

Гусєва О.Ю., Ромащенко О.С.,
Воскобоева О.В., Хлевицька Т.Б.,
Голобородько А.Ю.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Навчальний
посібник

Київ - 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Економіка підприємства

ПОСІБНИК

Для студентів денної та заочної форм навчання

Київ - 2021

*Копіювання, сканування, запис на електронні носії
будь-якої частини навчального посібника
без дозволу видавництва заборонено.*

Рекомендований до друку Вченою радою Державного університету телекомунікацій,
протокол № 5 від 15 грудня 2020 року

Рецензенти:

Смерічевська С.В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри логістики
Національного авіаційного університету;
Гудзь О.Є., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту
Державного університету телекомунікацій
Виноградова О.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу
Державного університету телекомунікацій.

Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С.
Економіка підприємства: навчальний посібник. Київ: Державний університет
телекомунікацій, 2020. 215с.

У посібнику викладено теоретичні основи та практичні методи економіки підприємства. Значну увагу приділено вивченню питань формування та використання всіх видів ресурсів (персоналу, основних фондів та обігових коштів, нематеріальних і інвестиційних ресурсів).

Навчальний посібник відповідає структурі та змісту програми курсу «Економіка підприємства» та призначений для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації усіх форм навчання і напрямів підготовки, а також для викладачів, аспіратів, менеджерів, підприємців.

УДК.330.3:658

© Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б.,
Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. 2020
© Державний університет телекомунікацій, 2020

ЗМІСТ

Тема 1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ.....	5
1.1. Підприємство як суб'єкт господарювання, його місце в системі економічних відносин.....	6
1.2. Організаційно-економічні умови функціонування підприємств.....	9
1.3. Види підприємств та їх класифікація.....	12
1.4. Організаційно-правові форми підприємств.....	14
Тема 2. КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ.....	23
2.1. Фактори мега-, макро- мезо- та мікро середовища сучасного підприємства.....	24
2.2. Поняття активів і капіталу підприємства.....	26
2.3. Класифікація видів діяльності підприємств в Україні.....	33
2.4. Види доходів і витрат підприємств.....	36
Тема 3. ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	39
3.1. Економічні передумови комерційного розрахунку і його сутність.....	40
3.2. Організація і принципи комерційного розрахунку.....	42
3.3. Форми комерційного розрахунку.....	45
3.4. Сутність і необхідність розробки стратегії підприємства.....	46
Тема 4. ФУНКЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	48
4.1. Поняття цифрової економіки та її складових елементів.....	49
4.2. Вплив цифрової економіки на розвиток сучасних підприємств в Україні.....	51
Тема 5. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ТА НЕОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА.....	66
5.1. Сутність та види необоротних активів підприємства.....	67
5.2. Принципи визнання необоротних активів підприємства.....	72
5.3. Сутність амортизації необоротних активів та методи її нарахування.....	78
Тема 6. ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА.....	86
6.1. Сутність та класифікація оборотних активів підприємства.....	87
6.2. Особливості кругообігу оборотних активів.....	94
6.3. Показники стану і використання оборотних активів підприємства.....	97
Тема 7. НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА.....	103
7.1. Сутність нематеріальних активів підприємства.....	104
7.2. Групування нематеріальних активів згідно ПСБО 8.....	107
7.3. Групи та строки амортизації нематеріальних активів.....	108
Тема 8. ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	111
8.1. Персонал підприємства. Склад та структура.....	112
8.2. Чисельність працівників.....	113
8.3. Показники руху кадрів.....	114
8.4. Показники ефективності використання праці.....	114

8.5. Сутність та організація оплати праці.....	116
Тема 9. СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ АБО ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВА.....	121
9.1. Загальна характеристика витрат та поточних витрат підприємства.....	122
9.2. Класифікація поточних витрат підприємства анізаційно-економічні умови функціонування сучасних підприємств.....	125
9.3. Собівартість продукції та її види.....	129
9.4. Методика планування поточних витрат підприємства.....	132
Тема 10. ДОХОДИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ.....	135
10.1. Сутність та види доходів підприємства.....	136
10.2. Сутність та функції прибутку підприємства.....	138
10.3. Етапи формування чистого прибутку підприємства.....	142
10.4. Показники аналізу фінансових результатів підприємства.....	143
ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.....	148

ТЕМА 1

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

ПЛАН

- 1.1. Підприємство як суб'єкт господарювання, його місце в системі економічних відносин.
- 1.2. Організаційно-економічні умови функціонування сучасних підприємств.
- 1.3. Види підприємств та їх класифікація.
- 1.4. Організаційно-правові форми підприємств.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум/В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .
5. Гусєва О. Ю. Напрямок реалізації концепції цифрової економіки України. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. №1(23). С. 97-102.

1.1. Підприємство як суб'єкт господарювання, його місце в системі економічних відносин

ПІДПРИЄМСТВО -

це самостійний суб'єкт, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої діяльності в порядку, визначеному законами.

**ПІДПРИЄМСТВО -
ЦЕ КЛЮЧОВА
ЛАНКА
ЕКОНОМІКИ
КРАЇНИ**

ЕКОНОМІКА

керування домашнім господарством
(поняття вперше ввів Аристотель -384-322 р. до н.е.).

**Я завжди стверджував,
що закони економіки - це
закони життя.**

Філіп Уікстід
(1844-1927), британський
економіст

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

– це наука, що вивчає і розкриває соціально-економічний і управлінсько-організаційний механізм процесу створення необхідних людям матеріально-речових та нематеріальних благ на рівні підприємства.

СУЧАСНІ НАУКОВІ СПРЯМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

- Наука про використання активів та капіталу підприємства
- Наука про прийняття управлінських рішень,
а також
- Наука, орієнтована на бізнес-процесний підхід
- Наука про використання людського потенціалу.
- Наука про суспільну корисність господарських процесів.

1. Як наука про використання активів та капіталу підприємства

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ДАЄ ВІДПОВІДЬ НА ПИТАННЯ:

1. з яких власних та позикових фінансових джерел найвигідніше сформувавши капітал підприємства
2. куди, в які активи вкласти цей капітал,
3. щоб отримати високі та стабільні доходи, покрити усі витрати і вийти на достатні прибутки

1. Як наука про прийняття управлінських рішень

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ДАЄ ВІДПОВІДЬ НА ПИТАННЯ:

1. як сформувати прогресивний та високопрофесійний керівний склад підприємства
2. за якими критеріями це керівництво буде визначати стратегію, тобто генеральну програму розвитку підприємства,
3. щоб кожен працівник розумів свою роль, мету та зону відповідальності у реалізації цієї стратегії

- **Об'єктом** вивчення є конкретне підприємство та його підрозділи.
- **Предмет** вивчення – фінансово-економічна діяльність підприємства.

1.2. Організаційно-економічні умови функціонування підприємств

Основні напрями діяльності

виробнича діяльність (організація та регулювання процесу виготовлення продукції у просторі та часі);

комерційна діяльність (товарно-грошові відносини, торгово-обмінні операції);

вдосконалення і розвиток інноваційної діяльності (науково-технічні розробки, технологічна та конструкторська підготовка виробництва, впровадження НТП);

фінансова діяльність (об'єкт: гроші, валюта, цінні папери);

зовнішньоекономічна діяльність (вихід на зовнішні ринки та функціонування на них, створення спільних підприємств, здійснення валютно-фінансових та кредитних операцій);

Основним законодавчим актом, що регулює діяльність підприємств в Україні є Господарський кодекс України, а також нормативні акти: статут, колективний договір.

Роки	Кількість суб'єктів господарювання у сфері телекомунікацій в Україні						
	усього				у тому числі фізичні особи-підприємці		
	суб'єкти великого підприєм- ництва	суб'єкти середньо- го під- приєм- ництва	суб'єкти малого підпри- ємницт- ва	з них суб'єкти мікропід- приєм- ництва	суб'єкти середньо- го підпри- ємництва	суб'єкти малого підпри- ємництва	з них суб'єкти мікропід- приємни- цтва
2010	9	410	55558	53441	1	42787	42713
2011	10	431	53798	51544	2	39865	39796
2012	13	413	66142	63808	2	53118	53043
2013	12	411	85954	83709	5	71487	71405
2014	6	379	113970	112019	5	101031	100906
2015	6	342	115788	113997	4	102515	102467
2016	6	335	129363	127631	4	117768	117698
2017	6	328	146575	144765	4	133492	133368
2018	7	335	174280	172354	2	160105	159934

ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА РОЗМІРАМИ

мікропідприємства - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

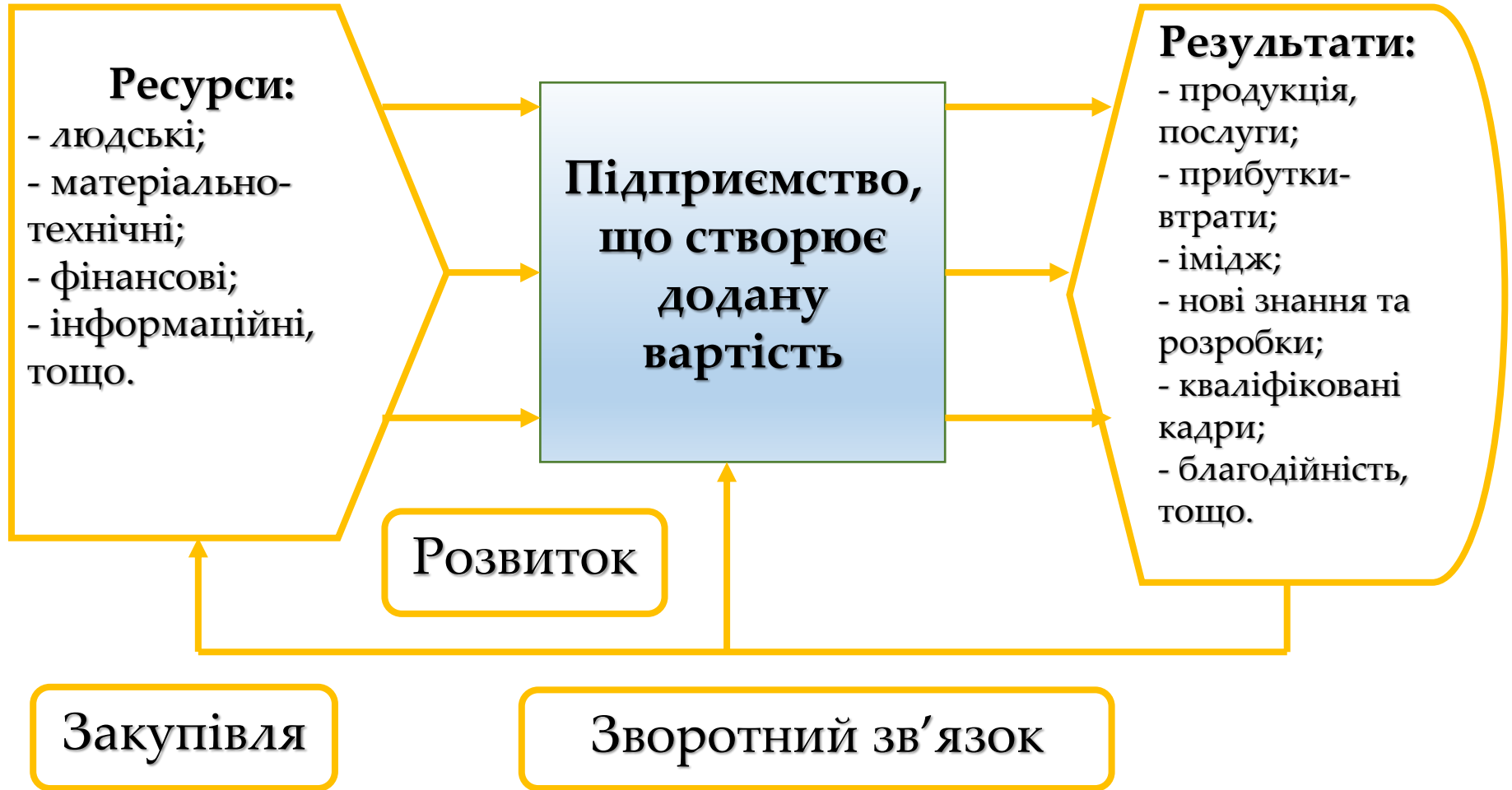
малі підприємства - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

великі підприємства - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

середні підприємства - інші суб'єкти господарювання.

Вхідні потоки

Вихідні потоки

Схема діяльності будь якого підприємства

Важелі прямого регулювання діяльності підприємств

державна реєстрація підприємств

контроль за розміщенням та будівництвом підприємств

контроль якості продукції (ліцензування, сертифікація)

антимонопольний контроль

дотримання чинного трудового і соціального законодавства

контроль за порядком ціноутворення і цінами на окремі товари

контроль за екологічною безпекою виробництва

додержання національних стандартів бухгалтерського обліку та звітності

Непряме (економічне) регулювання

розміщення державного замовлення

регулювання фонду споживання

система оподаткування доходів населення

диференціація умов оподаткування різних видів діяльності

стимулювання розвитку малого бізнесу

стимулювання інвестиційної діяльності

стимулювання науково-дослідної діяльності

регулювання експортно-імпортних операцій

1.3. Види підприємств та їх класифікація.

Відповідно до Господарського кодексу України (розділ 7 ст. 63 п. 1–7) підприємства підрозділяються на види та організаційні форми за такими класифікаційними ознаками:

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПІДПРИЄМСТВ

За метою і характером діяльності

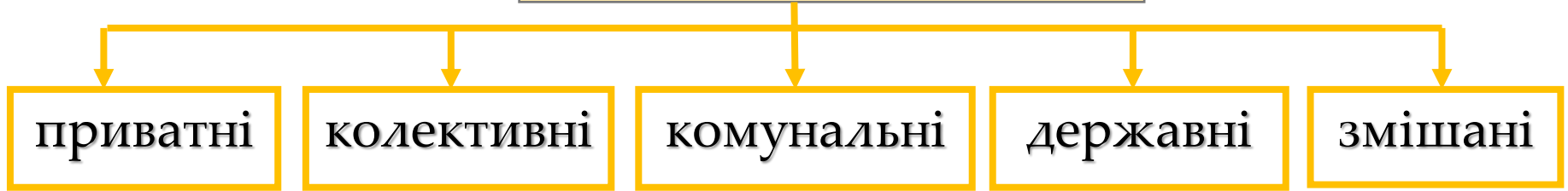
комерційні

некомерційні

За формою власності

За належністю капіталу

За обсягом діяльності та кількістю працюючих

За юридичним статусом і формою господарювання

одноосібне

кооперативне

орендне

господарське
товариство

За технологічною і територіальною цілісністю

материнські

дочірні

асоційовані

філії

За функціонально-галузевою ознакою

промислові

транспортні

банківські

лізингові та ін.

будівельні

сільськогосподарські

Залежно від способу утворення

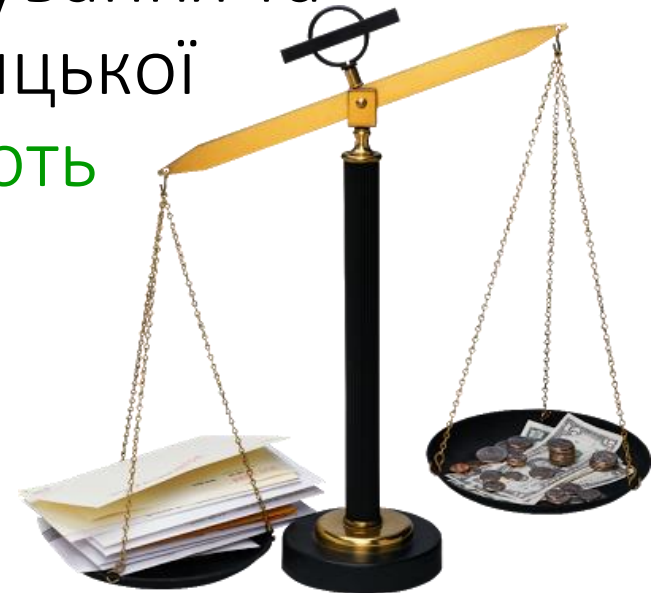
унітарні

корпоративні

1.4. Організаційно-правові форми підприємств

Організаційно-правова форма (ОПФ)— це сукупність ознак, що дає **комплексну характеристику** відносин, що виникають з приводу створення, функціонування та ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності та **істотно відрізняють** цю групу юридичних осіб від усіх інших.

ЩО ВИЗНАЧАЄ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА

1

**КІЛЬКІСТЬ
ЗАСНОВНИКІВ
ПІДПРИЄМСТВА**

2

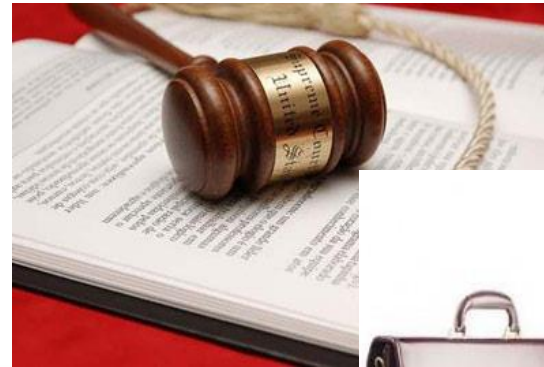
**РОЗМІР І ФОРМИ
СТАТУТНОГО
КАПІТАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА**

3

**РІВЕНЬ ВІДПОВІ-
ДАЛЬНОСТІ ПО
БОРГАМ
ПІДПРИЄМСТВА**

4

**ПРИНЦИПИ
РОЗПОДІЛУ
ПРИБУТКУ
ПІДПРИЄМСТВА**

Отже, існують такі ознаки, що відрізняють одну організаційну форму від інших

Кількість учасників створюваного господарюючого суб'єкта

Хто є власником капіталу

Межі майнової відповідальності

Джерела майна господарської діяльності

Спосіб розподілу прибутків і збитків

Форма управління суб'єктом господарювання

1

ЗАСНОВНИК

- це фізична або юридична особа, яка створила підприємство (організацію) – юридичну особу.

Єдиний засновник створює підприємство власним рішенням у письмовій формі

2 та > засновників укладають засновницький договір, у якому також визначається статус учасників

ЗАСНОВНИК МОЖЕ ОСОБИСТО ЗДІЙСНЮВАТИ КЕРІВНИЦТВО СТВОРЕНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ АБО НАНІМАТИ КЕРІВНИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВО

2

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ

- це грошові кошти та майно,
які внесені засновниками
на етапі реєстрації
підприємства

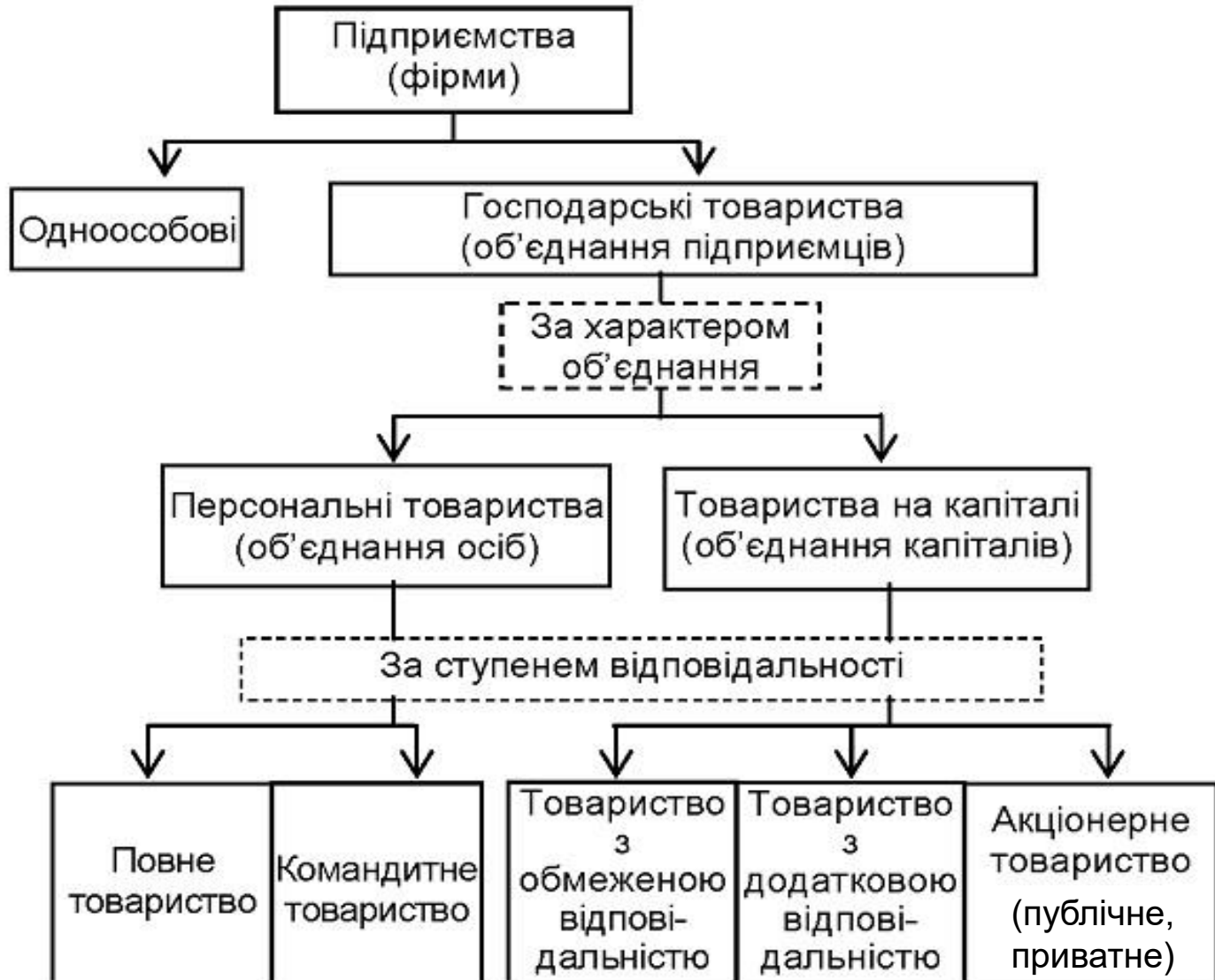

Визначає міні-
мальний розмір
майна підприєм-
ства, для гаран-
тії інтересів його
кредиторів

Призначений
для започатку-
вання діяльності
підприємства. У
подальшому може
змінюватись

**ДЛЯ ДЕЯКИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ПІДПРИЄМСТВ
(НАПРИКЛАД, ПУБЛІЧНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ) ЗАКОНОДАВЧО
ВСТАНОВЛЕНІ МІНІМАЛЬНІ ОБСЯГИ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ,
ЯКІ Є НЕОБХІДНОЮ УМОВОЮ ДЛЯ ВІДКРИТТЯ ПІДПРИЄМСТВА**

ТИПОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства **унітарні** та **корпоративні**.

УНІТАРНІ ПІДПРИЄМСТВА

1 ЗАСНОВНИК

КОРПОРАТИВНІ ПІДПРИЄМСТВА

2 та > ЗАСНОВНИКІВ

- Підприємство з іноземною інвестицією, у разі якщо у його статутному фонді не менш як десять відсотків складає іноземна інвестиція.
- Іноземне підприємство – за умови 100% інвестиції.
- Сільське-фермерське господарство.
- Орендне підприємство, що створене на основі оренди цілісного майнового комплексу.

Товариство (партнерство) - це підприємство, організація або установа, створені на основі **угоди** двох чи більше окремих осіб (у тому числі юридичних) шляхом об'єднання їхнього майна та підприємницької діяльності. Об'єднуючи свої фінансові ресурси і вміння вести справу, партнери таким чином розподіляють ризик, а також прибутки і збитки.

Створити ТОВ на загальній системі оподаткування буде нескладно, якщо озброїтися відповідними знаннями.

Переваги товариств:

Простота організації

Дозволяє залучити додаткові кошти
(одержати кредити)

Кожен партнер вносить нові ідеї

Відносно низькі організаційні витрати

Відсутність спеціальних податків

Види товариств

**Товариством з
обмеженою
відповідальністю**

**Товариство з
додатковою
відповідальністю**

Повне товариство

**Командитне
товариство**

Товариством з обмеженою відповідальністю визнається товариство, учасники якого несуть відповідальність за свою господарську діяльність у межах їх внесків (у вигляді майна, грошей, продуктів інтелектуальної власності та ін.).

Товариство з додатковою відповідальністю - це підприємство, партнери якого відповідають за його зобов'язаннями перед кредиторами своїми внесками до статутного фонду, а при недостатності цих сум - додатково належним їм майном у однаковому для всіх учасників кратному розмірі. Граничний розмір відповідальності партнерів зазначається в статутних документах.

Повним визнається товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитне товариство - це підприємство, що поряд з одним або більшістю учасників, які несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, включає також одного або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства.

ОСОБЛИВОСТІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

1

Як випливає із визначення ТОВ, заснувати його може навіть одна особа, але законодавством передбачено обмеження щодо максимальної кількості учасників ТОВ — не більше 100 осіб. Крім того, ТОВ не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа. І особа може бути учасником лише одного ТОВ, яке має одного учасника

2

На сьогодні не встановлено законодавчих вимог до мінімального розміру статутного капіталу ТОВ, тож статутний капітал ТОВ може становити навіть 1 грн., але при цьому вклади мають бути внесені всіма засновниками.

3

Вкладом до статутного капіталу ТОВ можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом. На практиці ж статутний капітал найчастіше формують за рахунок коштів або рухомого майна засновників.

Акціонерним є товариство, статутний капітал якого **поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості.**

Акціонерні товариства створюються з метою швидкого накопичення коштів, необхідних для здійснення господарської діяльності. Для цього товариство випускає в обіг цінні папери — акції, з коштів від продажу яких і створюється статутний капітал акціонерного товариства.

Ознаки акціонерних товариств

1.

- Власниками є акціонери, вклади яких засвідчують акції

2.

Функцію контролю поділена між акціонерами-власниками акцій і менеджерами

3.

Власник несе обмежену відповідальність у межах свого внеску в капітал

4.

Прибуток належить акціонерам (одна частина у вигляді дивідендів, друга – прибуток для подальшого інвестування)

Учасники акціонерного товариства (акціонери) не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з його діяльністю, **в межах вартості набутих ними акцій.**

Статутний капітал акціонерного товариства не може бути меншим суми, **еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам** (ч. 4 ст. 24 Закону "Про господарські товариства").

На 01 січня 2020 рік це 5 903 750грн

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Підприємство як суб'єкт господарювання, його місце в системі економічних відносин
2. Характеристика економіки підприємства як науки про використання активів і капіталу
3. Характеристика економіки підприємства як науки про прийняття управлінських рішень
5. Організаційно-економічні умови функціонування сучасних підприємств
  1. Сучасні наукові спрямування економіки підприємства
6. Основні законодавчі акти, що регулюють діяльність підприємств в Україні
7. Сутність і функції статутного капіталу підприємства
8. Види підприємств та їх класифікація.
9. Організаційно-правові форми підприємств: що вони визначають
10. Головні вимоги до утворення акціонерних товариств в Україні

ТЕМА 2

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

ПЛАН

- 2.1. Фактори мега-, макро- мезо- та мікро середовища сучасного підприємства
- 2.2. Поняття активів і капіталу підприємства
- 2.3. Класифікація видів діяльності підприємств в Україні
- 2.4. Види доходів і витрат підприємств

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум / В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Теоретичні та практичні підходи до обґрунтування інструментарію стратегічного управління сталим розвитком телекомунікаційного підприємства. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 2. С. 126-135.

2.1. Фактори мега-, макро- мезо- та мікро середовища сучасного підприємства

1. Мезо-тенденції

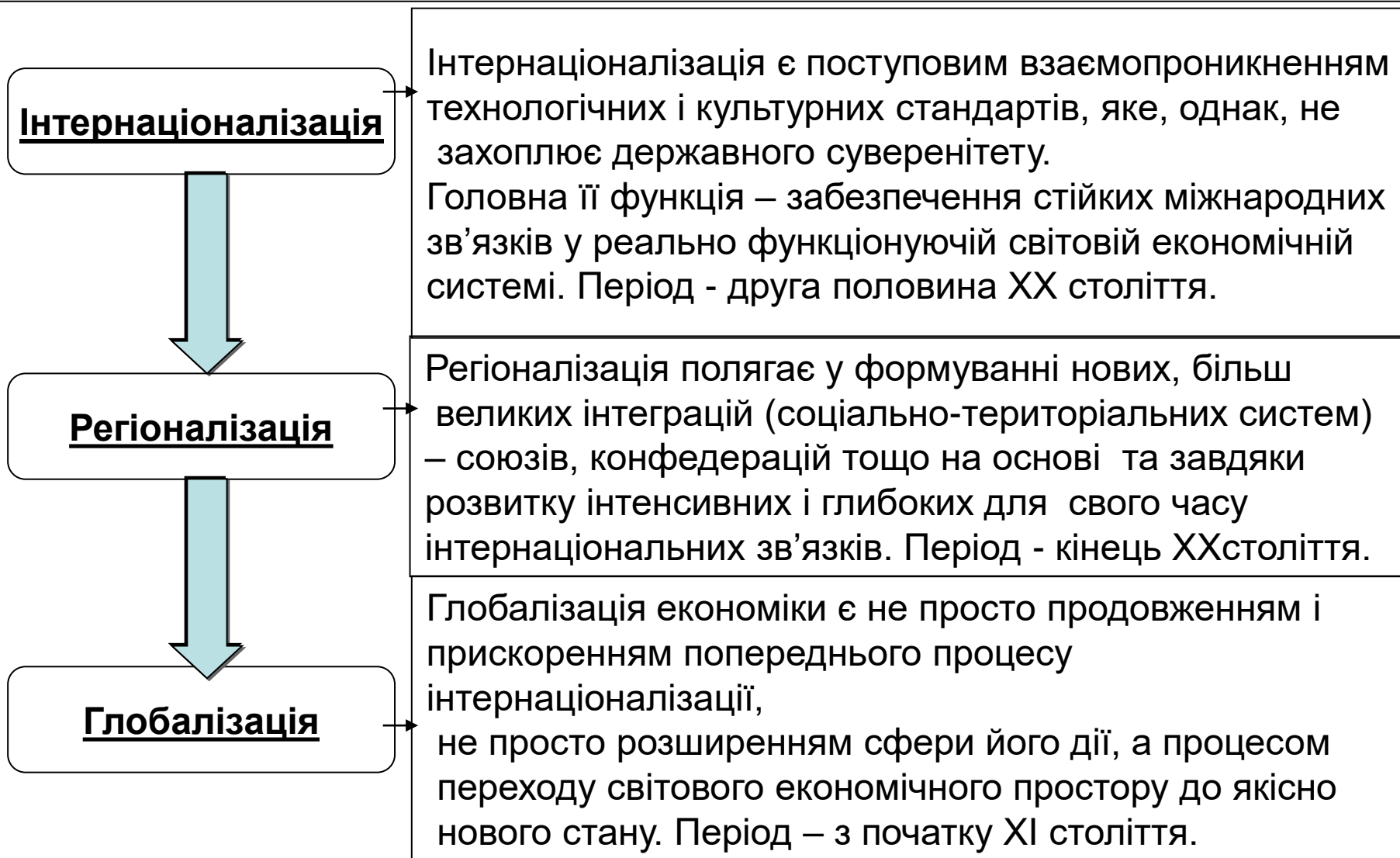
1. Переплетення та нестабільність нових організаційних форм в процесі вертикальної та горизонтальної інтеграції.
2. Становлення нових ринкових інститутів у торгівлі та промисловості в процесі переструктурування ринків.
3. Підвищення значущості інформаційних інновацій.
4. Скорочення частки інноваційно-інвестиційних процесів.
5. Посилення подібності національних ринків з орієнтацією на усередненого міжнародного споживача та єдиний світовий ринок.

2. Мікро-тенденції

1. Організаційні та функціональні зміни в структурі управління підприємствами.
2. Інтеграція та перехресчування управлінських функцій з метою посилення гнучкості організаційних структур підприємств.
3. Поширення віртуальних і мережевих підприємств та їх підрозділів.
4. Посилення орієнтації персоналу на гнучкість та адаптивність в процесі змін зовнішнього середовища.
5. Поява нанотенденцій, спрямованих на самоорганізацію.

Для виявлення головних факторів, які впливають на функціонування сучасних підприємств, слід чітко визначити основні категорії, що часто ототожнюються з нею, тобто побудувати понятійний ряд: «Інтернаціоналізація — Регіоналізація — Глобалізація».

ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ У РОЗРІЗІ ПРОВІДНИХ ТРАКТУВАНЬ

Тип
еко-
номіки

«ЕКОНОМІКА МИЛЬНОГО БУЛЬБАХА» (Bubble-economy)

Економіка, що характеризується необґрунтовано високою вартістю активів (передусім, нерухомості, акцій та кредитів) за рахунок швидкого переведення грошей, цінних паперів у швидкозростаючі фінансові операції. Метою цього є не отримання базового активу, а прибутку від зміни ціни. Така економіка спрямована на ірраціональне виробництво, поглиблює глобалізаційну нерівномірність, збільшує обсяги і частку у ВВП сфери послуг у вигляді масової культури.

Відповідні
макро-
тренди
що
спону-
кають
до
змін

«ГЛЕМ- КАПІТАЛІЗМ» (Glam-capitalism)

Економіка, у якій на перенасичених іміджами ринках, сутнісною логікою діяльності підприємств стає створення якомога яскравіших комбінацій, що спричиняють виклик. Бізнес-стратегії багатьох індустрій при цьому зводяться до формування «броскості» продукції за умов доступного змістовного наповнення, безкомпромісно оптимістичного її позиціонування та соціального й естетичного придушення тих елементів, що не відповідають першим двом критеріям.

«ШЕРИНГОВА ЕКОНОМІКА» (Shearing- economy)

Економіка кризового стану, яка передбачає, що споживачі перейдуть від прагнення якомога більше споживати, до системи розумного самообмеження, що знайде прояв у різних сферах життя. Передбачає логічний перехід до економіки, основою якої є виважена економія та спільне використання придбаних речей на взаємовигідній основі.

«ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ» (Knowledge-based economy)

Економіка, що відтворює найвищий рівень досягнень постіндустріальної та інноваційної економік. Головними факторами її розвитку стають теоретичні та наукові знання і людський капітал на тлі інноваційних, мережевих й глобалізаційних процесів. **Притаманними рисами є зростання значення інформаційних технологій, новий порядок взаємодії учасників ринкового обміну** (споживач знання бере участь у його створенні), гуманізація економічного зростання згідно концепції ноосферного розвитку.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ У РОЗРІЗІ ПРОВІДНИХ ТРАКТУВАНЬ ЇЇ ТИПОЛОГІЇ

«ЕКОНОМІКА МИЛЬНОГО БУЛЬБАХА»
(Bubble-economy)

«ГЛЕМ-КАПІТАЛІЗМ»
(Glam-capitalism)

«ШЕРИНГОВА ЕКОНОМІКА»
(Sharing-economy)

«ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ»
(синонімічні назви: інтелектуальна економіка, нова економіка, інформаційна економіка, інноваційно-інформаційна економіка; цифрова економіка)

ПЕСИМІСТИЧНИЙ

Фінансова та страхова діяльність (надання фінансових послуг, діяльність холдингових компаній, грошове посередництво, фінансовий лізинг, управління фінансовими ринками, інша діяльність у сферах послуг і страхування). Будівництво. Операції з нерухомим майном.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ

Переробна промисловість (виробництво одягу, взуття, меблів). Інформація та телекомунікації (виробництво кіно-та відеофільмів, телевізійних програм, видавнича діяльність). Розваги та відпочинок. Торгівля. Тимчасове розміщення та організація харчування (діяльність готелів тощо).

ОПТИМІСТИЧНИЙ

Інформація та телекомунікації (програмування, інформаційні послуги). Професійна, наукова та технічна діяльність. Переробна промисловість (виробництво продуктів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, устаткування, транспортних засобів, коксу, металургійне). Будівництво. Торгівля. Транспорт.

ШВИДКІСТЬ

Сучасні умови характеризуються постійним збільшенням швидкості змін у бізнесі, а саме: підвищенням оперативності управління бізнес-процесами, зростанням динаміки способу життя споживачів і їх запитів під впливом зростаючої інформаційної доступності. Швидкість росту якості продукції та удосконалення бізнес-процесів зростатиме й надалі, отже окрім бізнес-рефлексів підприємствам необхідна

**ПРОАКТИВНІСТЬ
УПРАВЛІННЯ**

СКЛАДНІСТЬ

З прискоренням темпів змін у бізнесі зростає складність виникаючих проблем: складність викликає необхідність вибору; для того, щоб вибір було зроблено швидко й на користь найкращої серед багатьох пропозицій – стимулюються технології; удосконалені технології знову ж підвищують складність. Тому успіх залежить від здатності ефективно використовувати ті відмінності, що формують унікальність, тобто

**УПРАВЛІННЯ
ВІДМІННОСТЯМИ**

Прогноз

Актуальні сфери

Прояв змін

Релевантна управлінська реакція

2.2. Поняття активів і капіталу підприємства

БАЛАНС

- це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

БАЛАНС	
АКТИВ	ПАСИВ
I. Необоротні активи	I. Власний капітал
II. Оборотні активи	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	III. Поточні зобов'язання і забезпечення
	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття

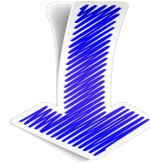

ПРАВИЛЬНИЙ БАЛАНС

В БАЛАНСІ ПОМИЛКА

БАЛАНС ДАЄ ЗМОГУ:

**визначити склад та структуру активів підприємства,
наявність власного та запозиченого капіталу,
зміну дебіторської та кредиторської заборгованості
та інші показники.**

**Отримання такої інформації — необхідна умова
для прийняття обґрунтованих управлінських рішень,
а також для оцінки ефективності майбутніх вкладень капіталу та ступеня фінансових ризиків.**

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА

Нематеріальні
активи, основні
засоби, оборотні
засоби, грошові
кошти, запаси

АКТИВИ

Статутний
капітал, прибуток,
зобов'язання
підприємства,
кредити

ПАСИВИ

БАЛАНС

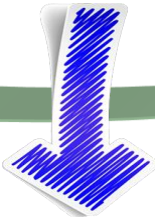
ЩО ТАКЕ АКТИВИ:

Людина, яка навіть не займається бізнесом і не володіє основами економіки, неодноразово чула термін «актив».

Це слово найчастіше використовують у разі необхідності оцінити вартість якогось бізнесу і нерідко вважають фактором, що впливає на остаточну ціну. Крім того, активи бувають і у людей, які володіють частками в акціонерних товариствах.

Активи =
Власний капітал + Зобов'язання

Все, що ми маємо (АКТИВИ) глобально походить з двох джерел – наша власність (ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ) або позичені кошти (ЗОБОВ'ЯЗАННЯ)

СУТНІСТЬ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА:

Активом є майно, що належить підприємству, яке займається господарською діяльністю, або фізичній особі-підприємцю.

В сукупність активів можна включити ті матеріали та ресурси, які потрібні для організації виробництва (або будь-який інший бізнес-діяльності).

Відмінністю активів від інших ресурсів є те, що вони купуються з метою подальшого отримання прибутку. Отже, у кожному активі потенційно закладений дохід, який можна буде отримати в майбутньому, після здійснення певних операцій.

Отже, актив — це інструмент, який може принести прибуток.

Активи

=

Капітал

+

Борги

Збільшення активів

=

Прибуток

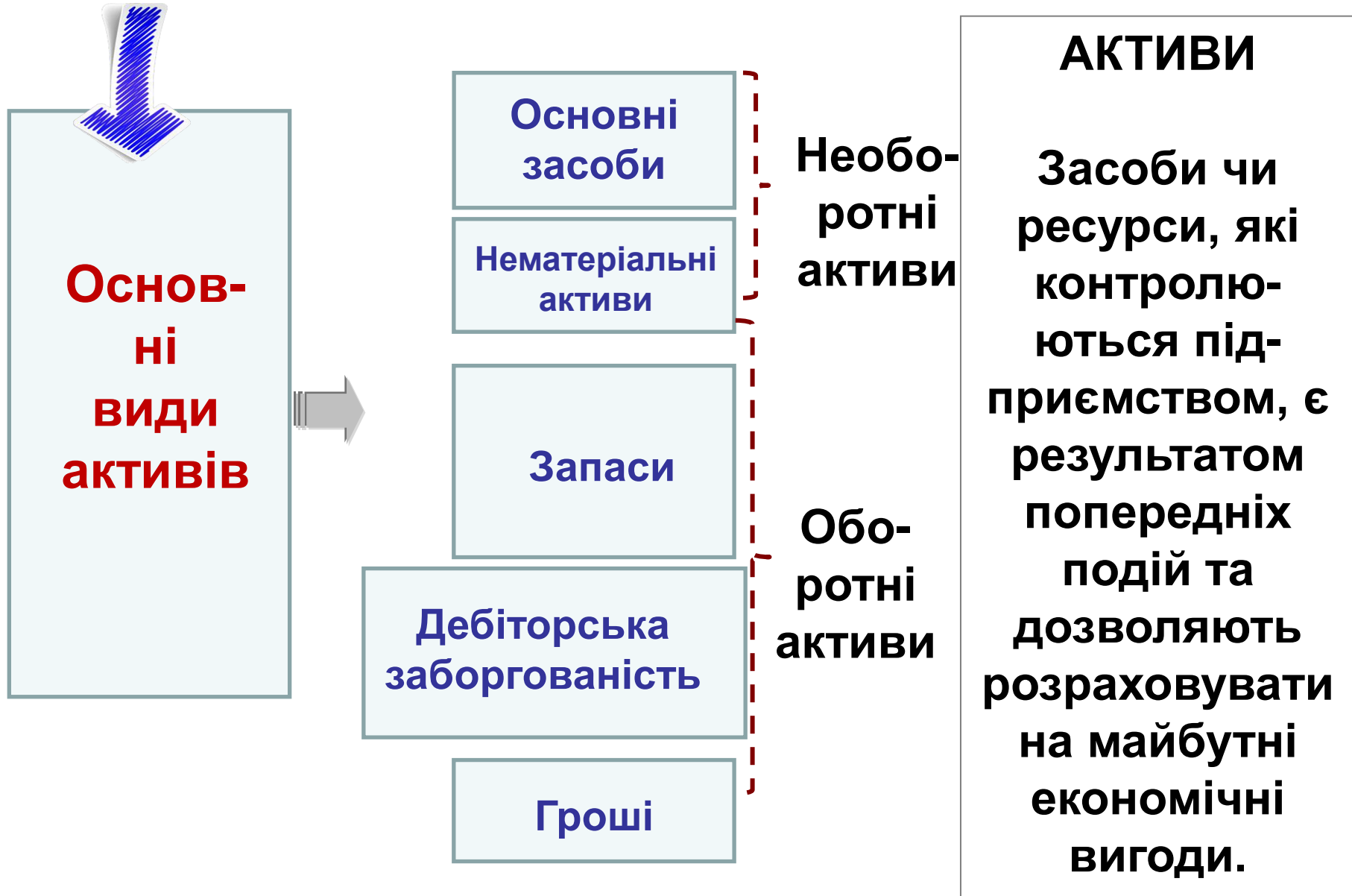
+

Борги

У цілому структура активів підприємства визначається його діяльністю і суттєво впливає на структуру фінансових ресурсів, а саме на співвідношення власних та залучених ресурсів, довгострокових і поточних зобов'язань підприємства, тобто на структуру капіталу.

ОСНОВНІ ВИДИ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА:

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА:

Капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які інвестуються у формування його активів.

ЗА НАЛЕЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВУ КАПІТАЛ ПОДІЛЯЄТЬСЯ НА:

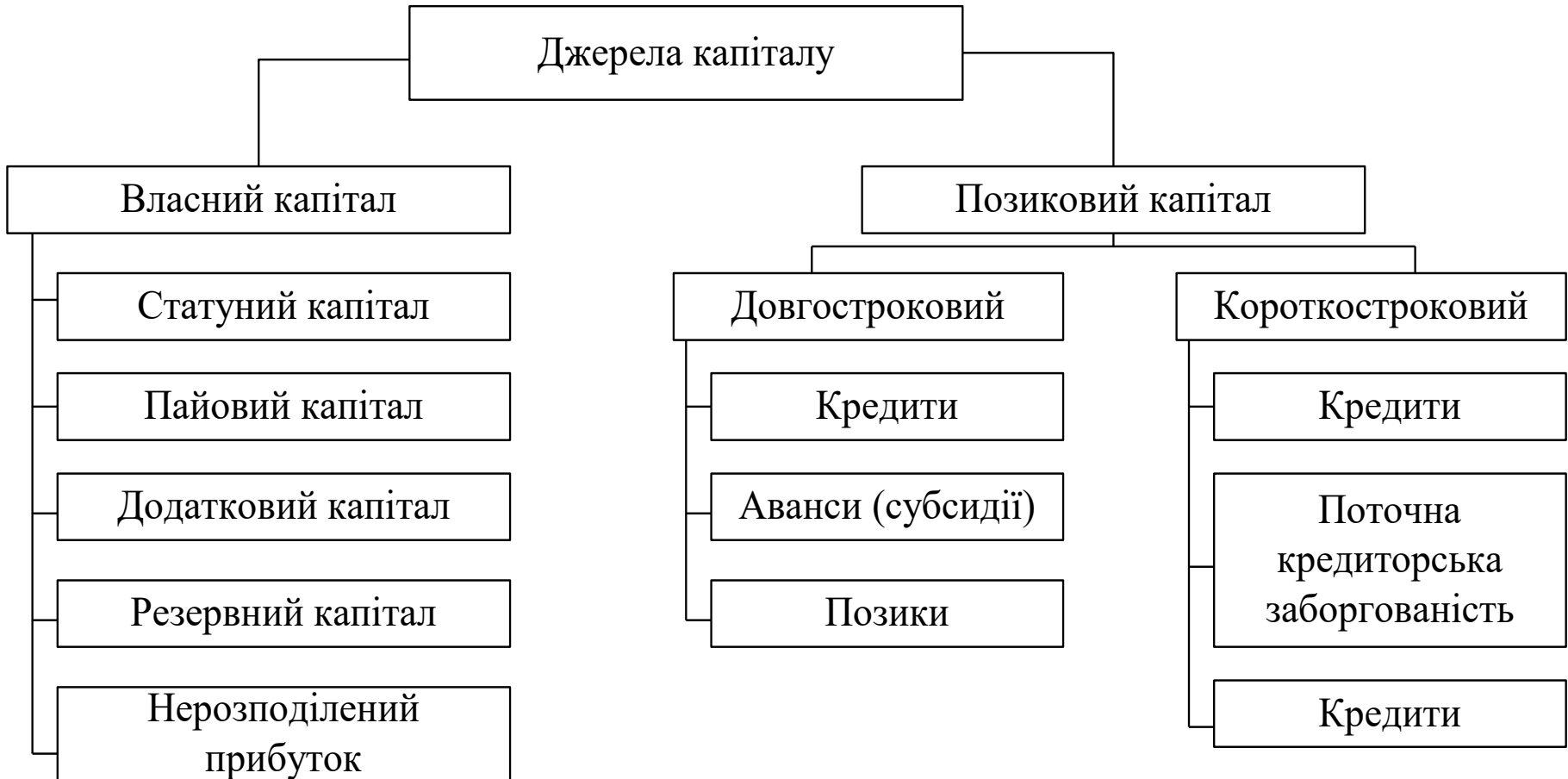
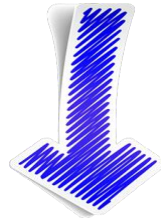
ВЛАСНИЙ

ПОЗИКОВИЙ

ДЖЕРЕЛА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА:

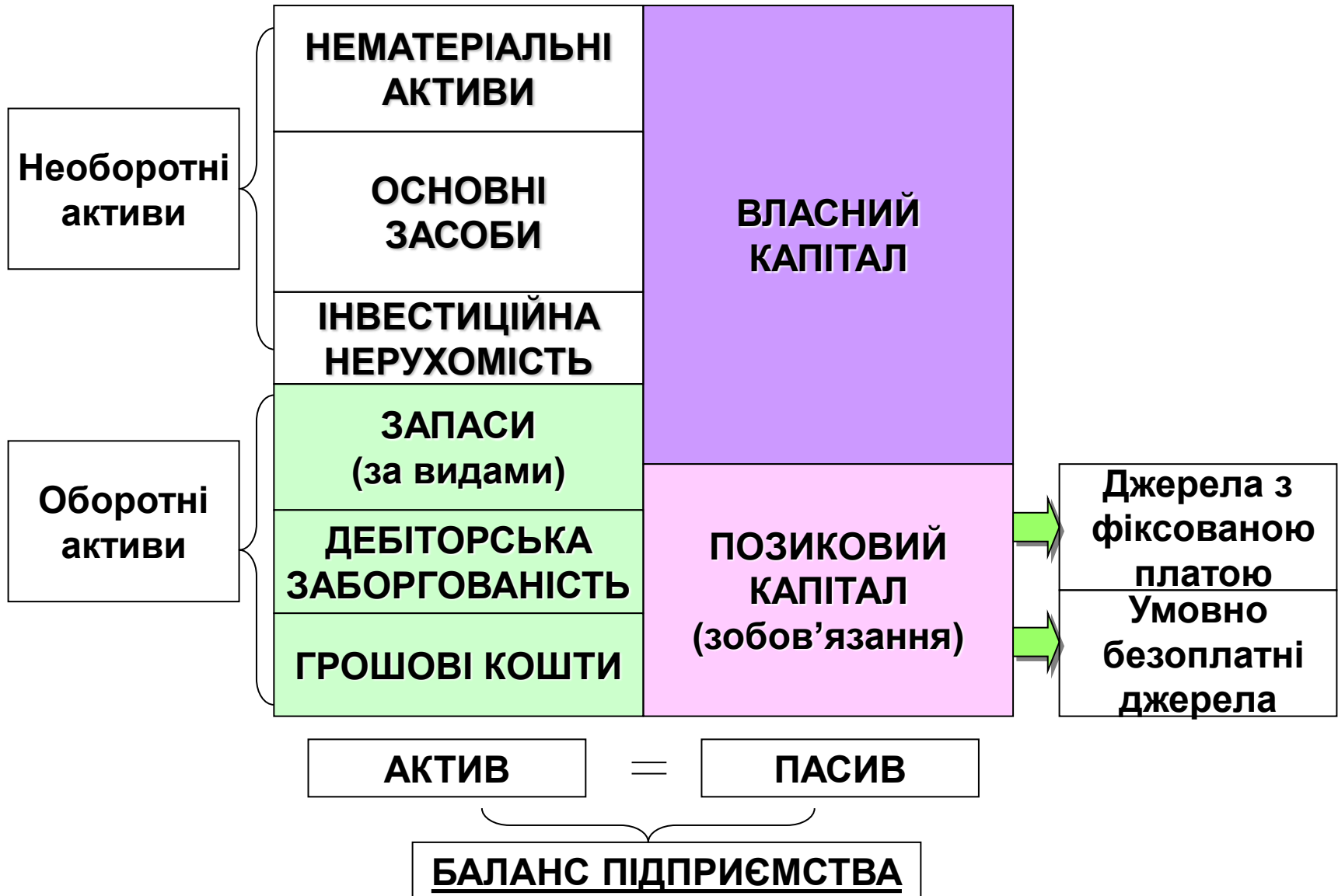

Основним завданням аналізу джерел формування капіталу є вивчення та оцінка:

- наявності капіталу, його достатності для забезпечення необхідних темпів економічного розвитку підприємства;
- змін, що відбулися у структурі всіх джерел коштів;
- раціональності формування структури джерел коштів;
- вартості капіталу, в т.ч. в розрізі його структурних елементів;
- показників, що характеризують ринкову та фінансову стійкість підприємства.

Головна мета аналізу капіталу полягає не тільки в тому, щоб установити й оцінити структуру та динаміку джерел коштів і напрямів його розміщення, а й у тому, щоб оцінити ступінь впливу на фінансовий стан підприємства додатково залученого капіталу.

УКРУПНЕНА СТРУКТУРА БАЛАНСУ

Ключові принципи, за якими оцінюється баланс

1. Оптимальним вважається, якщо даний обсяг реалізації вдається досягнути якомога меншою сумою активів (активи швидко обертаються).
2. Довгострокові активи (ті, яких не маємо наміру позбуватися в осяжній перспективі) фінансуються капіталом або довгостроковими зобов'язаннями.
3. Перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями характеризує ліквідність підприємства (чим вище перевищення, тим вища ліквідність, тобто відносно легко розрахуватися із зобов'язаннями в короткостроковому періоді).
4. Співвідношення власного капіталу й запозичених коштів (так званий леверидж) характеризує ступінь ризику для кредиторів.

Якщо бізнес працює прибутково, то його власний капітал зростає на суму прибутку. **Фактично для підприємства це додаткова сума активів, створена за рахунок прибуткової діяльності**

2.3. Класифікація видів діяльності підприємств в Україні

У практиці господарювання кожне підприємство здійснює багато конкретних видів діяльності, які за ознакою спорідненості можна об'єднати в окремі **головні напрямки**.

НАЙБІЛЬШ ВИЗНАЧАЛЬНИМ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ Є РОЗПОДІЛ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗА

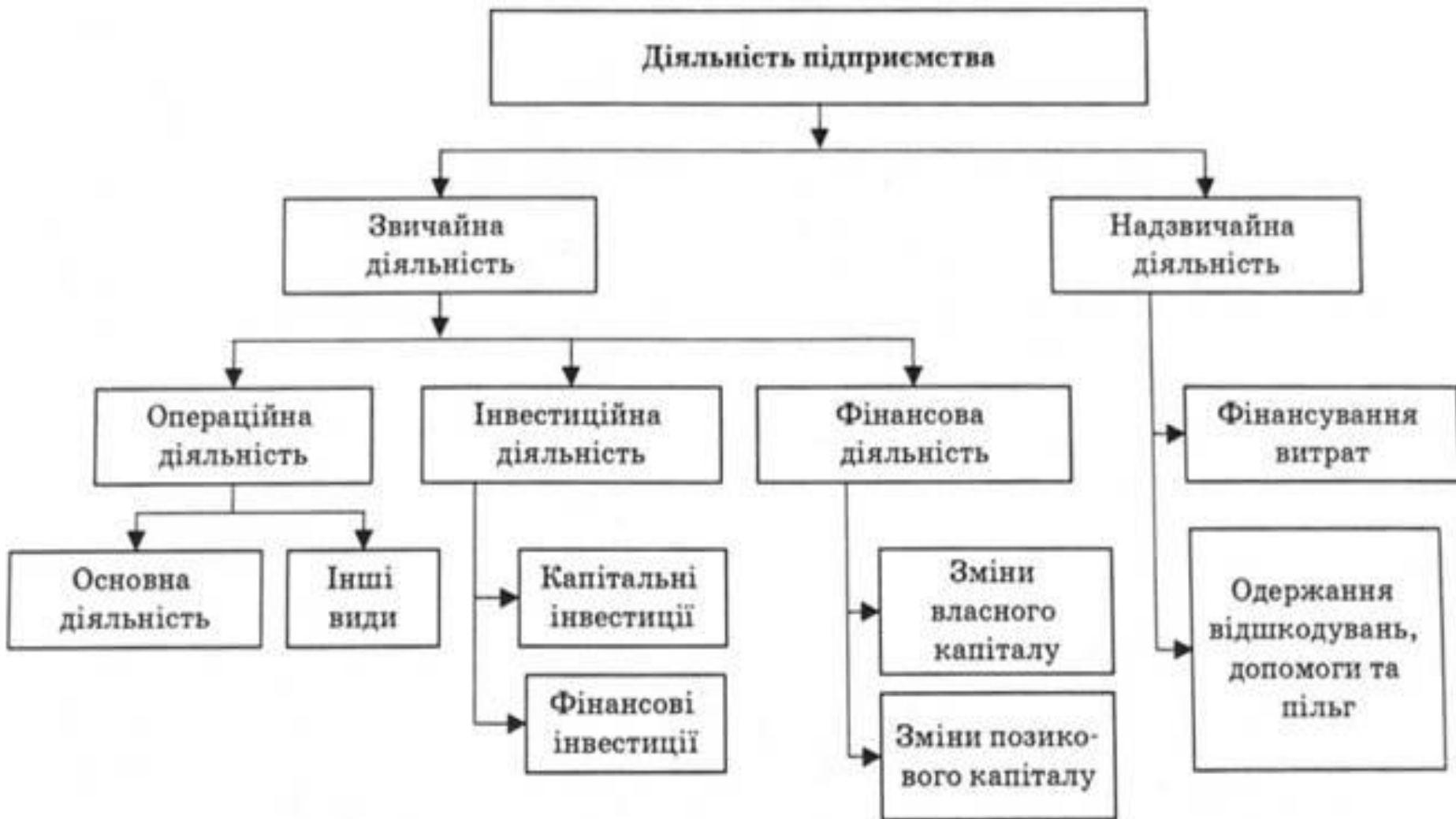
**Положеннями
(стандартами)
бухгалтерського
обліку**

ПС(б)О

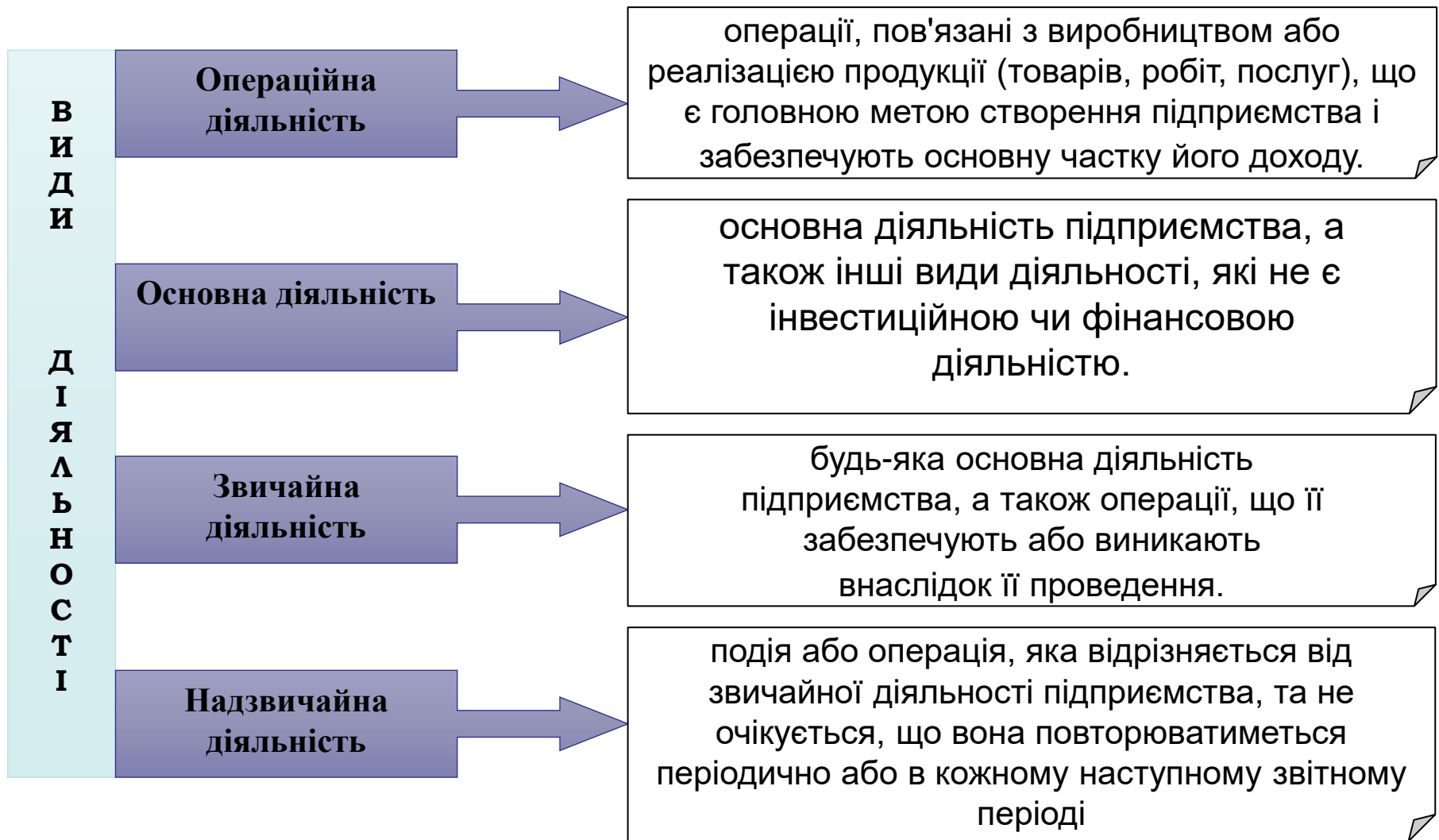
**Кодами видів
економічної
діяльності**

КВЕД

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПС(Б)О

Види діяльності підприємства згідно ПСБО № 3

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА КВЕД

КВЕД систематизує види діяльності, що здійснюються суб'єктами господарювання в Україні. **Класифікатор видів економічної діяльності, або просто КВЕД, містить усі можливі напрямки роботи підприємств.** Тобто, жодна юридична особа не може обійтися без цього ресурсу.

Код КВЕД підбирається на самому початку діяльності: при первинній реєстрації підприємства.

Він відображає основний вид діяльності компанії (наприклад, "діяльність їдалень та послуги з постачання готової їжі"). Причому, якщо компанія розвиває кілька напрямків, то код може відповідати тільки одному з них, основному. Формально кількість кодів не обмежена, але на практиці прийнято вказувати від 1 до 6 кодів (тобто, видів економічної діяльності) для підприємства.

СТРУКТУРА КВЕД УКРАЇНИ

- Секція А. Лісове господарство.
- Секція В. Рибальство, рибництво.
- Секція С. Добувна промисловість.
- Секція D. Переробна промисловість.
- Секція Е. Виробництво та розподілення електроенергії.
- Секція F. Будівництво.
- Секція G. Торгівля.
- Секція H. Діяльність готелів та ресторанів.
- Секція I. Діяльність транспорту та зв'язку.
- Секція J. Фінансова діяльність.
- Секція K. Операції з нерухомим майном.
- Секція L. Державне управління.
- Секція M. Освіта.
- Секція N. Охорона здоров'я.
- Секція O. Надання послуг.
- Секція P. Діяльність домашніх господарств.
- Секція Q. Діяльність екстериторіальних організацій.

Види економічної діяльності в класифікаторі структуровані для зручного пошуку і застосування. Всі види діяльності розділені на кілька тематичних секцій, позначених буквами латинського алфавіту.

При цьому всередині кожної секції існує ієрархія кодів. Наприклад: "Секція Н, Група 55.05 Діяльність їдалень та послуги з постачання готової їжі". В одній секції може бути кілька підкласів, від одного (Секція Q, Група 99.0. Діяльність екстериторіальних організацій) до 117 (найбільш об'ємна – секція D. Переробна промисловість).

Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності затверджена ООН. Вона забезпечує уніфікацію видів економічної діяльності у світовому масштабі. КВЕД України відповідає міжнародному класифікатору.

2.4. Види доходів і витрат підприємств

ВИДИ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

Види доходів підприємства

**За характером
отримання**

- доходи від звичайної діяльності;
- надзвичайні доходи

**За видами
діяльності**

- доходи від операційної діяльності;
- доходи від інвестиційної діяльності;
- доходи від фінансової діяльності;
- доходи від інших видів діяльності.

**З повнотою та
місцем відображення**

- бухгалтерські доходи;
- приховані доходи.

ВИДИ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

доходи (виручка) від реалізації продукції та інші операційні доходи (доходи від реалізації іноземної валюти; доходи від продажу оборотних активів (крім фінансових інвестицій); доходи, одержані від операційної оренди активів; доходи від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті; суми одержаних штрафів, пені, неустойок та інших санкцій за порушення господарських договорів; доходи від списання кредиторської заборгованості.

ВІД ФІНАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

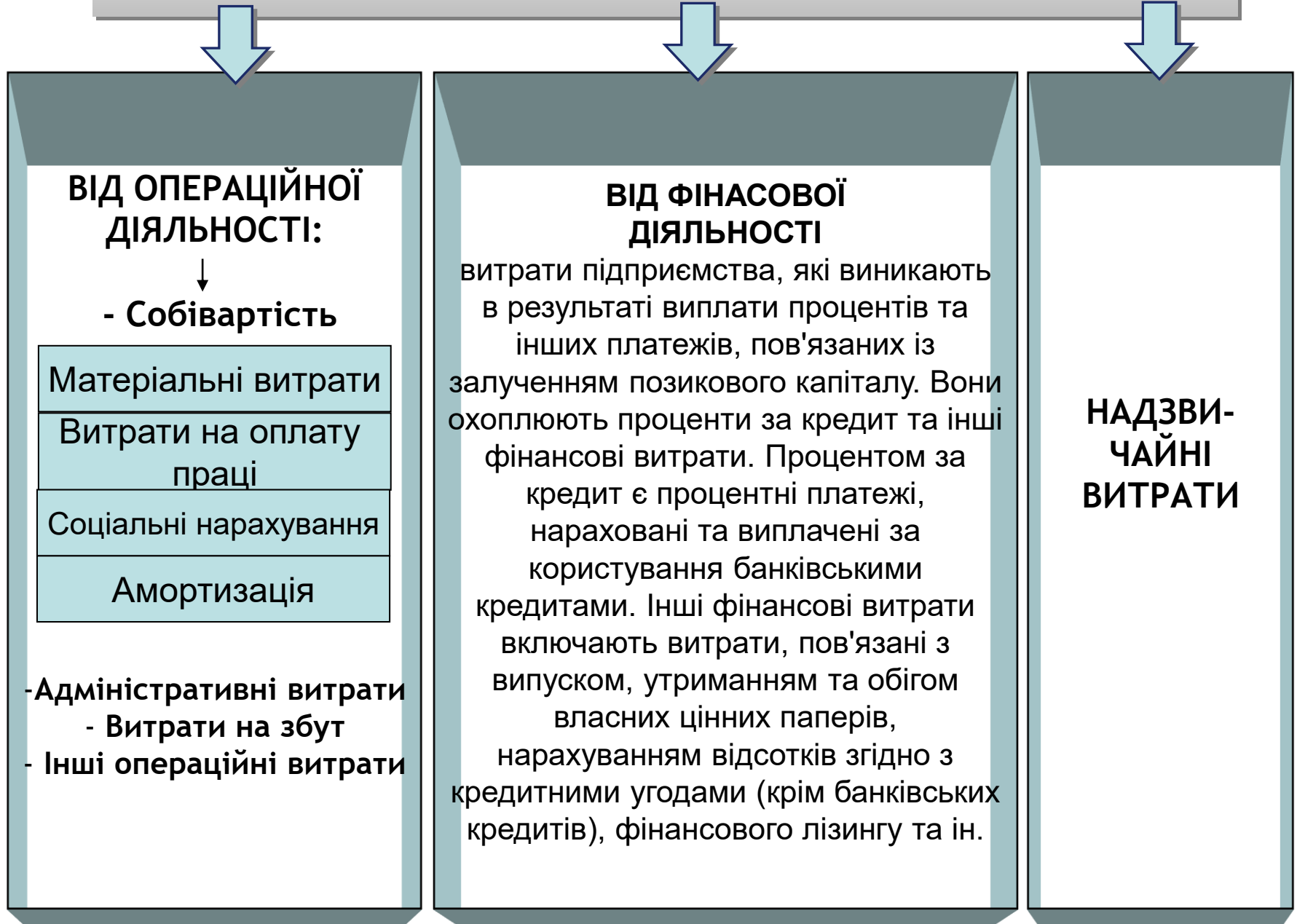
доходи, отримані в процесі проведення інвестиційної та фінансової діяльності. Це, зокрема, доходи від участі в капіталі та інші фінансові. Дохід від участі в капідоходиталі відображає доходи, одержані від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства. Вони передбачають зростання частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування (внаслідок одержання асоційованим, дочірнім та спільним підприємством прибутків). До інших фінансових доходів належать доходи, що виникають у процесі фінансової діяльності підприємства. До них відносять:

- дивіденди одержані; – відсотки одержані; – інші доходи від фінансових операцій.

НАДЗВИЧАЙНІ ДОХОДИ

це можуть бути такі доходи: відшкодування, одержані від страхових організацій з метою покриття надзвичайних витрат; суми, перераховані підприємству на фінансування втрат з інших джерел, тощо.

ВИДИ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

ПРИКЛАД РОЗРАХУНКУ СОБІВАРТОСТІ

1	ВИТРАТИ НА ПРИДБАННЯ СИРОВИНИ	тис.грн.	120000
2	ВИТРАТИ НА ПРИДБАННЯ ДОПОМІЖНИХ МАТЕРІАЛІВ	тис.грн.	55000
3	ЧИСЕЛЬНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ	осіб	12
4	СЕРЕДНЯ ЗАРПЛАТА ОДНОГО ПРАЦІВНИКА	тис.грн.	11,2
5	СОЦІАЛЬНІ НАРАХУВАННЯ (22 %)	тис.грн.	29,6
6	АМОРТИЗАЦІЯ ЗА ОДИН МІСЯЦЬ	тис.грн.	34000
7	КІЛЬКІСТЬ ВИГОТОВЛЕНОЇ ПРОДУКЦІЇ	шт	8
8	СОБІВАРТІСТЬ ОДИНИЦІ ПРОДУЦІЇ	тис.грн.	26145,5
9	МІНІМАЛЬНА ЦІНА РЕАЛІЗАЦІЇ	тис.грн.	28000

$$C-СТЬ = 120000 + 55000 + (12 * 11,2) + (12 * 11,2 * 0,22 + 34000) / 8 = 209164 / 8 = 26145,5 \text{ тис.грн.}$$

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Фактори мега-, макро- середовища сучасного підприємства
2. Сутність шерингової економіки
3. Сутність економіки знань
4. Характеристика головних тенденцій сучасної економіки
5. Сутність і роль активів в діяльності підприємства
5. Головні види активів підприємства
6. Сутність та головні види капіталу підприємства
7. Джерела формування власного та позикового капіталу сучасного підприємства
8. Основні завдання аналізу джерел формування капіталу підприємства
9. Класифікація видів діяльності підприємств за ПСБО
10. Класифікація видів діяльності підприємств за КВЕД
11. Види доходів підприємства
12. Види витрат підприємства

ТЕМА 3

ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

ПЛАН

- 3.1. Економічні передумови комерційного розрахунку і його сутність.
- 3.2. Організація і принципи комерційного розрахунку.
- 3.3. Форми комерційного розрахунку.
- 3.4. Сутність і необхідність розробки стратегії підприємства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум / В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Теоретичні та практичні підходи до обґрунтування інструментарію стратегічного управління сталим розвитком телекомунікаційного підприємства. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 2. С. 126-135.

3.1. Економічні передумови комерційного розрахунку і його сутність

Підприємство як суб'єкт і об'єкт ринку має свій економічний механізм функціонування.

Економічний механізм функціонування підприємства (ЕМФП) – це цілісна функціонуюча система організації економічної діяльності підприємства, заснована на визначеній формі власності, що використовує відповідні методи і важелі підприємницької діяльності.

ЕМФП формується одночасно з його створенням і розвивається на основі відповідних законодавчих актів. ЕМФП – закріплюється в Статуті підприємства і колективному договорі. ЕМФП формується на основі економічних законів, властивих даному суспільству. В умовах товарно-грошових відносин основний метод, на якому будується ЕМФП, визначається еквівалентністю обміну і називається цей метод **комерційним розрахунком**.

Сукупність принципів, на яких повинна формуватися робота підприємств сконцентрована в **комерційному розрахунку**. Економічною причиною комерційного розрахунку виступає товарне виробництво, засноване на різних формах власності. Історично в Україні комерційний розрахунок з'явився після роздержавлення власності на засоби виробництва. Раніше в умовах централізованого управління економікою основним методом господарювання був господарський розрахунок. Сьогодні він зберігся тільки у певних державних підприємствах. Законодавчо питання про комерційний розрахунок до кінця не вирішене. Однак принципові відмінності від свого попередника можна сформулювати так:

**ПІДПРИЄМСТВА ОДЕРЖАЛИ ПРАВО
ВЛАСНОСТІ, ЩО ДАЄ ЇМ ПОВНУ
ЕКОНОМІЧНУ САМОСТІЙНІСТЬ**

В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ КОМЕРЦІЙНИЙ РОЗРАХУНОК РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ В 2-х АСПЕКТАХ

ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

це система економічних відносин, що виникають між підприємством і державою, підприємствами, між підприємством і його працівниками, з приводу формування доходів і витрат підприємства.

МЕТОД ГОСПОДАРЮВАННЯ

це складова частина економічного механізму функціонування підприємства, способом розрахунків прибутку та пошуків резервів його збільшення шляхом максимізації доходів і мінімізації витрат.

Як економічна категорія, комерційний розрахунок являє собою систему економічних відносин, які виникають у процесі купівлі-продажу сировини, матеріалів, товарів між:

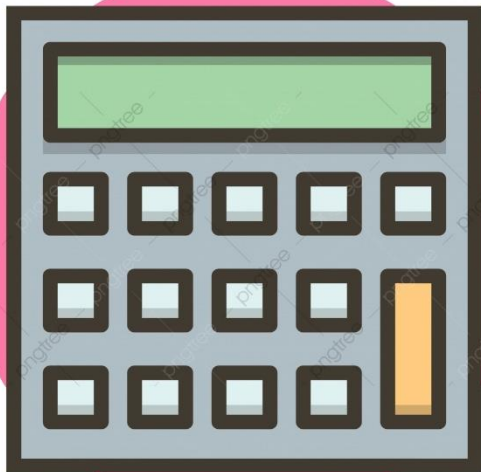
**ОКРЕМИМИ
ПІДПРИЄМСТВАМИ**

**ОКРЕМИМИ
КОЛЕКТИВАМИ
ПРАЦІВНИКІВ**

**ПІДПРИЄМЦЯМИ
ТА
ПРАЦІВНИКАМИ**

Метою комерційного розрахунку як методу ведення господарства є одержання максимальне можливого прибутку при мінімальних витратах живої й упередметненої праці.

Економічною причиною комерційного розрахунку виступає товарне виробництво, засноване на різних формах власності, тобто поява незалежних самотійних (у силу міжнародного поділу праці і різних форм власності) підприємств.

ЕМФП залежить від форми власності на засоби виробництва і результатів праці, від розмірів капіталу, від вартості діяльності підприємства.

3.2. Організація і принципи комерційного розрахунку

КОМЕРЦІЙНИЙ РОЗРАХУНОК ЗАСНОВАНИЙ НА ТАКИХ ПРИНЦИПАХ

1. ЕКОНОМІЧНА САМОСТІЙНІСТЬ

припускає створення умов для реалізації його економічного суверенітету як хазяйнуючого суб'єкта. Це виражається в реалізації права і реальної можливості вибору напрямку господарської діяльності, вільного вибору постачальника, місця, часу й інших умов придбання сировини і готової продукції, ухвалення рішення про те, що й у якій кількості продавати, кому і за якими цінами.

2. РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, САМОФІНАНСУВАННЯ

Рентабельна робота має на увазі одержання прибутку. Розрізняють наступні види прибутку:
Прибуток від операційної діяльності
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування
Прибуток від звичайної діяльності
Прибуток від надзвичайної діяльності
Чистий прибуток

Використовуючи “Звіт про фінансові результати” (форма № 2 статистичної звітності підприємства), можна визначити прибуток у такий спосіб:

Валовий прибуток (Пв)

$$\text{Пв} = \text{Врч} - \text{С}$$

$$\text{Стр.2090} = \text{стор.2000} - \text{стор.2050}$$

Де Врч – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, услуг. стор.035);

С – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг. Стр.040).

Фінансовий результат від операційної діяльності (Пр)

$$\text{Пр} = \text{Пв} + \text{ДХо} - \text{РХадм} - \text{РХсб} - \text{РХдо}$$

$$\text{Стр.2190} = \text{стор.2090} + \text{стор.2105} + \text{стор.2110} + \text{стор.2120} + \text{стор.2123} - \text{стор.2130} - \text{стор.2150} - \text{стор.2180}$$

Де Дхо – інші операційні доходи

РХадм – адміністративні витрати

РХсб – витрати на збут

РХдо – інші операційні витрати.

Фінансовий результат до оподаткування (Пб)

$$\text{Пб} = \text{Пр} + \text{ДХк} + \text{ДХф} + \text{ДХд} - \text{РХф} - \text{РХк} - \text{РХд}$$

$$\text{Стр.2290} = \text{стор.2190} + \text{стор.220} + \text{стор.2220} + \text{стор.2240} + \text{стор.2241} - \text{стор.2250} - \text{стор.2255} - \text{стор.2270}$$

Де ДХк – доход від участі в капіталі

ДХф – інші фінансові доходи

ДХд – інші доходи

РХф – фінансові витрати

РХк – утрати від участі в капіталі

РХд – інші витрати.

Чистий фінансовий результат (Пч)

$$\text{Пч} = \text{Пб} - \text{Нп}$$

$$\text{Стр.2350} = \text{стор.2290} - \text{стор.2300}$$

Де Нп – податок на прибуток (стор.180)

Принцип рентабельності має на увазі самооплатність і самофінансування. Самооплатність є нижньою межею самофінансування, тому що припускає покриття витрат, а самофінансування ще і забезпечує розширене відтворення за рахунок власних коштів. Але це не означає, що умови самофінансування не дозволяють використання кредитів.

КОМЕРЦІЙНИЙ РОЗРАХУНОК ЗАСНОВАНИЙ НА ТАКИХ ПРИНЦИПАХ

3. МАТЕРІАЛЬНА ЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ

підприємець, переслідуючи свою суцільно особисту вигоду, одночасно працює на суспільство в остаточному підсумку, задовольняючи свої інтереси, створює більш якісні типи продукції, збільшує обсяг платежів у бюджет і т.п.

4. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬ- НІСТЬ

виявляється в тім, що підприємство, користуючись правом самостійного вибору напрямків своєї господарської діяльності, одночасно несе всю повноту відповідальності за прийняті рішення, ризикує у випадку неправильно прийнятого рішення усім своїм майном. Воно відповідає за порушення договірних, кредитних, розрахункових і податкових зобов'язань, за продаж товарів, користування якими може заподіяти шкоду здоров'ю і за порушення інших правил, передбачених законом. Економічно матеріальна відповідальність здійснюється шляхом сплати штрафів, пені, неустойок.

КОМЕРЦІЙНИЙ РОЗРАХУНОК ЗАСНОВАНИЙ НА ТАКИХ ПРИНЦИПАХ

5. КОНТРОЛЬ

Будучи суб'єктом єдиного народногосподарського комплексу країни, підприємства не можуть бути абсолютно самостійними навіть в умовах вільного ринку. Їхня діяльність регулюється державою прямими і непрямими методами.

Пряме регулювання здійснюється через державні замовлення, контракти, чи заборони обмеження діяльності.

Непряме регулювання здійснюється через систему податків, зборів, пільг (пільгове кредитування, субсидування і датування виробництва і т.д.), установлення мінімальної (обов'язкової для підприємств усіх форм власності) заробітної плати, відрахування на соціальне страхування.

Контроль за діяльністю здійснюється самим підприємством на всіх етапах його діяльності і державними органами в особі фінансових і податкових служб.

3.3. Форми комерційного розрахунку

Комерційний розрахунок виступає в двох формах:

- повний;
- неповний (внутрішній).

Підприємства, як юридичні особи, застосовують повний комерційний розрахунок. Неповний (внутрішній) комерційний розрахунок використовується для структурних підрозділів, що включаються до складу підприємств – юридичних осіб.

3.4. Сутність і необхідність розробки стратегії підприємства.

Перехід до ринкової економіки корінним чином змінює економічне середовище функціонування підприємства. Йдеться про розвиток нової інфраструктури, представленої системою товарних і фондових бірж; комерційних банків; ринками чинників виробництва, кредитних і трудових ресурсів, які забезпечують умови для діяльності підприємства при жорстко не регламентованих відносинах з постачальниками, підрядчиками, банками.

У цих умовах кожне підприємство повинне визначити стратегію своєї господарської діяльності як на найближчу, так і на довгострокову перспективу, реалізація якої забезпечить йому виживання і конкурентоспроможність.

Термін «стратегія» походить від грецького слова *strategos*, яке перекладається як «мистецтво розгортання військ в бою» або «мистецтво генерала». Цей військовий термін достатньо широко увійшов до ужитку багатьох фахівців, а також і у практику сучасного менеджменту.

Формування стратегії – це процес розробки цілей розвитку і функціонування підприємства на певний період часу, а також способів використання засобів для досягнення поставлених цілей.

Основними задачами, вирішуваними на етапі формування стратегії розвитку підприємства, є:

- виявлення першорядних і економічно найефективніших видів виробничо-господарської і збутової діяльності;
- визначення об'єму інвестицій і інших ресурсів, необхідних для реалізації вибраних напрямів своєї діяльності;
- оцінка кінцевих виробничих, економічних, фінансових, трудових, соціальних і екологічних результатів;
- визначення допустимого рівня ризику.

Стратегія є набором основних правил, якими повинне користуватися підприємство, щоб забезпечити здійснення місії і досягнення виробничих, збутових, інвестиційних і інших цілей з урахуванням наявних реальних можливостей.

Автор однієї з піонерських робіт стратегічного планування А.Чандлер вважає, що стратегія – «це визначення основних довгострокових цілей і задач підприємства і затвердження курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для досягнення цілей»

У літературі приводиться достатньо велика кількість визначень поняття «стратегія» Під стратегією умовимося розуміти систему основоположних правил, прийомів, необхідних для вироблення і ухвалення науково обгрунтованих довгострокових принципово важливих управлінських рішень, якими підприємство повинне керуватися в своїй виробничо-господарській, збутовій, фінансовій, інвестиційній, реінженерінгової і інших видах діяльності, з метою отримання в перспективі стійких і домінуючих конкурентних переваг на цільовому ринку.

Стратегія виступає як ефективний засіб досягнення довгострокових цілей, які фірма сформувала в місії.

Стратегія – це система дій, що направлена на те, щоб досягти встановлених головних цілей в майбутньому. В процесі реалізації стратегія повинна коректуватися відповідно до змін, що відбуваються, в мікро- і макросередовищі, а також усередині самої фірми.

Залежно від рівня управління розрізняють стратегії: корпоративну, ділову, функціональну і операційну.

Корпоративна стратегія – це стратегія фірми в цілому.

Ділова стратегія має на своїй меті встановлення і зміцнення довгострокової конкурентоспроможності підприємства на цільовому ринку.

Функціональна стратегія здійснюється в масштабі підприємства по вибраних функціональних напрямках: маркетингу, збуту, персоналу, фінансам і т.д.

Операційна стратегія реалізується в масштабі окремих підрозділів фірми: відділу збуту, відділу реклами, центрів виникнення витрат і т.д.

Практичне значення стратегії, дозволяючій фірмі виживати в жорсткій конкурентній боротьбі у віддаленій перспективі, різко зросло в останнє десятиліття. Прискорення змін в навколишньому діловому середовищі, поява нових запитів і достатньо швидка зміна переваг потреб, виникнення нових можливостей для бізнесу, розвиток мережі Інтернет, широка доступність сучасних інформаційних технологій, збільшення ролі людського чинника привели до зростання значення вироблення науково обгрунтованої стратегії розвитку фірми.

Уніфікованої стратегії для всіх фірм і на всі часи не існує. Кожне підприємство у своєму роді унікальне. Тому і процес вироблення стратегії на підприємстві залежить від займаної ними позиції на цільовому ринку, динаміки власного розвитку, що склався, реального кадрового і виробничого потенціалу, особливостей поведінки конкурентів, специфіки вироблюваного товару або послуг, що надаються, досягнутого рівня розвитку національної економіки, культурного і соціального середовища і т.д.

Вибір стратегії залежить від безлічі умов:

- Зовнішніх чинників**, не залежних від діяльності підприємства, -
- форми конкурентної боротьби і ступінь її жорсткості;
- темпів і характеру інфляції;
- економічної політики Уряду;
- порівняльних переваг національної політики на світовому ринку і ін.

Внутрішніх чинників, пов'язаних з можливостями самого підприємства, -

- виробничі ресурси;
- фінансові ресурси і ін.

Стратегія – це генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для підприємства проблеми, його місію, головні цілі і розподіл ресурсів для їх досягнення. Вона формулює цілі і основні шляхи їх досягнення так, щоб підприємство розвивалося у вибраному їм напрямі.

Ступінь відповідності вибраної підприємством стратегії загальним тенденціям, що відбуваються в підприємницькому середовищі, у вирішальному ступені визначає конкурентоспроможність підприємства.

Особливості стратегії:

1. Процес вироблення економічної стратегії не завершується якою-небудь негайною дією. Звичайно він закінчується встановленням загальних напрямів, просування по яких повинне забезпечити приріст рівня конкурентного статусу підприємства і, як наслідок, - рівня конкурентної переваги підприємства.
2. В ході формування економічної стратегії не можна передбачати всі можливості, які відкриються при складанні конкретного стратегічного проекту. Тому доводиться користуватися узагальненою, неповною і неточною інформацією про різні альтернативи, що приводить зростанню невизначеності цілей.

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Економічні передумови комерційного розрахунку і його сутність.
2. Організація і принципи комерційного розрахунку.
3. Форми комерційного розрахунку.
4. Сутність і необхідність розробки стратегії підприємства.
5. Зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на стратегію.
6. Фактори цифровізації економіки, які впливають на вибір стратегії підприємства
7. Типологія стратегій підприємства
8. Сутність генеральної стратегії підприємства
9. Сутність конкурентної стратегії підприємства

ТЕМА 4

ФУНКЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВИЗАЦІЇ

ПЛАН

- 4.1. Поняття цифрової економіки та її складових елементів
- 4.2. Вплив цифрової економіки на розвиток сучасних підприємств

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .
3. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Перспективи розвитку цифрової економіки в Україні. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 3. С. 78-82.
4. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Оцінка відповідності стратегічного потенціалу телекомунікаційного підприємства його конкурентній стратегії. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 4. С. 22-28.

4.1. **Поняття цифрової економіки та її складових елементів**

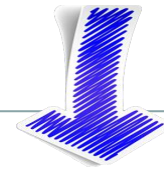
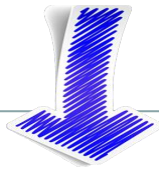
У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р, під цифровою економікою розуміють «діяльність, в якій ключовими факторами виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані – як числові, так і текстові. Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, швидкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну економіку, трансформуючи її від економіки, що споживає ресурси, до економіки, що їх створює».

Проявом цифрової трансформації економіки у світі є той факт, що вже сьогодні ІТ-компанії випереджають сировинні за показником ринкової капіталізації. Частка інтернет-економіки росте у ВВП всіх розвинених країн, але, згідно з розрахунками аналітиків компанії “Gartner”, до 2025 року цифрова трансформація торкнеться всіх сфер життєдіяльності більшості країн світу.

ЩО ЯВЛЯЄ СОБОЮ ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА

це трансформація всіх сфер економіки завдяки перенесенню інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу з метою їх подальшого використання.

Міжнародна організація OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) виділяє три ключові компоненти цифрової економіки:

- 1) підтримуюча інфраструктура (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі тощо);
- 2) електронний бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі);
- 3) електронна комерція (дистрибуція товарів через мережу Інтернет).

Цифровізація (з англ. digitalization) — це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн).

Цифровізація — це один із головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5–10 років. Крім прямого підвищення продуктивності, яке отримують компанії від цифрових технологій, є ланцюг непрямих переваг цифровізації, як-от економія часу, створення нового попиту на нові товари й послуги, нова якість та цінність тощо.

ПРИНЦИПИ ПЕРЕХОДУ НА 4.0

КЛЮЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ORC

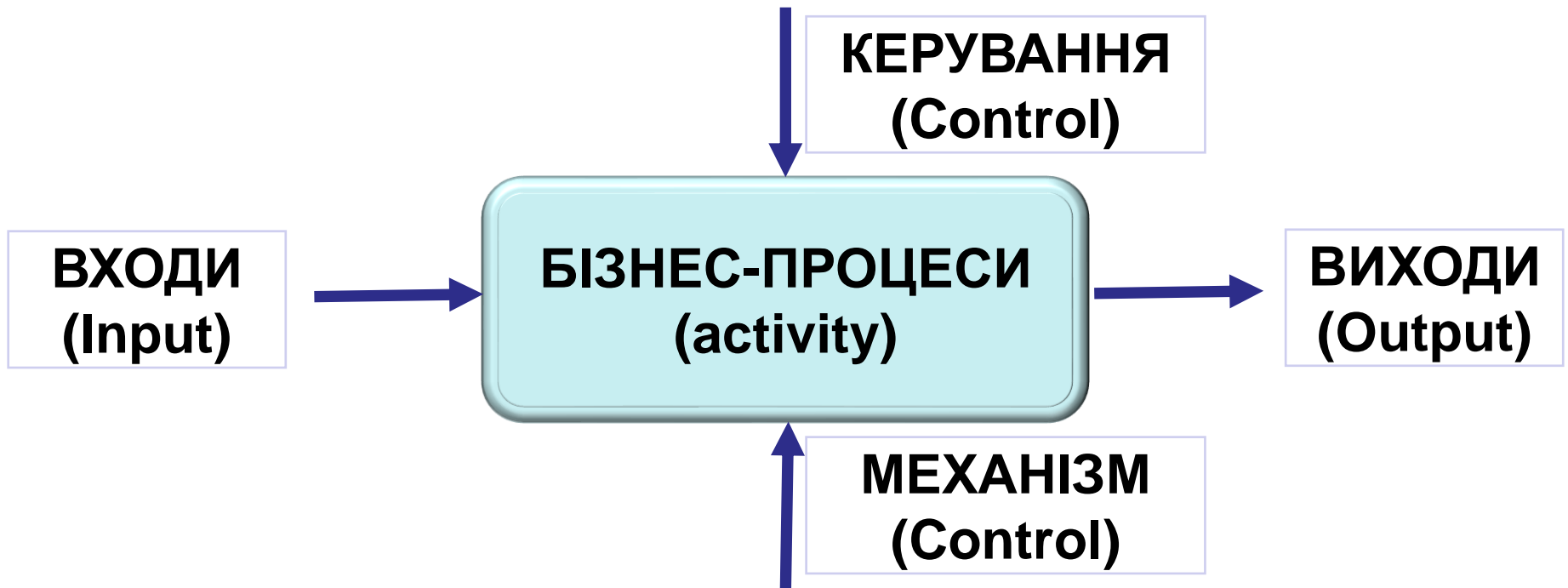
4.2. Вплив цифрової економіки на розвиток сучасних підприємств в Україні

Об'єктивні процеси розвитку прогресивних цифрових технологій привели до цивілізаційних змін світогосподарського розвитку та зумовили виникнення нового типу економіки, в рамках якої **відбувається трансформація моделей бізнес-процесів конкурентоспроможних підприємств.** Подібна трансформація здійснює прямий вплив на функціонування національних економічних систем, змінюючи підходи до формування їх конкурентоспроможності.

ЩО ТАКЕ БІЗНЕС-ПРОЦЕС І ЧОМУ ВІН ВАЖЛИВИЙ ДЛЯ БУДЬ-ЯКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Бізнес-процес підприємства – це набір пов'язаних і впорядкованих між собою дій і функцій, які необхідні для виробництва певного результату, що має цінність для зовнішнього або внутрішнього споживача.

Моделювання бізнес-процесів лежить в основі процесного управління підприємством, яке є сьогодні найбільш ефективним і сучасним управлінським підходом.

З точки зору процесного підходу, підприємство є набором процесів і, відповідно, управління підприємством - це управління певними процесами.

Процесний підхід базується на тому твердженні, що всі процеси виробництва є взаємно пов'язаними. Процес управління є безперервним зв'язком дій зі стратегічного маркетингу, фінансового планування, організаційних процесів, обліку на всіх стадіях, організації праці та контролю на підприємстві. На перший план, в цьому випадку, виступають питання координації процесів відповідно до цілей підприємства.

На кожному етапі процес має свою ціль, ступінь виконання якої є показником, що визначає його ефективність.

Отже, **основою процесного управління підприємством** є те, що всі завдання і вся його діяльність подаються у вигляді комплексу різних процесів, пов'язаних і взаємодіючих між собою. Багато експертів вважають такий підхід в організації діяльності підприємства найбільш ефективним.

Найголовніша перевага процесного управління підприємством – це орієнтир на результат при оптимальному способі його досягнення. Коли ми виділяємо в діяльності підприємства окремі процеси, ми можемо домогтися більш ефективного виконання робіт, оскільки можемо призначити відповідального за роботу цього процесу, можемо запланувати результат і проконтролювати весь шлях його досягнення. Виходячи з цього можна вибудувати найбільш оптимальну систему мотивації для співробітників, що працюють на певному процесі, і домогтися, таким чином, більшої продуктивності в роботі.

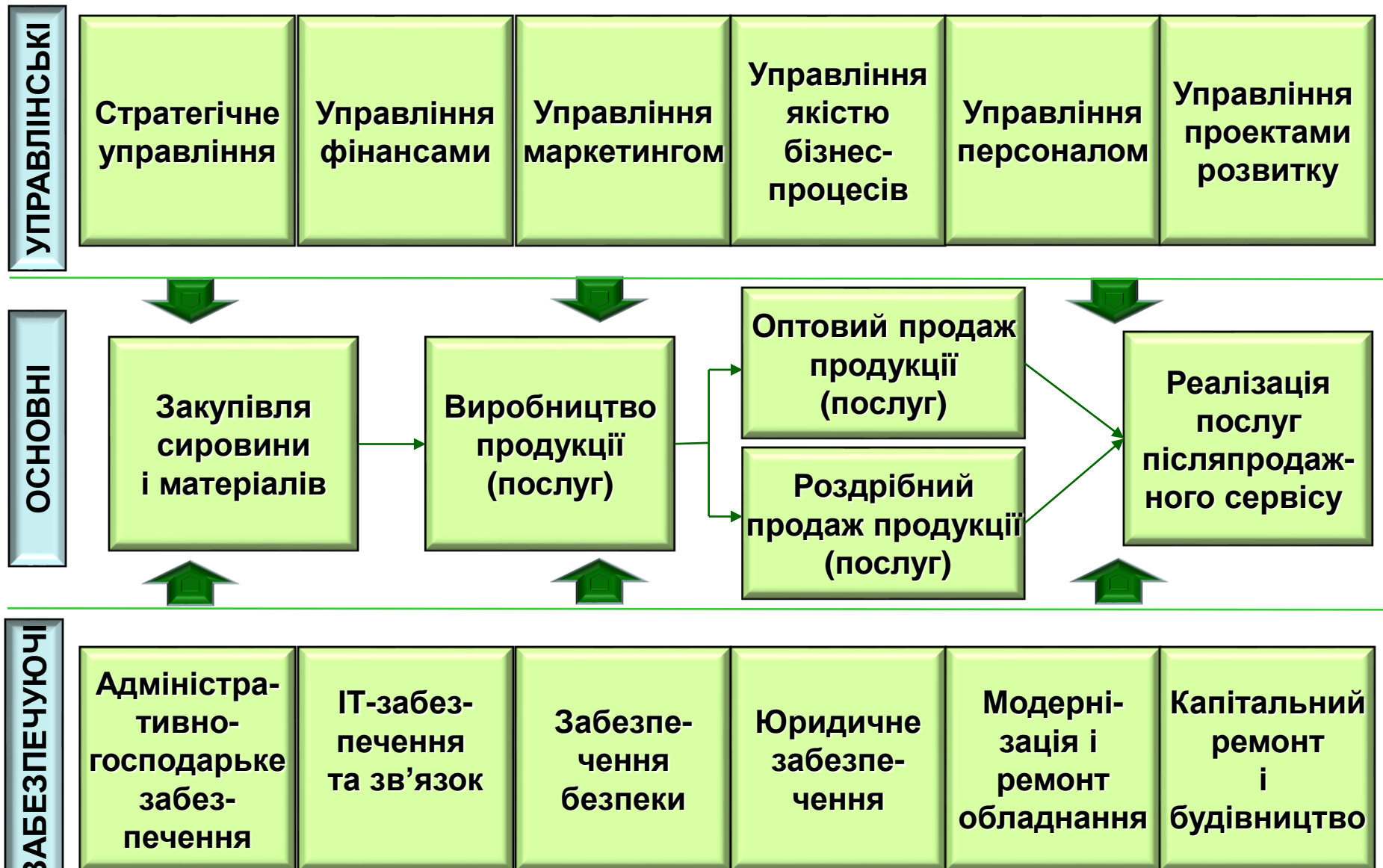
Існує два найбільш поширених підходи до класифікації бізнес-процесів:

- 1) Дворівневий** (поділяє усі бізнес-процеси на основні та підтримуючі)
- 2) Трирівневий** (поділяє усі бізнес-процеси на управлінські, основні та підтримуючі)

СХЕМА КЛЮЧОВИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА (дворівнева)

СХЕМА КЛЮЧОВИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА (трирівнева)

Ще один важливий момент: опис бізнес-процесів на першому етапі має здійснюватися за принципом «як є». Тобто, потрібно описувати ту ситуацію, яка є на даний момент на підприємстві. А вже потім, проаналізувавши «вузькі місця» і виявивши всі проблеми, до описаних бізнес-процесів слід застосовувати принцип «як треба» або «як має бути».

При описі бізнес-процесів потрібно пам'ятати про те, що для виконання кожного процесу необхідна «сировина», щось, що отримують фахівці, які працюють на цьому процесі. У кожного виділеного бізнес-процесу має бути результат і вхідні ресурси, які необхідні для отримання цього результату. І при більш детальному описі бізнес-процесів підприємству варто про це пам'ятати і відображати це. Також у кожного процесу є свій постачальник і споживач, який зацікавлений в отриманні результату або, інакше кажучи, виходу бізнес-процесу. Він може бути внутрішнім (співробітник підприємства) або ж зовнішнім (покупці, клієнти, постачальники та ін.)

Крім того, кожен бізнес-процес має свого керівника або менеджера. Це співробітник, який відповідає за ефективне виконання процесу. В окремих випадках у бізнес-процесу може бути також власник – це управлінець, який має повноваження оптимізувати, змінювати бізнес-процес.

ЯК РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ВПЛИВАЄ НА БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВА

Найважливішою цінністю цифрової економіки, яка вже отримала підтвердження у розвинутих країнах, є удосконалення усіх бізнес-процесів і підвищення продуктивності праці. Цифрові технології змінюють бізнес-ландшафт країн і моделі бізнес-процесів (бізнес-моделі) більшості підприємств. Цифровізація підриває підвалини багатьох сфер економіки. Розвиток цифрової економіки формує нові гілки бізнесу і дозволяє збирати практично у режимі реального часу велику кількість даних про споживачів, роботу обладнання тощо. Основні переваги, пов'язані з цифровою економікою, мають й сучасні споживачі: вони отримують низку додаткових «бонусів» у формі безоплатного отримання благ через соціальні мережі, а також можливість придбати товари за найнижчими цінами (наприклад, купуючи електронні версії літературних видань). Звертання до формату електронної торгівлі дає можливість покупцю здійснювати вигідні покупки за умов негайної оплати.

Поряд з цим, цифрові технології призводять до появи великої кількості проблем на рівні країни і підприємств, що пов'язані з цифровою безпекою і розвитком цифрової культури; зі зміною ринку праці та вимогам до компетенцій спеціалістів; з проблемою вилучення корисної інформації з великого потоку інформації.

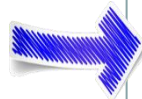

У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ РІЗНИЦЯ МІЖ АВТОМАТИЗАЦІЄЮ ТА ЦИФРОВОЮ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Нерідко цифровізацію прирівнюють до автоматизації, яка дозволяє перенести частину завдань з персоналу на готові програмні рішення. Однак автоматизація - це лише перший етап цифрової трансформації бізнес-процесів.

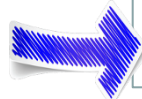
ЕТАПИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

1. АВТОМАТИЗАЦІЯ

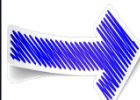
ЯКІСНО НЕ ЗМІНЮЄ, АЛЕ ПРИСКОРЮЄ РЕАЛІЗАЦІЮ ОКРЕМИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2. ЦИФРОВІЗАЦІЯ

ЯКІСНО ЗМІНЮЄ ОКРЕМІ ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВА, НЕ ЗМІНЮЮЧИ БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА

3. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ

ЯКІСНО ЗМІНЮЄ ВСЮ БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ПІДПРИЄМСТВА. Цей етап має на увазі не тільки оновлення обладнання або програмного забезпечення, але й фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікаціях.

ЗМІСТ ЕТАПІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

1. АВТОМАТИЗАЦІЯ

2. ЦИФРОВІЗАЦІЯ

3. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ

- це 1-й етап перенесення бізнес-процесів в електронні системи для зберігання та обміну даними в існуючому вигляді і у такий спосіб, у якому вони працюють на підприємстві.

- це 2-етап, на якому відбувається оптимізація окремих бізнес-процесів з адаптацією до інструментів і технологій цифрової економіки. Цифровізація зменшує кількість кроків, які потрібні для виконання конкретного завдання, скорочує обсяг роботи з документами і вплив людського фактора, дозволяючи уникнути помилок.

- це 3-й етап, який передбачає якісну зміну всієї бізнес-моделі підприємства, починаючи від стратегії і закінчуючи цифровізацією усіх (управлінських, основних і забезпечуючих) бізнес-процесів.

ПРИКЛАД ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ЗІ СФЕРИ b2b

«b2b» розшифровується як «business to business» («бізнес для бізнесу»). Це поняття означає продаж товарів і послуг для потреб інших компаній. Тобто люди купують не для того, щоб користуватися самим, а тому що це їм потрібно для функціонування їх власного бізнесу.

Прикладом підвищення ефективності процесу завдяки цифровізації може служити генерація Лідів в електронній комерції. Лід – це цільова дія користувача на сайті або звернення в компанію. Менеджерам, які працюють в цій сфері, необхідно оцінити кожного потенційного клієнта, зв'язатися з ним, потім провести переговори за прийнятним в компанії методом. Одночасно керівник повинен отримати всю інформацію про процес переходу клієнта по воронки продажів, із зазначенням причини відмови від угоди, якщо та зірвалася. На цьому етапі менеджери часто забувають відстежувати Ліди через велику кількість завдань, у яких припускаються чисельних помилок. Переклад лідогенерації на цифрову базу дозволяє знизити число помилок і повністю контролювати процес, надаючи керівництву всі необхідні дані і звіти, які автоматично формуються системою.

Одними з перших цифровізацію і подальшу цифрову трансформацію бізнес-процесів в Україні впроваджують фінансові установи, компанії, що здійснюють роздрібні продажі в e-commerce, медіа та розважальні портали.

ЯКІ ПЕРЕВАГИ ДАЄ ПІДПРИЄМСТВУ ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

1. Покращення клієнтського досвіду

Технології цифровізації дозволяють організувати максимально персоналізовану взаємодію, якій віддає перевагу більшість клієнтів. Цифрові канали зв'язку, омніканальність, штучний інтелект, роботизація - з усім цим ми вже стикаємося в нашому повсякденному житті. Наприклад, цифрова трансформація банків не може обійтися без чат-ботів, а фармацевтика активно використовує в роботі сучасні мобільні пристрої.

Під клієнтським досвідом слід розуміти не тільки взаємодію з компанією зовнішніх замовників, але також і внутрішніх клієнтів. Цифрова трансформація бізнес-процесів оптимізує роботу співробітників підприємства, завдяки чому зростає продуктивність кожного окремого члена команди. Наприклад, автоматизація рутинних операцій надає більше часу для вирішення дійсно важливих і складних завдань.

ЯКІ ПЕРЕВАГИ ДАЄ ПІДПРИЄМСТВУ ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

2. Гнучкість і прискорення бізнес-процесів

Гнучкість бізнес-процесів потрібна для здатності швидко змінюватися, щоб скористатися перевагами нових бізнес-можливостей.

Існує вислів: «Компанії бувають швидкими або мертвими». В умовах цифрової економіки ця фраза більш ніж актуальна: якщо підприємство не використовує можливості сучасних технологій, вчасно не адаптується до високого темпу бізнесу і особливостей його ведення, воно не зможе конкурувати з тими, хто вже це робить.

Підприємству для того, щоб бути успішним, потрібно бути швидким і гнучким: мінятися не тоді, коли є можливість, а тоді, коли є потреба. Цифрова трансформація бізнес-процесів спрямована на те, щоб підприємства оперативно приймали рішення, злагоджено адаптували роботу до вимог поточного моменту і задовольняли потреби клієнтів.

ЯКІ ПЕРЕВАГИ ДАЄ ПІДПРИЄМСТВУ ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

3. Інноваційні можливості для розвитку бізнесу

Цифровізація відкриває дорогу до інноваційних способів розвитку підприємств.

Хмарні технології дозволяють працювати над одним проектом кільком командам одночасно і ефективно використовувати ресурси компанії. Використовуючи стратегію **Mobile First**, компанії отримують і монетизують мобільний трафік, який за своїми показниками вже наздогнав трафік зі стаціонарних пристроїв

Готові рішення дозволяють економити час на вирішення завдань. Різні програми, розширення та конектори оптимізують роботу компанії і вимагають мінімальних витрат часу на їх впровадження та адаптацію.

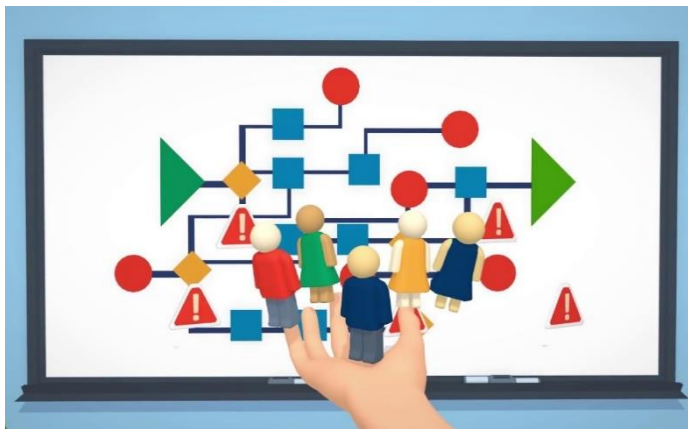
Всі ці та інші технології цифрової трансформації зробили нижчим поріг входу до багатьох сфер. Запустити власний бізнес і розвивати його стало простіше завдяки величезній кількості інструментів, які надає цифровізація більшості галузей і підприємств.

ЯКІ ПЕРЕВАГИ ДАЄ ПІДПРИЄМСТВУ ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

4. Використання сучасних технологій для роботи з даними

Інформація - ключовий ресурс в сучасному світі. Щомиті людство генерує величезні масиви цифрових даних, які не тільки займають місце в сховищах, а й допомагають компаніям вести бізнес. Щоб скористатися всіма можливостями доступної інформації, необхідно її акумулювати, структурувати і аналізувати.

Цифрова трансформація підприємства максимально сприяє цьому завдяки прогресивним технологіям, наприклад, **Big Data (великі дані)** або **Artificial Intelligence (AI, штучний інтелект)**. Вони спрямовані на обробку потоків інформації, на підставі якої можна приймати рішення, адаптувати пропозиції під конкретних клієнтів і прогнозувати їхню поведінку.

ЯКІ ПЕРЕВАГИ ДАЄ ПІДПРИЄМСТВУ ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

5. Розширення партнерства і співробітництва

Важко уявити успішний сучасний бізнес без партнерів. Цифровізація відкриває нові можливості для співпраці з іншими компаніями. Наприклад, завдяки сучасним технологіям географія вже не є перешкодою в роботі: вести бізнес і шукати партнерів можна в будь-якій точці земної кулі. А відкритий API робить співпрацю ще більш простою і зручною. Наприклад, в цифровізації фінансів, в т.ч. банківської сфери, програмні інтерфейси використовуються вже кілька років.

Слід відзначити, що без цифровізації неможливо стати кращим або працювати з кращими. Провідні компанії, які вже зараз впроваджують стратегії цифрової трансформації в життя, хочуть співпрацювати з тими, хто відповідає їх рівню розвитку бізнес-процесів і розділяє їх цінності.

ПРИНЦИПИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЗАЛЕЖНО ВІД СКЛАДНОСТІ ЗАВДАНЬ ПЕРСОНАЛУ

Вибір підходу до цифровізації бізнес-процесів підприємства залежить від 2-х характеристик: обсяг і унікальність завдань, які виконують працівники в процесі роботи. Обираючи ці характеристики у якості осей координат, можна сформулювати матрицю цифровізації, яка відобразить необхідні її рівні: від автоматизації до цифрової трансформації бізнес-процесів.

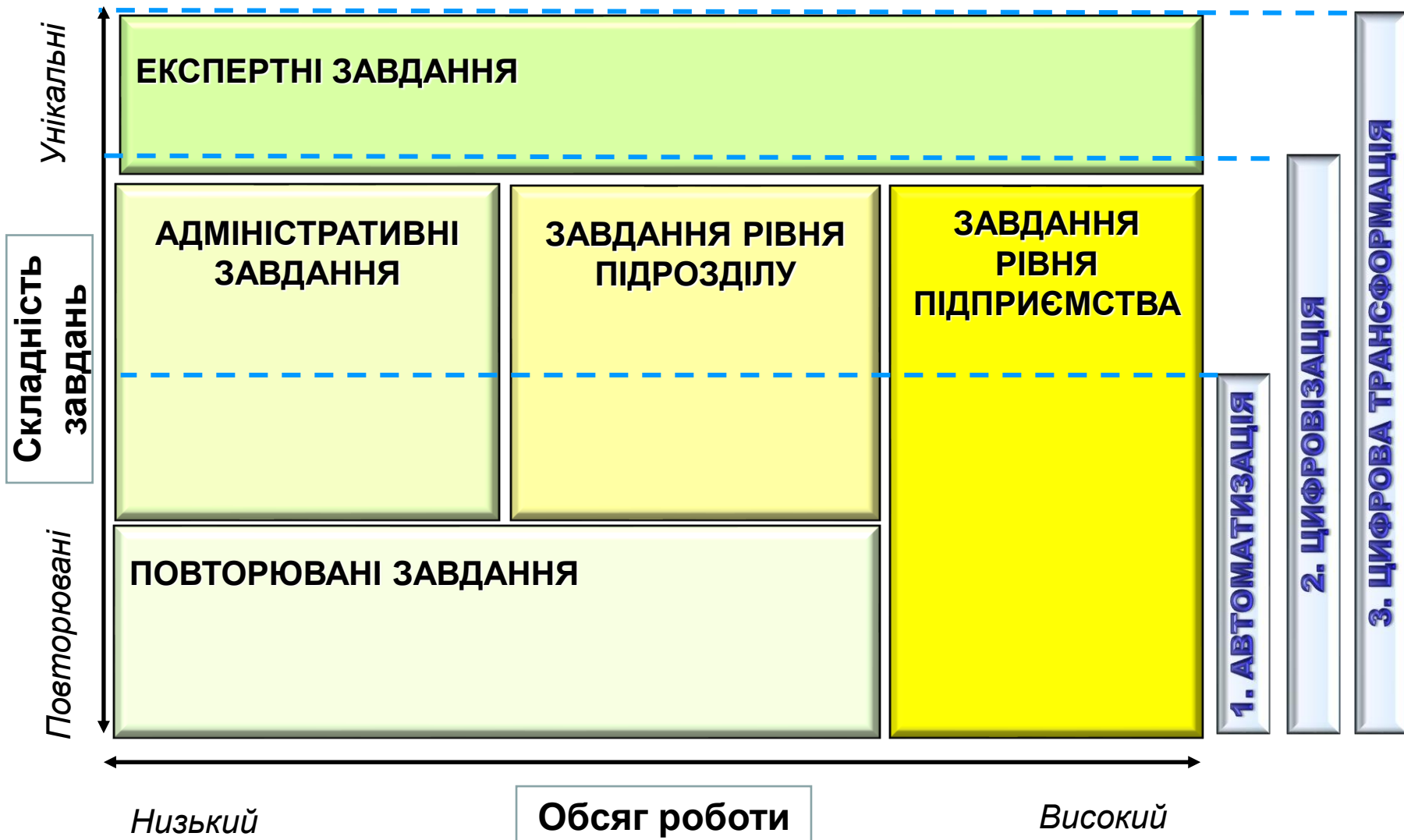
Переваги, яке отримує підприємство від автоматизації, цифровізації або цифрової трансформації бізнес-процесів, залежать від виду завдань, що виконують працівники. Чим складнішими є завдання, тим глибший рівень цифрової трансформації потрібен підприємству для підвищення загальної ефективності.

За рівнем складності завдання ранжуються таким чином (від більш простих до найскладніших): повторювані завдання; адміністративні завдання; завдання рівня підрозділу; завдання рівня підприємства; експертні завдання.

В кінцевому підсумку, головна мета цифровізації бізнес-процесів полягає в тому, щоб співробітники підприємства виконували тільки експертні тобто найбільш унікальні завдання, які важко скопіювати або точно повторити. Решта завдань може бути виконана з мінімальною участю працівників і з максимальним залученням потужного цифрового інструментарію та підвищенням ефективності їх роботи.

МАТРИЦЯ ЦИФРОВИЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЗАЛЕЖНО ВІД СКЛАДНОЩІ ЗАВДАНЬ

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ЗАВДАНЬ ТА ОЧІКУВАНИХ ЕФЕКТІВ ВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

№	Вид завдання	Характеристика	Ефект від цифровізації
1	Повторюване завдання	Цей вид діяльності передбачає дуже незначну або навіть нульову суб'єктивну оцінку, не вимагає особливих навичок, але грає ключову роль у веденні бізнесу. Такі рутинні завдання, як обробка рахунків-фактур і платежів або прийняття стандартних рішень (Наприклад, виявлення додаткових угод до договорам), можна автоматизувати за допомогою ботів, які допомагають розширити можливості співробітників і дозволяють їм зосередитися на інших завданнях.	Суттєве вивільнення робочого часу працівників для зосередження на інших завданнях
2	Адміністративні завдання	Ці завдання середнього діапазону складності, помірно унікальні і нечисленні. До них відносяться такі повсякденні стандартні завдання, як перегляд і затвердження документів, контроль нормативно-правової відповідності тощо. Прискорення і підвищення якості їх виконання здійснюється здебільшого за рахунок автоматизації з елементами цифровізації.	Суттєве вивільнення робочого часу працівників для зосередження на інших завданнях; зменшення складностей у реалізації адміністративних вимог.

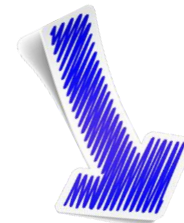
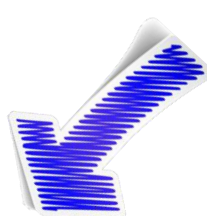
ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ЗАВДАНЬ ТА ОЧІКУВАНИХ ЕФЕКТІВ ВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3	Завдання рівня підрозділу	<p>Це завдання, що мають особливе значення для конкретного підрозділу, але суттєво не впливають на роботу підприємства в цілому. Оскільки завдання даного типу досить специфічні і помірно унікальні, співробітники нерідко використовують для їх вирішення електронні аналітичні таблиці т.п. Прискорення і спрощення виконання цих завдань відбувається за рахунок поєднання інструментів автоматизації і цифровізації.</p>	<p>Вивільнення робочого часу працівників; зменшення кількості специфічних завдань; покращення узгодженості бізнес-процесів всередині підприємства.</p>
4	Завдання рівня підприємства	<p>Це різнотипні завдання як за обсягом, так і за унікальністю виконуваної роботи. Вони охоплюють кілька підрозділів і, відповідно, бізнес-процесів усередині підприємства. Наприклад, затвердження заяв на кредити за участю різних фахівців. Виконання цих завдань удосконалюється за рахунок поєднання інструментів автоматизації і цифровізації.</p>	<p>Покращення узгодженості бізнес-процесів всередині підприємства; прискорення обробки аналітичної інформації та інтерпретації даних для прийняття управлінських рішень.</p>

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ВІД ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РІВНІ КРАЇНИ

Економічні вигоди

Суттєвий внесок у економічне зростання

Ріст числа робочих місць у суміжних галузях у 3-5 разів

Приріст продуктивності праці

Прискорення темпів росту малого і середнього бізнесу

Ефект від цифровізації

Соціальні вигоди

Підвищення інклюзивності і зниження рівня бідності

Підвищення доступності і якості медичного обслуговування

Зниження вартості і підвищення доступності масової онлайн освіти

Сниження негативної взаємодії на навколишнє середовище

Скорочення рівня злочинності, підвищення доступності фінансових сервісів, безпечність дорожнього руху

Цифровізація може стати головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до **1 трлн дол.** у 2030Е, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі.

Існують **два сценарії** розвитку цифрової економіки України залежно від оцінки критичності та необхідності здійснення швидких та глибоких змін у традиційному економічному укладі: **інерційний (еволюційний)** та **цільовий (форсований, що передбачає перехід до цифрової економіки за 3-5 років)**.

Реалізація форсованого сценарію означає досягнення таких KPI до 2030Е:

- 65%** — частка цифрової економіки в загальному ВВП України
- 99,9%** українських домоволодінь мають широкопasmовий доступ до мережі Інтернет (ШСД)
- 100%** — покриття території України 4G–5G
- 99%** усіх автомобільних і залізничних магістралей та **95%** сільської місцевості покрито технологіями мобільного Інтернету
- 99,9%** громадян мають цифрову ідентифікацію

У дослідженні “Global Center for Digital Business Transformation” відзначається, що в найближчі п’ять років цифрова революція витіснить з ринку 40% компаній, які зараз займають лідируюче положення в галузі, якщо вони не сприятимуть цифровій трансформації.

Цифрова економіка ламає звичні моделі галузевих ринків та підвищує конкурентоспроможність їх учасників. Тим самим цифровізація визначає перспективи зростання компаній, галузей та національних економік загалом.

СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

УКРАЇНА ПРОГРАЄ У СФЕРІ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

- Розвиваємо електронне урядування
- Надолужуємо 10-річне відставання у мобільній цифровій інфраструктурі (3G)
- Є позитивні законодавчі ініціативи
- Є національні та регіональні цифрові лідери із відповідними ініціативами

10%

ЦИФРОВА КРАЇНА

ПОЗА ФОКУСОМ ЗАЛИШАЮТЬСЯ **90%**

- Цифрова економіка, Індустрія 4.0, галузеві цифрові трансформації (Industry DX)
- Цифровізація сфер життя (освіта, медицина, безпека, екологія, транспорт + 15-20 критичних сфер)
- Цифрова (т.з. тверда та м'яка) інфраструктура та подолання цифрової нерівності та розриву
- Цифрове суспільство, цифрові права, цифрові компетенції, цифрове громадянство
- Цифровізація фізичної інфраструктури (Інтернет речей тощо)

ЯКІ ЩЕ МОЖЛИВОСТІ СТВОРИТЬ ЦИФРОВИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ

Розвинена інфраструктура електронної комерції та бізнесу.

Спеціальні цифрові платформи дадуть змогу бізнес-партнерам взаємодіяти один з одним, оминаючи архаїчні процедури паперового узгодження, підписувати контракти за допомогою смартфонів та електронних ключів (цифрового електронного підпису). Українські ключі буде гармонізовано з міжнародними (європейськими), що дасть змогу користуватися електронними сервісами в Європі й інших куточках світу.

Усі супровідні операції буде оцифровано: підписання договорів, гарантії, митні оформлення, логістика.

Відпаде необхідність у великих штатах бухгалтерів, юристів, кадровиків й інших працівників, які раніше виконували всю обслуговувальну рутинну роботу. Це в рази пришвидшить обслуговуючі бізнес-процеси й дасть змогу скоротити витрати на оплату праці.

За останні 10 років українці практично повністю можуть відмовитись від використання готівки (cash). Це стосується як великих міст, так і регіонів. Так звана cashless-економіка стрімко збільшить швидкість обігу грошей, наростить ділову активність.

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Значення цифрової економіки в діяльності підприємств за сучасних умов господарювання.
2. Ключові елементи цифрової економіки у розвинутих країнах
3. Головні компоненти цифрової економіки згідно Міжнародній організації ОЕСД (Organisation for Economic Cooperation and Development)
4. Сутність цифровізації як фактору зростання економіки України
5. Основні технології цифрових трансформацій 4.0
6. Перелік соціальних та економічних ефектів від цифрової трансформації
7. Сценарії розвитку цифрової економіки України
8. Вплив цифровізації на фіннасово-економічний розвиток підприємств в Україні

ТЕМА 5

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ТА НЕОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА

ПЛАН

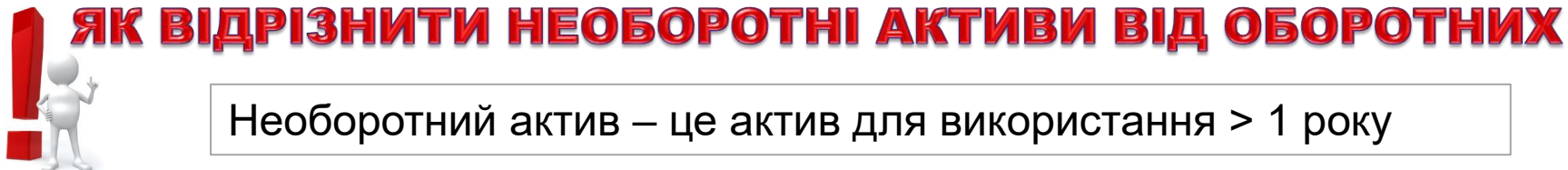
- 5.1. Сутність і види необоротних активів підприємства
- 5.2. Принципи визнання необоротних активів підприємства
- 5.3. Сутність амортизації необоротних активів та методи її нарахування

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .
3. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Перспективи розвитку цифрової економіки в Україні. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 3. С. 78-82.
4. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Оцінка відповідності стратегічного потенціалу телекомунікаційного підприємства його конкурентній стратегії. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 4. С. 22-28.

5.1. Сутність та види необоротних активів підприємства

Необоротні активи – це активи очікувана тривалість використання яких перевищує 1 рік. Або один операційний цикл, якщо він довший за рік. Виходить, що єдиним критерієм у розділенні активів на оборотні і необоротні є час. Ні вартість, ні їх форма (фізична чи нематеріальна), ні їх вид значення не мають. При чому така тривалість використання є саме очікуваною, а не фактичною.

Необоротний актив – це актив для використання > 1 року

Наприклад, якщо підприємство придбає автомобіль, то воно очікує його використовувати декілька років, а не розбити у найближчій подорожі через 3 місяці. Такий автомобіль буде необоротним активом. Однак, якщо автомобіль одразу придбаний на продаж, то він стає оборотним активом у складі товарів.

РОЗШИРЕНЕ ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Необоротні активи підприємства – це засоби виробництва, що беруть участь у виробничому процесі протягом тривалого часу (більше одного року та одного виробничого циклу), переносять свою вартість на собівартість виробленої за їх допомогою продукції частинами, в міру їх зносу, зберігають свою натуральну форму та можуть відновлюватись як повністю (шляхом реновації), так і частинами (за допомогою ремонту).

Найбільш типові приклади необоротних активів

Будівлі, споруди

**Обладнання,
устаткування**

Транспортні засоби

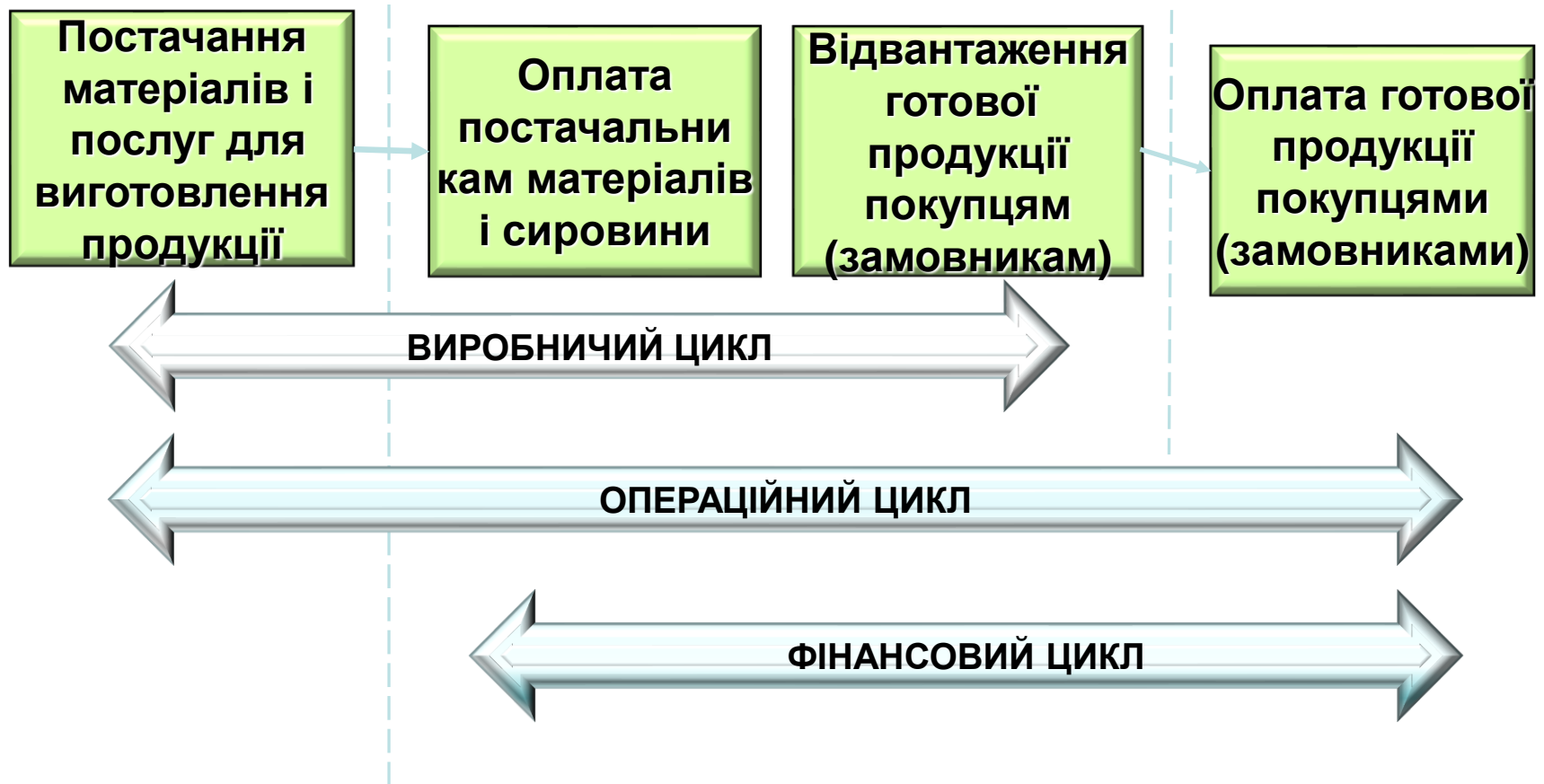
ЧОМУ ЦІ АКТИВИ НЕОБОРОТНІ?

Необоротними ці активи називаються тому що не беруть участі у господарському обороті. Оборот – це постійний цикл господарських процесів на підприємстві: придбали (витратили гроші) → виробили продукт (послугу) → продали (отримали гроші) → придбали (витратили гроші) → тощо. Виходить, що сировина, готова продукція, інші запаси, а також гроші постійно рухаються, беруть участь у такому обороті. Машини, устаткування, обладнання, на перший погляд, участі в такому русі не приймають, вони майже незмінно залишаються у своєму фізичному стані. Принаймні протягом короткого періоду часу, такого як рік. Через це й назва активу – “необоротний”, тобто, той актив, який знаходиться поза господарським оборотом.

Отже, тривалість використання необоротних активів перевищує тривалість операційного циклу (його ще називають господарським оборотом).

ТИПОВИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОПЕРАЦІЙНОГО, ФІНАНСОВОГО І ВИРОБНИЧОГО ЦИКЛІВ

НЕБОРОТНІ АКТИВИ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДОВШЕ, НІЖ ТРИВАЄ ОПЕРАЦІЙНИЙ ЦИКЛ!

ВИКОРИСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ РІЗНИХ ПОЛІТИК РОЗРАХУНКУ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ І ЗАМОВНИКАМИ МОЖЕ ПЕРЕДБАЧАТИ РІЗНІ ФОРМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЦИКЛІВ

№	Опис	Схема взаємодії циклів
1	Авансові платежі (передплата) постачальнику; оплата покупцем з відстрочкою	<div style="text-align: center;"> <p>ВИРОБНИЧИЙ ЦИКЛ</p> <p>ОПЕРАЦІЙНИЙ ЦИКЛ</p> <p>ФІНАНСОВИЙ ЦИКЛ</p> </div>
2	Авансові платежі (передплата) постачальнику; авансові платежі (передплати) від покупців	<div style="text-align: center;"> <p>ВИРОБНИЧИЙ ЦИКЛ</p> <p>ОПЕРАЦІЙНИЙ ЦИКЛ</p> <p>ФІНАНСОВИЙ ЦИКЛ</p> </div>
3	Оплата постачальнику з відстрочкою; авансові платежі (передплати) від покупців	<div style="text-align: center;"> <p>ВИРОБНИЧИЙ ЦИКЛ</p> <p>ОПЕРАЦІЙНИЙ ЦИКЛ</p> <p>ФІНАНСОВИЙ ЦИКЛ</p> </div>
4	Повний аванс (передплата) від покупця перед початком виконання замовлення	<div style="text-align: center;"> <p>ВИРОБНИЧИЙ ЦИКЛ</p> <p>ОПЕРАЦІЙНИЙ ЦИКЛ</p> <p>ФІНАНСОВИЙ ЦИКЛ <i>(від'ємний фінансовий цикл)</i></p> </div>

ВИДИ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

НЕОБОРОТНІ АКТИВИ

МАТЕРІАЛЬНІ

Основні засоби

Інші необоротні матеріальні активи

Незавершені капітальні інвестиції

Довгострокові біологічні активи

НЕМАТЕРІАЛЬНІ

Права на користування:

природними ресурсами

майном

комерційними призначеннями
(торговельні марки)

об'єктами промислової
вартості (винаходи і т.п.)

авторські права (програмне
забезпечення)

інші нематеріальні активи

ФІНАНСОВІ

Довгострокові фінансові інвестиції

Довгострокова дебіторська заборгованість

Відстрочені позикові активи

Як ще класифікуються необоротні активи підприємства

За сферами діяльності

Виробничі

Невиробничі

За приналежністю

Власні

Залучені

За роллю у процесі виробництва

Активні

Пасивні

ОСНОВНІ ЗАСОБИ

Найбільш розповсюджений вид оборотних активів на підприємствах!

Але в умовах розвитку цифрової економіки широке поширення серед необоротних активів починають також набувати

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

ПРИКЛАДИ НАЙБІЛЬШ РОЗПОВСЮДЖЕНИХ ВИДІВ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

№	Вид необоротних активів	Найбільш типові приклади
1	Інвестиційна нерухомість	Нерухомість, яка використовується виключно для отримання доходу шляхом здавання в оренду.
2	Основні засоби	Земля, машини, обладнання, автомобілі, тварини, інструменти, прилади, меблі.
3	Інші необоротні матеріальні активи	Інші різновиди основних засобів: тимчасові споруди (забори, фургони, кіоски), малоцінні необоротні матеріальні активи, книги у бібліотеках, вартість поліпшень чи модернізації орендованих основних засобів.
4	Незавершені капітальні інвестиції	Кошти витрачені на створення основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів.
5	Нематеріальні активи	Ліцензії на використання комп'ютерних програм, придбані торговельні марки, інші об'єкти інтелектуальної власності: право на ведення діяльності, на користування земельною ділянкою тощо.

ЧИ МОЖЕ ПІДПРИЄМСТВО ФУНКЦІОНУВАТИ БЕЗ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ?

Ситуація майже повної відсутності необоротних активів можлива. Хоча частка необоротних активів у загальному обсязі активів завжди є великою і вона здебільшого залежить від виду діяльності підприємства. У підприємств виробничої сфери часта необоротних активів завжди буде великою, оскільки таким підприємствам потрібні будівлі з великими площами та багато сучасне обладнання. Підприємства торговельної сфери зазвичай мають невелику частку необоротних активів (це, як правило офісні та торговельні приміщення, обладнання для зберігання товарів та офісне обладнання). Як було зазначено, основні засоби займають найбільшу частку серед усіх видів необоротних активів і, як правило, вони мають найбільшу вартість порівняно з іншими активами. Винятком може бути підприємство, яке орендує основні засоби. Наприклад, воно займається торгівлею чи торговим посередництвом, приміщення офісу і складу орендує, транспортних засобів не має. Більша частина його активів – це товарні запаси. За діючими правилами орендовані основні засоби на балансі не відображаються, тому у таких підприємств основних засобів майже не буде. Повна ж відсутність необоротних активів зустрічається вкрай рідко.

5.2. Принципи визнання необоротних активів підприємства

ГОЛОВНИМИ КРИТЕРІЯМИ ВИЗНАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ Є:

- 1) контрольованість.** Підприємство може контролювати актив лише в разі володіння правами на отримання майбутніх економічних вигід від його використання та здатності обмежувати доступ інших суб'єктів господарювання до таких економічних благ. Як правило, контроль супроводжується наявністю права власності
- 2) матеріальність** (не стосується тільки нематеріальних необоротних активів)
- 3) строк корисного використання (експлуатації) понад рік** або операційного циклу, якщо він довший за рік;
- 4) отримання в майбутньому економічних вигід** від використання такого активу;
- 5) можливість достовірної оцінки**
- 6) призначення** — використання в процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій.

Звісно, претендувати на статус **НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ** можуть не лише необоротні матеріальні активи, які прямо генерують (збільшують) податкові доходи (*наприклад*, обладнання, котре здають в оренду, або автомобіль, яким надають послуги з перевезення вантажу).

Для того, щоб **АКТИВ БУВ ВИЗНАНИЙ ЯК НЕОБОРОТНИЙ-**достатньо навіть опосередкованої участі під час господарської діяльності.

Скажімо, більшість адміністративних необоротних активів (офіси, офісне обладнання, меблі, службові автомобілі, які обслуговують адмінперсонал, тощо) безпосередньо не генерують доходу. Проте всі вони обслуговують і забезпечують діяльність підприємства, метою якої є отримання доходу, а отже — мають господарську спрямованість.

Те ж стосується й об'єктів, які безпосередньо не збільшують доходу від будь-якого окремо існуючого об'єкта ОЗ, але можуть бути необхідними для отримання доходів від решти активів підприємства (*наприклад*, охоронні системи, системи відеонагляду тощо).

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕОБОРОТНИХ І ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ознака	Необоротні активи	Оборотні активи
Термін експлуатації	Понад 1 календарний рік	До 1-го календарного року / протягом 1-го виробничого циклу
Характер перенесення вартості на собівартість виробленої продукції або послуг	Частково (в міру їх зносу)	Повністю
Збереження матеріально-речевої форми	Зберігають	Змінюють
Характер відновлення	Відновлюються повністю (реновація) або частково (ремонт)	Відновлюються повністю

ВАРТІСТЬ ВИЗНАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

ПЕРВІСНА

Фактична собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів сплачених або витрачених для придбання (створення) необоротних активів

ЗАЛИШКОВА (балансова)

Різниця між первісною вартістю необоротного активу та сумою його накопиченої амортизації за весь термін експлуатації об'єкта

ВІДНОВНА

Первісна вартість з урахуванням переоцінок необоротних активів, що проводилися за період їх експлуатації

В ЕКОНОМІЦІ ПРИ ВИЗНАННІ ВАРТОСТІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТАКОЖ ЧАСТО ВЖИВАЄТЬСЯ ПОНЯТТЯ:

СПРАВЕДЛИВА вартість

**Сума, за якою
реально можна
продати
необоротний актив
або оплатити
зобов'язання за
звичайних умов на
певну дату**

Приклад. Стан необоротних активів ПАТ «Укртелеком»

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2019 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	159 017	161 099
первісна вартість	1001	655 414	716 271
накопичена амортизація	1002	496 397	555 172
Незавершені капітальні інвестиції	1005	267 134	319 615
Основні засоби	1010	8 862 053	7 504 452
первісна вартість	1011	9 819 768	8 879 907
знос	1012	957 715	1 375 455
Інвестиційна нерухомість	1015	308 111	3 209 989
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	308 111	3 209 989
Знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	279	279
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	24	24
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	315 459	97 028
Усього за розділом I	1095	9 912 077	11 292 486

ГОЛОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ДОКУМЕНТ, З ЯКОГО МОЖНА ОТРИМАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО СТАН НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ – ЦЕ БАЛАНС

За даними балансу можна провести аналіз динаміки необоротних активів, вивчаючи зміну їх загального обсягу і складу. Це дозволяє виявити види необоротних активів за рахунок яких відбулася зміна їх загального обсягу.

Зазвичай, для аналізу динаміки необоротних активів використовуються показники обсягу їх залишкової вартості.

Типова таблиця для аналізу динаміки стану необоротних активів підприємства

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів, тис.грн		Абсолютне відхилення (+,-) тис.грн	Темп росту, %
		на початок року	на кінець року		
1	Нематеріальні активи	159 017	161 099	2 082	101,3
2	Незавершені капітальні інвестиції	267 134	319 615	52 481	119,6
3	.....	.....	.....	.....	.....

Зверніть увагу, що кожен стовпчик аналітичної таблиці, окрім того, що містить назви показників, повинен мати одиниці виміру!

ТАКОЖ ЗА ДАНИМИ БАЛАНСУ МОЖНА УКРУПНЕНО ПРОАНАЛІЗУВАТИ ДИНАМІКУ СТРУКТУРИ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Аналіз структури необоротних активів показує – яку частку займає кожен вид необоротних активів підприємства у загальному обсязі необоротних активів.

Окрім цього, при аналізі структури необоротних активів важливим є показник частки необоротних активів у загальному обсязі усіх активів підприємства.

Типова таблиця для аналізу динаміки структури необоротних активів підприємства

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів				Відхилення (+,-), о/п
		на початок року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	на кінець року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	
1	Нематеріальні активи	159 017	1,6	161 099	1,4	- 0,2
2	Незавершені капітальні інвестиції	267 134	2,7	319 615	2,8	0,1
3	.....	.....	.....	.....	.....	.....

Зверніть увагу, що структура необоротних та усіх інших активів підприємства здебільшого розраховується у відсотках (може бути також у долях одиниці)! Відхилення між процентами розраховується у відсоткових пунктах.

Показники стану і рівня забезпеченості основними засобами підприємства

Показник	Формула для розрахунку	Умовні позначення
<p>1. Середньорічна вартість основних засобів, грн. ($O\Phi_{cp}$)</p>	$O\Phi_{cp} = \frac{O\Phi_{п} + O\Phi_{к}}{2}$ $O\Phi_{cp} = \frac{1/2 O\Phi_{n} + O\Phi_2 + \dots + 1/2 O\Phi_n}{n - 1}$	<p>$O\Phi_{п}$, $O\Phi_{к}$ – залишок основних засобів на початок та кінець періоду $O\Phi_1$, $O\Phi_2$, $O\Phi_n$ – залишок основних засобів на перше число кожного місяця (кварталу); n – кількість місяців (кварталів)</p>
<p>2. Фондооснащеність ($\Phi_{осн}$)</p>	$K_{пр} = \frac{O\Phi_{cp}}{Ч_{cp}}$	<p>$O\Phi_{cp}$ – середньорічна вартість основних засобів; $Ч_{cp}$ – чисельність працівників за рік.</p>

Економічне тлумачення показника

Показує, скільки основних засобів приходить на 1го працівника підприємства.

<p>3. Коефіцієнт зносу (K_3)</p>	$K_3 = \frac{Знос}{ОФ_{п}}$	<p>$ОФ_{п}$ – первісна вартість основних засобів; $Знос$ – сума зносу основних засобів.</p>
---	-----------------------------	--

Економічне тлумачення показника

Показує, на який відсоток профінансовані за рахунок зносу заміна і відновлення основних засобів. Збільшення даного коефіцієнта характеризує погіршення стану матеріально-технічної бази підприємства.

<p>4. Коефіцієнт придатності ($K_{пр}$)</p>	$K_{пр} = \frac{ОФ_3}{ОФ_{п}}$	<p>$ОФ_{п}$ – первісна вартість основних засобів; $ОФ_3$ – залишкова вартість основних засобів.</p>
--	--------------------------------	--

Економічне тлумачення показника

Коефіцієнт відображає частку основних засобів, придатну для експлуатації в процесі господарської діяльності. *Коефіцієнт придатності основних засобів* є взаємозамінним із коефіцієнтом зносу основних засобів. Оскільки чисельники цих коефіцієнтів у сумі завжди дорівнюватимуть знаменнику (залишкова вартість + знос = первісна вартість основних засобів), то сума коефіцієнтів зносу і придатності дорівнюватиме одиниці. З цих причин у процесі оцінок доцільно використовувати лише один із вказаних коефіцієнтів залежно від методики аналізу або за вибором аналітика. Коефіцієнт придатності основних засобів позитивно оцінюється при його максимальному значенні й зростанні у динаміці.

Показники ефективності використання основних засобів підприємства

Показник	Формула для розрахунку	Умовні позначення
1. Тривалість одного обороту основних засобів (t_{of})	$t_{of} = \frac{OF_{cp}}{Знос}$	<i>Of_{cp}</i> – залишок оборотних активів на початок та кінець періоду <i>Знос</i> – сума зносу основних засобів.

Економічне тлумачення показника

Відображає кількість днів, за які основні засоби підприємства здійснюють повний обіг.

2. Фондовіддача (Φ_o)	$K_{пр} = \frac{ЧДр}{OF_{cp}}$	<i>OF_{cp}</i> – середньорічна вартість основних засобів; <i>ЧДр</i> – чистий дохід від реалізації продукції.
------------------------------	--------------------------------	--

Економічне тлумачення показника

Показує, показує загальну віддачу від використання кожної гривні, витраченої на основні виробничі фонди, тобто ефективність вкладення цих коштів. Збільшення фондовіддачі основних засобів свідчить про підвищення ефективності їх використання, що є позитивним явищем в економіці підприємств. Основними шляхами підвищення фондовіддачі є збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих засобів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористаних у виробництві основних засобів.

<p style="text-align: center;">3. Фондомісткість (Ф_е)</p>	$\Phi_e = \frac{O\Phi_{cp}}{ЧДр}$	<p>$O\Phi_{cp}$ – середньорічна вартість основних засобів; $ЧДр$ – чистий дохід від реалізації продукції.</p>
---	-----------------------------------	---

Економічне тлумачення показника

Показує, скільки потрібно витратити основних засобів на виготовлення одиниці продукції. Показник фондомісткості дозволяє оцінити економію або додаткову потребу основних засобів, в тому числі при плануванні обсягу продукції на наступний період.

<p style="text-align: center;">4. Рентабельність основних засобів (Р_{оф})</p>	$P_{OF} = \frac{\Pi_{ч}}{O\Phi_{cp}} * 100$	<p>$O\Phi_{cp}$ – середньорічна вартість основних засобів; $\Pi_{ч}$ – чистий прибуток.</p>
---	---	---

Економічне тлумачення показника

Характеризує величину чистого прибутку, яку приносить кожна гривня основних засобів підприємства..Чим більше показник, тим ефективніше використовуються основні засоби.

<p>5. Інтегральний показник ефективності основних засобів ($I_{\text{ІНТ}}$)</p>	$I_{\text{ІНТ}} = \sqrt{I_{\text{ФО}} * I_{\text{РФ}}}$	<p>$I_{\text{ФО}}$ – індекс зміни фондівддачі основних засобів; $I_{\text{РФ}}$ – індекс зміни рентабельності основних засобів.</p>
--	---	--

Економічне тлумачення показника

Дозволяє надати узагальнюючу оцінку ефективності використання основних фондів підприємства. Чим більше показник, тим ефективніше використовуються основні засоби підприємства.

5.3. Сутність амортизації необоротних активів та методи її нарахування

Оцінка таких видів необоротних активів як основні засоби и нематеріальні активи, як правило, пов'язана з питанням визначення їх зносу.

Амортизація – це процес перенесення частинами вартості активів по мірі їхнього зносу на собівартість виробленої продукції або послуг. Сенс амортизації в тому, щоб розподілити в часі вплив великих виробничих витрат на собівартість продукції. Наприклад, завод виробляє продукцію, ціна реалізації якої розраховується як сума витрат на виробництво плюс прибуток виробника. Якщо у певному періоді була проведена модернізація виробничих ліній і всі витрати на їх покупку «закласти» в собівартість продукції, ціни на неї будуть не ринковими і не конкурентними. Амортизація як раз і дозволяє подібні великі фінансові витрати «розтягнути у часі» і врахувати в собівартості продукції не в одному, а в декількох періодах (місяць або квартал).

Сума амортизації розраховується щомісяця по кожному конкретному основному засобу. Таким чином, кожен актив має первісну вартість, величину накопиченої амортизації (зносу) і залишкову (балансову) вартість, розраховану як різницю між першою і другою величиною. Для того, щоб економічно грамотно встановити суму амортизації, усі основні засоби згідно Податкового кодексу України розподілені на 16 груп, за кожною з яких встановлено термін корисного використання.

Терміни “знос” і «амортизація» вживаються тільки до основних засобів. Щодо нематеріальних і біологічних активів – лише “амортизація”. Це поступовий розподіл їх вартості по роках використання, тобто поступове, помісячне списання їх вартості на витрати протягом строку корисного використання. Наприклад, автомобіль вартістю 600000 грн можна амортизувати мінімум 5 років (60 місяців) по 10000 грн щомісяця. Щоправда є винятки – на земельні ділянки, дебіторську заборгованість, капітальні інвестиції амортизацію не нараховують.

Підприємство самостійно вирішує, якими будуть: методи нарахування амортизації (зносу) необоротних активів; методи оцінки необоротних активів – за справедливою вартістю чи за історичною (фактичною). Це особливо актуально для основних засобів і біологічних активів. Як вже зазначалось ліквідаційна вартість – це вартість, яку буде коштувати актив після закінчення строку його амортизації; очікуваний строк корисного використання – скільки років планується використовувати активи. На практиці, як правило, строки корисного використання кожного виду необоротних активів з Податкового кодексу України.

У фінансовій звітності головна інформація про необоротні активи знаходить своє відображення у бухгалтерському балансі, а більш детально дані про необоротні активи розкриваються у примітках балансу.

ВИДИ ЗНОСУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Класифікація груп необоротних активів у розрізі мінімально допустимих термінів їх корисного використання (згідно ПКУ)

Групи основних засобів	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1 - земельні ділянки 	-
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 - будівлі 	20
- споруди	15

Групи основних засобів (продовження)	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
<p>передавальні пристрої</p> 	10
<p>група 4 - машини та обладнання</p>	5
<p>з них:</p>	
<p>електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми, інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 6000 грн. або 2500 гривень (для бюджетних установ)</p>	<p style="text-align: center;">2</p>

<p>Групи основних засобів (продовження)</p>	<p>Мінімально допустимі строки корисного використання, років</p>
<p>група 5 - транспортні засоби</p> 	<p>5</p>
<p>група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)</p>	<p>4</p>
<p>група 7 - тварини</p>	<p>6</p>
<p>група 8 - багаторічні насадження</p> 	<p>10</p>

Групи основних засобів (продовження)	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 9 - інші основні засоби	12
група 10 - бібліотечні фонди	-
група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 - тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 - природні ресурси	-
група 14 - інвентарна тара	6
група 15 - предмети прокату	5
група 16 - довгострокові біологічні активи	7

МЕТОДИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ

1. ПРЯМОЛІНІЙНИЙ

За цим методом річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта необоротних активів.

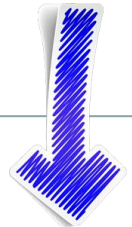

2. МЕТОД ЗМЕНШЕННЯ ЗАЛИШКОВОЇ ВАРТОСТІ

За цим методом річну суму амортизації розраховують як добуток залишкової вартості об'єкта необоротних активів на початок звітного року (або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації) та річної норми амортизації.

$$A_{mp} = ПВ (ЗВ) \times РНА,$$

де:

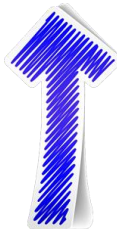
A_{mp} — річна сума амортизації;

$ПВ$ — первісна вартість на дату початку нарахування амортизації;

$ЗВ$ — залишкова вартість на початок звітного року;

$РНА$ — річна норма амортизації.

У свою чергу, **річну норму амортизації (РНА)** обчислюють як різницю між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта необоротних активів із результату від ділення ліквідаційної вартості на первісну:

**РНА за МЕТОДОМ
ЗМЕНШЕННЯ
ЗАЛИШКОВОЇ
ВАРТОСТІ**

$$\text{РНА} = \left(1 - \sqrt[n]{\frac{\text{ЛікВ}}{\text{ПерВ}}} \right) * 100 \%$$

де
 n — кількість років корисного використання об'єкта необоротних активів;
ЛікВ — ліквідаційна вартість;
ПерВ — первісна вартість.

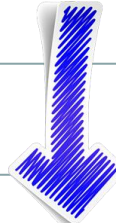
МЕТОДИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ

3. МЕТОД ПРИСКОРЕНОГО О ЗМЕНШЕННЯ ЗАЛИШКОВОЇ ВАРТОСТІ

Цей метод фактично схожий на попередній. Щоправда, за ним підприємство може більшу частину вартості необоротних активів амортизувати в перші роки експлуатації. Річну суму амортизації за методом прискореного зменшення залишкової вартості визначають як добуток залишкової вартості необоротних активів на початок звітного року (первісної вартості на дату початку нарахування амортизації) та річної норми амортизації. Останню розраховують виходячи із строку корисного використання об'єкта і подвоюють.

$$P_{HA} = \left(\left(1 - \sqrt[n]{\frac{ЛікВ}{Пер\ В}} \right) * 100\% \right) * 2$$

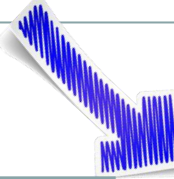
МЕТОДИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ

4. КУМУЛЯТИВНИЙ МЕТОД

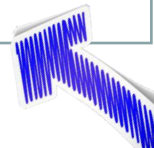

За цим методом річну суму амортизації розраховують як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Останній обчислюють шляхом ділення кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання, на суму числа років його корисного використання.

$$A_{mp} = A_{mB} \times K_k,$$

$$K_k = \frac{\text{Число років, що залишається до кінця строку корисного використання НА}}{\text{Сумма років, корисного використання НА}}$$

де:
 A_{mB} — вартість, що амортизується (її визначають як різницю між первісною (переоціненою) та ліквідаційною вартостями);
 K_k — кумулятивний коефіцієнт.

МЕТОДИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ

5. ВИРОБНИЧИЙ МЕТОД

Основа для розрахунку амортизації за виробничим методом — очікуваний обсяг продукції (робіт, послуг). А тому, щоб визначити місячну суму амортизації, потрібно перемножити фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг) та виробничу ставку амортизації. Розмір такої ставки обчислюють шляхом діленням вартості, яка амортизується, на загальний очікуваний обсяг продукції (робіт, послуг).

ГОТОВІ ПРОГРАМНІ РІШЕННЯ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

В умовах цифровізації виникає велика кількість готових програмних рішень для управління бізнесом, ведення обліку усіх ресурсів і здійснення економічного аналізу й планування. Зокрема, **амортизаційні відрахування можна розрахувати у будь-яких версіях програмних продуктів «1 С: Підприємство» або «BAS ERP».** Означені програмні продукти широко використовуються вітчизняними підприємствами. Але для того, щоб спробувати розрахувати амортизацію за їх допомогою потрібно мати ліцензійні або демо-версії даних програм. Також ці програми потребують цілісної інформації про активи і капітал підприємства, а також про обсяги його діяльності.

Існують також локальні програмні рішення, які суттєво полегшують процес розрахунку амортизаційних відрахувань і дозволяють швидко порівняти отримані результати.

Розрахувати суми амортизаційних відрахувань, використовуючи різні методи, можна скориставшись таким автоматизованим інструментом:

<https://buhgalter911.com/uk/programmy/calculators/narahuvanie-amortizacii-osnovnyh-zasobiv-v-buh-obliku.html>

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Сутність необоротних активів підприємства
2. Розширене визначення необоротних активів підприємства
3. Сутність операційного циклу підприємства
4. Взаємозв'язок комбінацій між операційним, фінансовим та виробничим циклами підприємства
5. Основні види матеріальних необоротних активів підприємства
6. Основні види нематеріальних необоротних активів підприємства
7. Типові приклади необоротних активів, які застосовуються підприємствами найчастіше
8. Головні критерії визнання необоротних активів підприємства
9. Сутність ліквідаційної та справедливої вартостей необоротних активів
10. Сутність амортизації необоротних активів
11. Види зносу необоротних активів
12. Методи амортизації необоротних активів

ТЕМА 6

ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА

ПЛАН

- 6.1. Сутність та класифікація оборотних активів підприємства
- 6.2. Особливості кругообігу оборотних активів
- 6.3. Показники стану і використання оборотних активів підприємства

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум / В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Теоретичні та практичні підходи до обґрунтування інструментарію стратегічного управління сталим розвитком телекомунікаційного підприємства. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 2. С. 126-135.

6.1. Сутність та класифікація оборотних активів підприємства

Оборотні активи – це ті активи, без яких неможливе ведення господарської діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що оборотні активи обслуговують господарський процес і забезпечують його безперервність.

У сучасних умовах існує декілька економічних підходів до трактування сутності оборотних активів підприємства. Вони не протирічать одне одному, а просто розкривають різні класифікаційні характеристики оборотних активів.

Найбільш розповсюдженим є визначення оборотних активів як сукупності оборотних фондів та фондів обігу; грошових коштів та їх еквівалентів, а також інших активів, що використовують в одному операційному циклі.

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

1. Сукупність майнових цінностей, які обслуговують поточну господарську діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу.

2. Засоби підприємства, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

3. Сукупність оборотних фондів та фондів обігу, які відображаються в активі бухгалтерського балансу.

Оборотні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу.

НАЙБІЛЬШ РОЗПОВСЮДЖЕНІ ВИДИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Значну частку оборотних активів на підприємствах складають запаси – предмети праці, що призначені для обробки, переробки й виготовлення готової продукції, або використання у виробництві для господарських потреб. До запасів також відносяться засоби праці, які підприємство включає до складу малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Запаси – це активи, які: 1) зберігаються для продажу за умов звичайної господарської діяльності, або 2) знаходяться в процесі виробництва для такого продажу, або 3) призначені для споживання у виробничому процесі чи при наданні послуг.

ВИДИ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Виробничі запаси – запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу, які входять до складу продукції, що виготовляється, або є необхідними компонентами при її виготовленні.

Напівфабрикати – це продукція, що не пройшла всіх установлених технологічним процесом стадій виробництва й потребує доопрацювання або укомплектування.

1.2. Тварини на вирощуванні та відгодівлі – дорослі тварини на відгодівлі та в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані із основного стада для реалізації, та молодняк тварин.

1.3. Незавершене виробництво – витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги) на календарну дату.

1.4. Готова продукція – запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, є незавершеним виробництвом.

1.5. Товари – продукція, яка придбана підприємством для наступного продажу.

ВИДИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

2.2. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги – заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). До активів включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів.

2.3. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом – заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету.

2.4. Дебіторська заборгованість за виданими авансами – аванси, надані іншим підприємствам у рахунок наступних надходжень активів.

2.5. Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів – нараховані дивіденди, проценти, роялті тощо, що підлягають надходженню.

2.6. Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків – заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків.

2.7. Інша поточна дебіторська заборгованість – заборгованість працівників підприємства по інших операціях, наприклад, за товари, придбані в кредит, або за отриманими від підприємства позиками.

ВИДИ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ

2.8. **Грошові** кошти в касі

2.9. **Грошові кошти на поточних та інших рахунках у банках**, які можуть бути використані для поточних операцій

2.10. **Еквіваленти грошових коштів** в національній та іноземній валютах..

Слід зазначити, що кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, включаються до складу необоротних активів.

ВИТРАТИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ – ЦЕ ТЕЖ ЕЛЕМЕНТ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Витрати майбутніх періодів – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів. До витрат майбутніх періодів відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості, освоєнням нових виробництв та агрегатів, сплачені авансом орендні платежі, оплата страхового поліса, передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

1. За джерелами формування

Власні

Додатково залучені

Позикові

2. За формами існування

Запаси та витрати

Дебіторська заб-ть

Грошові кошти

Інші активи

3. За характером участі в операційному процесі

Ті, що обслуговують
виробничий цикл підприємства

Ті, що обслуговують
фінансовий цикл підприємства

4. За періодом функціонування

Постійні

Змінні

5. За ступенем ліквідності

Високоліквідні

Середньоліквідні

Низьколіквідні

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

(ПРОДОВЖЕННЯ)

6. За функціональним призначенням

Оборотні виробничі
фонди

Фонди обігу

7. За принципами організації

Нормовані

Ненормовані

1. Джерела фінансування оборотних активів. Покрити потребу в оборотних активах лише власними джерелами в сучасних умовах стає практично неможливим. Тому формувати їх лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності. До того ж більшість підприємств завжди функціонує в умовах обмеженості власного капіталу. Зазвичай для фінансування оборотних активів підприємство вимушене звертатися до: 1) позичань з фіксованою оплатою у вигляді короткострокових кредитів банку та інших кредитів; 2) додаткового залучених коштів або так званого «товарного» кредиту. Це, по суті умовно безоплатне джерело фінансування оборотних активів за рахунок кредиторської заборгованості, коли наші постачальники офіційно дозволяють пізніше сплатити їм за отримані сировину, матеріали, напівфабрикати тощо.

Отже, оборотні активи, профінансовані за рахунок власного капіталу є власними; за рахунок кредиторської заборгованості – додатково залучені; за рахунок банківських та інших кредитів – позикові.

Практика показує, що кожне підприємство самостійно обирає оптимальну для себе структуру джерел фінансування оборотних активів, як складається з комбінації власних, додатково залучених та позикових джерел.

2. Класифікація оборотних активів підприємства за формами існування була розглянута вище. Майже у всіх діючих підприємств у складі оборотних активів завжди є певні обсяги різних видів запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів і інших оборотних активів. Проте існують певні закономірності у структурі цих активів, які залежать від сфери діяльності підприємств. Так, **на виробничих підприємствах**, як правило, достатньо великими є частки запасів і дебіторської заборгованості. Для торговельних підприємств зберігається тенденція значного перевищення частки запасів (особливо у вигляді товарів) над усіма іншими видами оборотних активів. При цьому **у торговельних підприємств** загальна частка оборотних активів також є достатньо високою у загальному обсязі активів. Це пояснюється тим, що торговельні підприємства самі не виробляють продукцію, тобто їм не потрібні великі виробничі потужності у вигляді великих споруд, обладнання, інструментів тощо. Необоротні активи торговельних підприємств здебільшого складаються лише з торговельного та складського обладнання. Тобто більшість свого капіталу ці підприємства вкладають в оборотні активи і вигляді товарних запасів. Структура оборотних активів **телекомунікаційних та ІТ-підприємств** також має свої особливості. Головною «продукцією», яку виробляють ці підприємства є послуги (нематеріальний товар). Отже, у складі оборотних активів переважає дебіторська заборгованість і грошові кошти, а обсяги запасів зазвичай є невеликими, порівняно з іншими активами.

3. За характером участі в операційному процесі оборотні активи класифікуються таким чином: 1) оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства: запаси сировини, матеріалів і напівфабрикатів; обсяг незавершеного виробництва, запаси готової продукції; 2) оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл підприємства і характеризують дебіторську заборгованість.

4. За періодом функціонування оборотні активи поділяються на постійні та змінні. Постійні оборотні активи - це той мінімум, що необхідний підприємству для операційної діяльності з точки зору довгострокових потреб підприємства і величина якого не залежить від коливань обсягу виробництва та реалізації продукції. Постійні оборотні активи є навіть в періоду спаду діяльності підприємства. Як правило, до постійних оборотних активів відносять мінімально необхідну величину запасів та середній розмір дебіторської заборгованості, щось на зразок резервного капіталу. **Змінні оборотні активи** - це частина оборотних активів, схильна до коливань у зв'язку зі зміною обсягів діяльності. Вони необхідні для забезпечення виробничого циклу в пікові (або сезонні) періоди або як страховий запас. Наприклад, сезонне збільшення обсягів продажу завжди викликає збільшення товарно-матеріальних запасів, грошових коштів тощо. Поділ оборотних активів на постійні та змінні є ключовим аспектом визначення політики фінансування оборотних активів підприємства.

5. За ступенем ліквідності оборотні активи можуть бути: 1) високоліквідні, вони включають грошові кошти в касі та на поточних і валютних рахунках, а також вкладені у цінні папери; 2) середньоліквідні, вважається, що до них належать товари відвантажені та дебіторська заборгованість; 3) низьколіквідні, вони включають вкладення оборотних коштів у виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, невідвантажена готова продукція. Це зумовлено тим, що ця частина оборотних активів є найбільш віддаленою від моменту реалізації і найбільше залежить від кон'юнктури ринку та розвитку виробничих та цифрових технологій.

6. За функціональним призначенням оборотні активи поділяються на: 1) **оборотні виробничі фонди** (активи, що беруть безпосередню участь у процесі виробництва: сировина, матеріали, купівельні напівфабрикати, допоміжні матеріали, тара, запасні частини, малоцінні та швидкозношувані предмети тощо); 2) **фонди обігу** (активи, які залучаються до сфери обігу і безпосередньої участі у виробничому процесі не беруть: готова продукція на складі, готова продукція відвантажена, грошові кошти та їх еквіваленти у національних та іноземних валютах тощо).
Схема взаємозв'язку між оборотними фондами на фондами обігу представлена на схемі.

ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ ФОНДІВ І ФОНДІВ ОБІГУ

Незважаючи на відмінності у призначенні, оборотні фонди та фонди обігу тісно взаємопов'язані. Вони обслуговують єдиний процес відтворення на виробництві й забезпечують його неперервність. Водночас оборотні фонди та фонди обігу є складовими оборотних активів, що відображають розміщення їх за сферами відтворення у процесі руху, і водночас є самостійними економічними категоріями. Встановлення оптимального співвідношення оборотних активів, що перебувають у цих сферах, сприяє ефективнішому їх використанню.

7. За принципами організації оборотні активи можуть бути:

1) **нормовані** - це такі активи, що можуть бути точно визначені і зафіксовані як планові величини: сировина, матеріали, паливо та інші оборотні активи, обсяг яких наперед точно визначений для забезпечення безперервного процесу виробництва;

2) **ненормовані** - це такі оборотні активи, які не можна або надзвичайно важко точно встановити або зафіксувати у формі нормативу чи планового обсягу: продукція відвантажена, кошти в рахунках тощо.

Таким чином, наведена класифікація оборотних активів має велике значення. Вона дає змогу побудувати чітку систему знань про сутність цих активів та правильну систему обліку і економічного аналізу їх наявності, динаміки й управління ними.

6.2. Особливості кругообігу оборотних активів

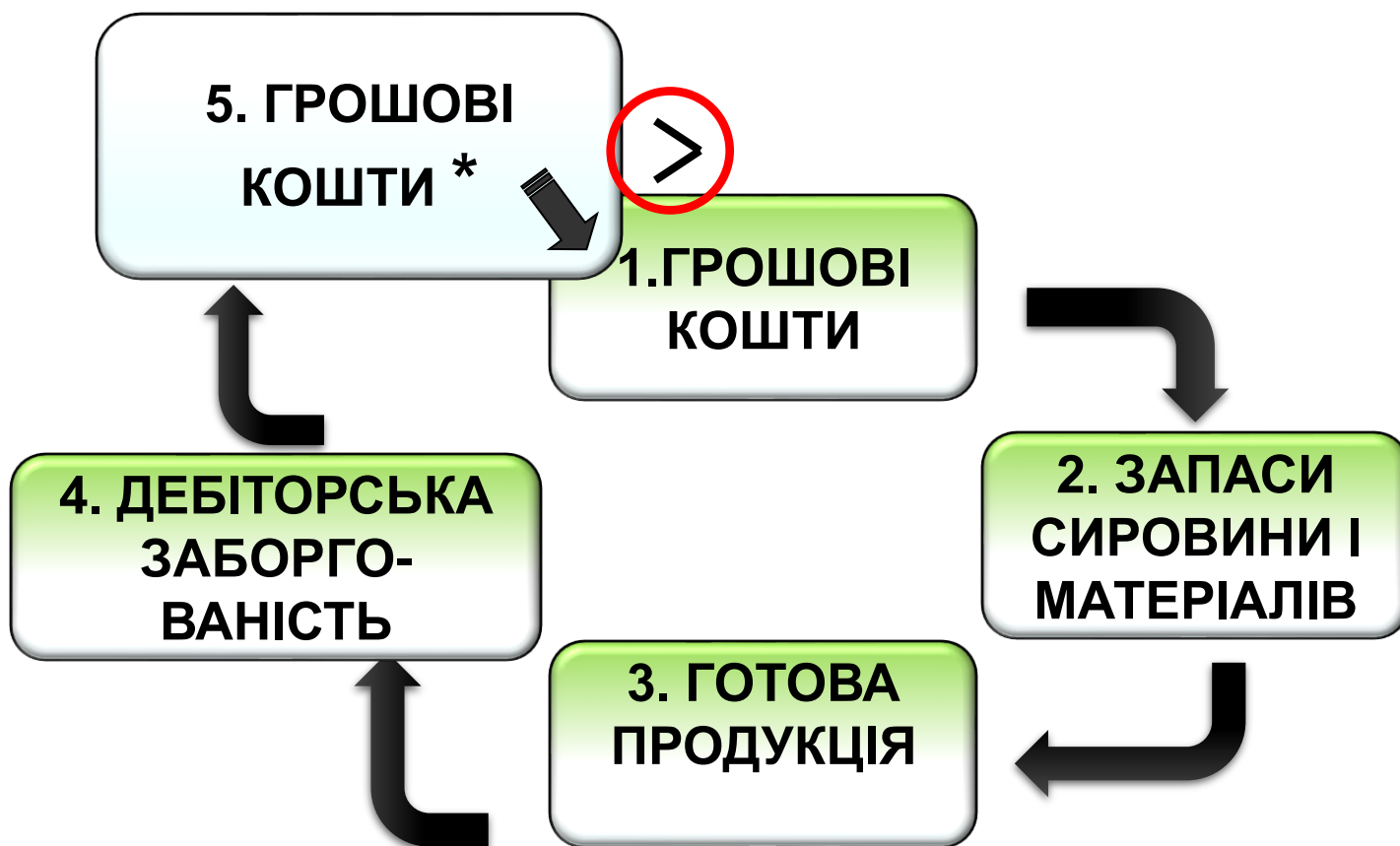
Як було зазначено, категорія оборотних активів є багатоплановою і має свій прояв у сфері виробництва та обігу, а грошове забезпечення є основою безперервності кругообігу авансованої вартості.

Оборотні засоби підприємства виступають суттєвою частиною майна (активів) підприємства, втіленою в запасах і затратах, незавершених розрахунках, залишках грошових коштів та є частиною його капіталу (пасивів), яка забезпечує безперервність і безперебійність господарського обороту. Під оборотністю оборотних засобів розуміють тривалість одного повного кругообороту засобів з моменту перетворення оборотних засобів у грошовій формі у виробничі запаси і до виходу готової продукції і її реалізації. Кругооборот засобів закінчується зарахуванням виручки на рахунок підприємства.

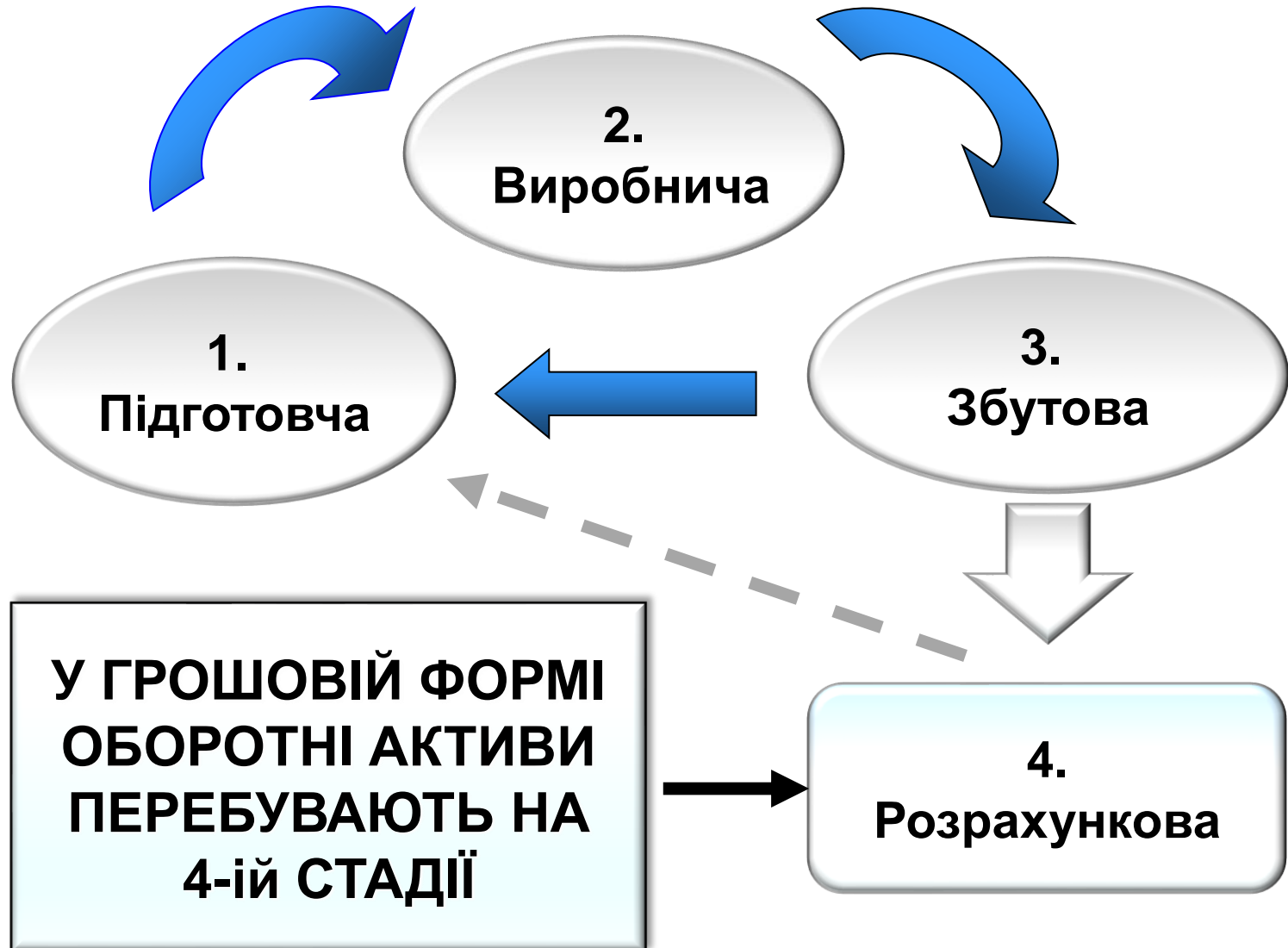
Період часу, протягом якого відбувається обіг коштів, є тривалістю виробничо-комерційного циклу. Речовинні елементи оборотного капіталу (предметів праці) споживаються в кожному певному виробничо-комерційному циклі. Вони повністю втрачають свою натуральну форму, і тому цілком включаються до собівартості виготовленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг). **Кругообіг оборотних активів у матеріальній формі охоплює три стадії: підготовчу (закупівельну), виробничу і збутову.**

ТИПОВА СХЕМА КРУГООБІГУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Головною рисою оборотних активів є те, що в процесі діяльності підприємства вони постійно змінюють свою матеріально-речову форму.

**ПЕРЕБУВАЮЧИ У МАТЕРІАЛЬНО-РЕЧОВІЙ ФОРМІ
ОБОРОТНІ АКТИВИ ПРОХОДЯТЬ 3 СТАДІЇ:**

ПРИНЦИПИ КРУГООБІГУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Кругообіг оборотних активів здійснюється протягом одного операційного циклу: грошові кошти авансуються у виробничі запаси, в процесі виробництва створюється нова продукція, продукція реалізується (можливо на умовах комерційного кредиту, що викликає появу дебіторської заборгованості), виручка за реалізовану продукцію надходить на розрахунковий рахунок і знову авансується у виробництво.

Якщо підприємство функціонує ефективно, процес кругообігу забезпечує безперервність виробничого процесу та зростання капіталу підприємства, оскільки грошові кошти після проходження всіх стадій кругообігу повертаються в більшому обсязі, ніж були авансовані. Якщо повертаються в меншому обсязі – це свідчить про неефективність господарчої діяльності.

КОЛИ НОРМАЛЬНИЙ КРУГООБІГ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ МОЖЕ БУТИ ПОРУШЕНИЙ

Особливістю кругообігу оборотного капіталу є його авансування в різні види поточних витрат підприємства і повернення після завершення кожного обороту до своєї початкової величини. Однак на практиці часто зустрічається ситуація, коли нормальний кругообіг порушується в результаті взаємодії зовнішніх умов і внутрішнього середовища підприємства. Тобто виникає ситуація, коли повністю не забезпечується повернення авансованого оборотного капіталу в циклі виробництва, що завершився, а сума поверненого є недостатньою для здійснення подальшого циклу виробництва продукції. В основному це відбувається за умови недостатньої реалізації продукції або затримки в часі продажу виробленої продукції. Отриманні кошти за реалізовану продукцію є не достатніми для початку нового циклу обороту через зростання цін на ресурси виробництва, відсутність власних джерел покриття потреби в оборотному капіталі, а виручка від продажу продукції не покриває витрат на виробництво через диспаритет ціни і високу собівартість продукції.

6.3. Показники стану і використання оборотних активів підприємства

Показник	Формула для розрахунку	Умовні позначення
<p>1.Середньорічна вартість оборотних активів, грн. ($OA_{ср}$)</p> $\overline{OA_{ср}} = \frac{1/2OA_1 + OA_2 + \dots + 1/2OA_n}{n-1}$	$\overline{OA_{ср}} = \frac{OA_n + OA_k}{2}$ <p style="text-align: center;">або</p>	<p>OA_n, OA_k – залишок оборотних активів на початок та кінець періоду OA_1, OA_2, OA_n - залишок оборотних активів на перше число кожного місяця (кварталу); n – кількість місяців (кварталів)</p>

<p style="text-align: center;">2. Коефіцієнт оборотності оборотних активів у разях (Коб)</p>	$Kob = \frac{ЧД_{реал}}{ОА_{ср}}$	<p>ОА_{ср} – середній (за рік, квартал тощо) залишок оборотних активів за звітний період; ЧД_{реал} - чистий дохід від реалізації продукції (послуг) за звітний період</p>
--	-----------------------------------	---

Економічне тлумачення показника

Значення показника вказує на кількість оборотів (у разях), яку здійснили оборотні активи за певний період (як правило, квартал або рік). Фактично, збільшення значення показника є позитивною тенденцією і говорить про те, що підприємству необхідно менше ресурсів для того, щоб підтримувати поточний рівень активності. Це веде до вивільнення частини фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на інтенсифікацію поточної діяльності. Зниження оборотності веде до зростання додаткової потреби в фінансових ресурсах і вважається негативним сигналом для підприємства

<p>3. Період обороту оборотних активів у днях (Поб)</p>	$Поб = \frac{\overline{ОА}_{ср} * Д}{ЧД_{реал}}$	<p>ОА_{ср} – середній залишок оборотних активів за звітний період (рік, квартал тощо); ЧД_{реал} - чистий дохід від реалізації продукції (послуг) за звітний період; Д – кількість днів у періоді (як правило, 360 або 90)</p>
--	--	---

Економічне тлумачення показника

Значення показника демонструє період (у днях), протягом якого оборотні активи здійснюють один оборот. Цей показник є зворотнім від Коефіцієнту оборотності оборотних активів у разях. Відповідно, зниження показника говорить про підвищення ефективності використання оборотних активів (тобто, кількість днів, за які вони здійснюють один оборот – скорочується). Зростання показника засвідчує уповільнення обороту, що є неефективним.

<p>4. Коефіцієнти оборотності за окремими видами оборотних активів у разях (запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів)</p>	<p>4.1) $Коб_3 = \frac{ЧД_{реал}}{З_{ср}}$</p> <p>4.2) $Коб_{ДЗ} = \frac{ЧД_{реал}}{ДЗ_{ср}}$</p> <p>4.3) $Коб_{ГК} = \frac{ЧД_{реал}}{ГК_{ср}}$</p>	<p>Зср - середній залишок запасів за звітний період (рік, квартал тощо);</p> <p>ДЗср - середній залишок дебіторської заборгованості за звітний період (рік, квартал тощо);</p> <p>ГКср - середній залишок грошових коштів за звітний період (рік, квартал тощо)</p>
--	---	--

Економічне тлумачення показників

Коефіцієнти оборотності також можуть бути визначені за окремими видами та елементами оборотних активів (запасів, готової продукції, дебіторської заборгованості, грошових коштів тощо). Оцінювати їх динаміку доцільно у комплексі з іншими показниками діяльності.

У цілому, чим вище **коефіцієнт оборотності запасів ($Коб_з$)**, тим менше коштів вкладено в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи загалом й стійкішим є фінансово-економічне становище підприємства.

Зниження коефіцієнту оборотності запасів свідчить про відносне збільшення виробничих запасів або про зниження попиту на готову продукцію і, як наслідок, - про уповільнення обороту запасів. За таких умов доцільно проаналізувати причини надлишкового накопичення запасів та збільшення обсягів незавершеного виробництва, залишків готової продукції, відволікання активів з виробничого обороту.

Чим вище **коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($Коб_{дз}$)**, тим швидше підприємство одержує оплату по рахунках.

Показники оборотності товарної дебіторської заборгованості порівнюються з оборотністю товарної кредиторської заборгованості, що дозволяє зіставити умови післяплати, яку підприємство отримує від своїх постачальників і надає своїм покупцям. Якщо різниця між коефіцієнтами оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства буде суттєвою – це буде свідчити про незбалансоване і недостатньо ефективне управління системою розрахунків і може призвести до втрати його платоспроможності.

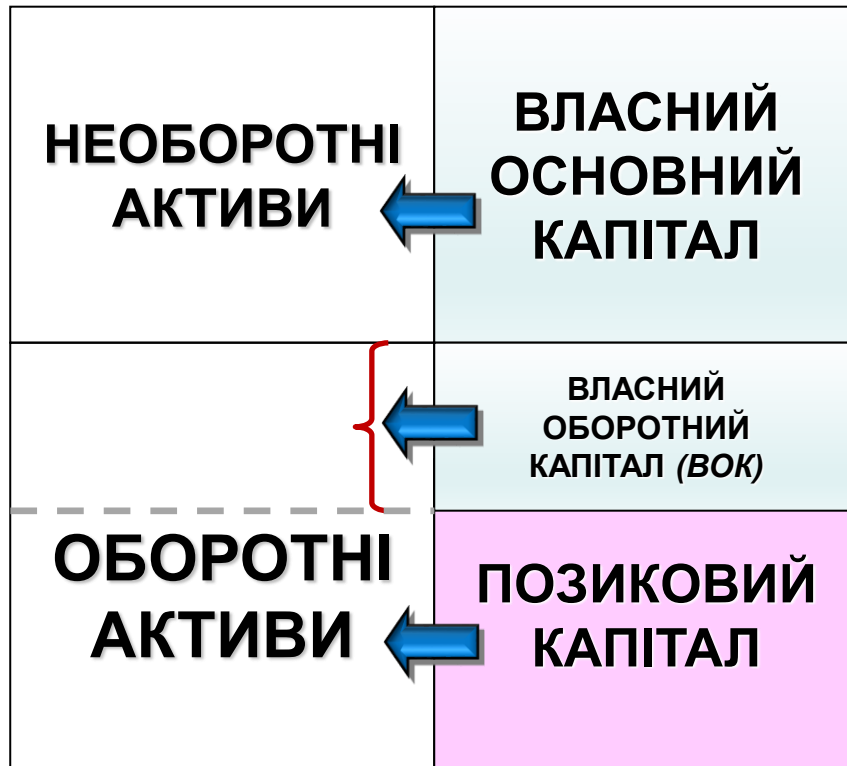
5. Власний оборотний капітал, грн. (ВОК)

$$ВОК = ВК - НОА$$

або

$$ВОК = ОА - ПК$$

ВК – обсяг власного капіталу; НОА – обсяг необоротних активів; ПК – обсяг позикового капіталу

АКТИВ

=

ПАСИВ

БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА

Сутність власного оборотного капіталу

ВОК – це показник, що характеризує ту частину власного капіталу, яка є джерелом покриття (фінансування) оборотних активів підприємства. За рахунок ВОК може покриватись більш ніж половина усіх оборотних активів. Проте, можливі ситуації, коли у підприємства взагалі може не бути власного оборотного капіталу (див.п.4)

<p>6. Рентабельність оборотних активів, % або коеф. ($P_{об}$)</p>	$P_{об} = \frac{Pr_{ч}}{OA_{ср}} * 100\%$	<p>$Pr_{ч}$ – обсяг чистого прибутку за звітний період (квартал, рік тощо)</p>
--	---	---

Економічне тлумачення показника

Рентабельність оборотних активів є одним з ключових показників, який визначає ефективність використання оборотних активів підприємства. Як правило, вона розраховується у відсотках і показує величину прибутку, яка припадає на одну гривню оборотних активів. Іншими словами, даний показник демонструє можливості підприємства в генерації достатнього обсягу прибутку по відношенню до оборотних активів.

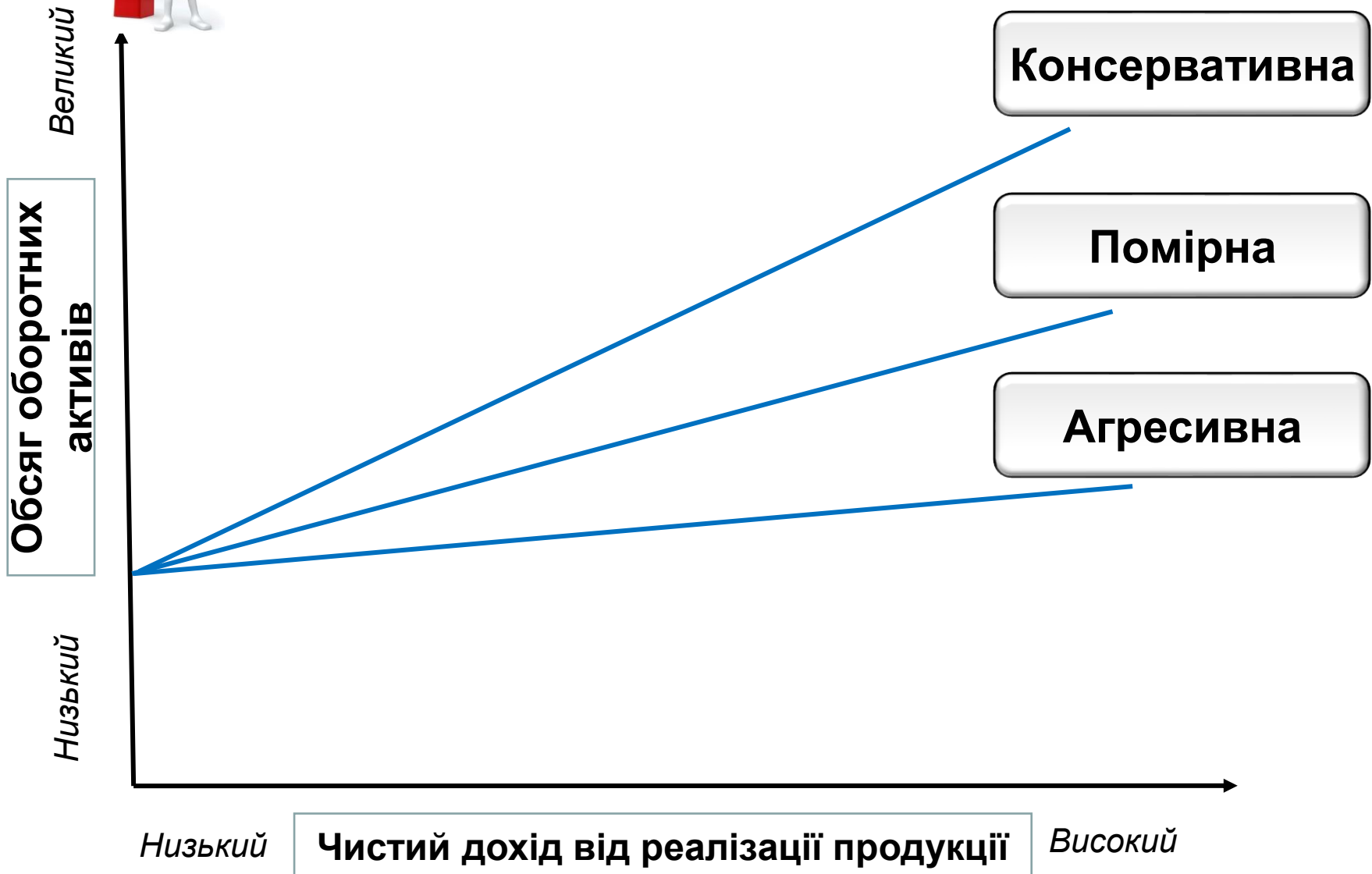
Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більше ефективно використовуються оборотні активи.

<p>7. Відношення оборотних активів чистого доходу від реалізації, % або коеф. (<i>Чоачд</i>)</p>	$Чоб_{чд} = \frac{\overline{ОА}_{ср}}{ЧД_{реал}} * 100\%$	<p><i>Прч</i> – обсяг чистого прибутку за звітний період (квартал, рік тощо)</p>
---	---	---

Економічне тлумачення показника

Показник, який характеризує відношення середнього обсягу оборотних активів до чистого доходу підприємства є найважливішим при визначенні типу політики формування оборотних активів. Традиційно виділяється три типи політики: 1) консервативна; 2) помірна; 3) агресивна. Сутність кожної політики зводиться до того – який загальний обсяг оборотних активів обере підприємство для того, щоб з одного боку забезпечити їх швидке обертання, а з іншого боку – мінімізувати ризики збоїв у роботі та фінансові втрати від зайвих залишків запасів і великої дебіторської заборгованості.

ТИПИ ПОЛІТИК ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Підприємства, які дотримуються **консервативного типу** політики формування оборотних активів, допускають відносно високий рівень грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей (усіх видів запасів) та ліквідних цінних паперів відносно доходів від реалізації. При цьому обсяг реалізації стимулюється політикою кредитів (відстрочок оплати за придбану продукцію), які надаються покупцям, що призводить до високого рівня дебіторської заборгованості. Такий підхід несе високий рівень ризику через десинхронізацію надходжень та платежів, тому вона здійснюється або в умовах достатньої передбачуваності надходжень, платежів та обсягів продажу.

Помірна політика є проміжним варіантом, за яким оборотні активи складають приблизно половину всіх активів підприємства, період оборотності оборотних активів також має середню тривалість. У цьому випадку економічна рентабельність активів та ризик технічної неплатоспроможності знаходяться на середньому рівні.

Агресивна політика передбачає, що грошові кошти, цінні папери, усі види запасів та дебіторської заборгованості зведені до мінімуму. Дотримуючись такої політики підприємство буде тримати мінімальний рівень страхових запасів та здійснювати жорстку кредитну політику, незважаючи на те, що вона може призвести до зниження продажів. У динамічних бізнес-умовах більшість підприємств обирають цей тип.

В прогнозованих бізнес-умовах, коли попит і поведінка споживачів є передбачуваними, а строки платежів тощо точно відомі, будь-яке підприємство надало би перевагу підтримці лише мінімального необхідного рівня оборотних активів. Перевищення цього мінімуму призвело б до зростання потреби у зовнішніх джерелах фінансування оборотних активів без адекватного зростання прибутку. Необґрунтоване скорочення оборотних активів призводить до уповільнення виплат працівникам, скороченню обсягів реалізації та неефективності виробництва з причини невивантаження запасів. Картина змінюється при появі фактору невизначеності. У цьому випадку підприємству буде необхідна мінімальна сума грошових коштів та матеріальних запасів плюс додаткова сума – страховий запас на випадок непередбачених відхилень від очікуваних величин. З позиції співвідношення очікуваного рівня ризику та доходності помірною політикою знаходиться посередині. З точки зору впливу на період обертання грошових коштів агресивна політика призводить до прискорення оборотності запасів та дебіторської заборгованості, отже, результатом її є відносно короткий період обертання грошових коштів. Протилежну тенденцію має консервативна політика, яка відрізняється більш повільними темпами оборотності оборотних активів. Вибір тієї чи іншої політики формування оборотних активів залежить від самого підприємства з огляду на ті умови, в яких воно функціонує.

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Сутність оборотних активів підприємства.
2. Підходи до визначення сутності оборотних активів підприємства
3. Види запасів підприємства
4. Види дебіторської заборгованості підприємства
5. Сутність, стадії принципи кругообороту оборотних активів підприємства
6. Алгоритм розрахунку показників стану та структури оборотних активів підприємства
7. Показники оборотності оборотних активів: алгоритми розрахунку та економічний сенс
8. Рентабельність оборотних активів підприємства
9. Особливості та умови застосування агресивної політики формування оборотних активів підприємством
10. Особливості та умови застосування консервативної політики формування оборотних активів підприємством

ТЕМА 7

НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА

ПЛАН

- 7.1. Сутність нематеріальних активів підприємства
- 7.2. Групування нематеріальних активів згідно ПСБО 8
- 7.3. Групи та строки амортизації нематеріальних активів

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

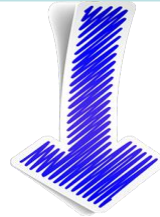
1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .
3. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Перспективи розвитку цифрової економіки в Україні. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 3. С. 78-82.
4. Гусєва О. Ю., Хлевицька Т. Б. Оцінка відповідності стратегічного потенціалу телекомунікаційного підприємства його конкурентній стратегії. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 4. С. 22-28.
5. Гусєва О.Ю., Котлинський Ю.Л. Концептуальні основи управління інтелектуальним лідерством підприємств // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2016. – №4 (18). – С. 45–50 (фахове видання).

7.1. Сутність нематеріальних активів підприємства

- **Нематеріальні активи** являють собою засоби праці тривалого використання, що не мають матеріальної (фізичної, натуральної) форми . Найчастіше це легалізація прав власників або підтримка переваг, які впливають із прав власності.
- **Нематеріальні активи** являють собою немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством із метою використання понад один рік (або один операційний цикл). (П(С)БОН№8)

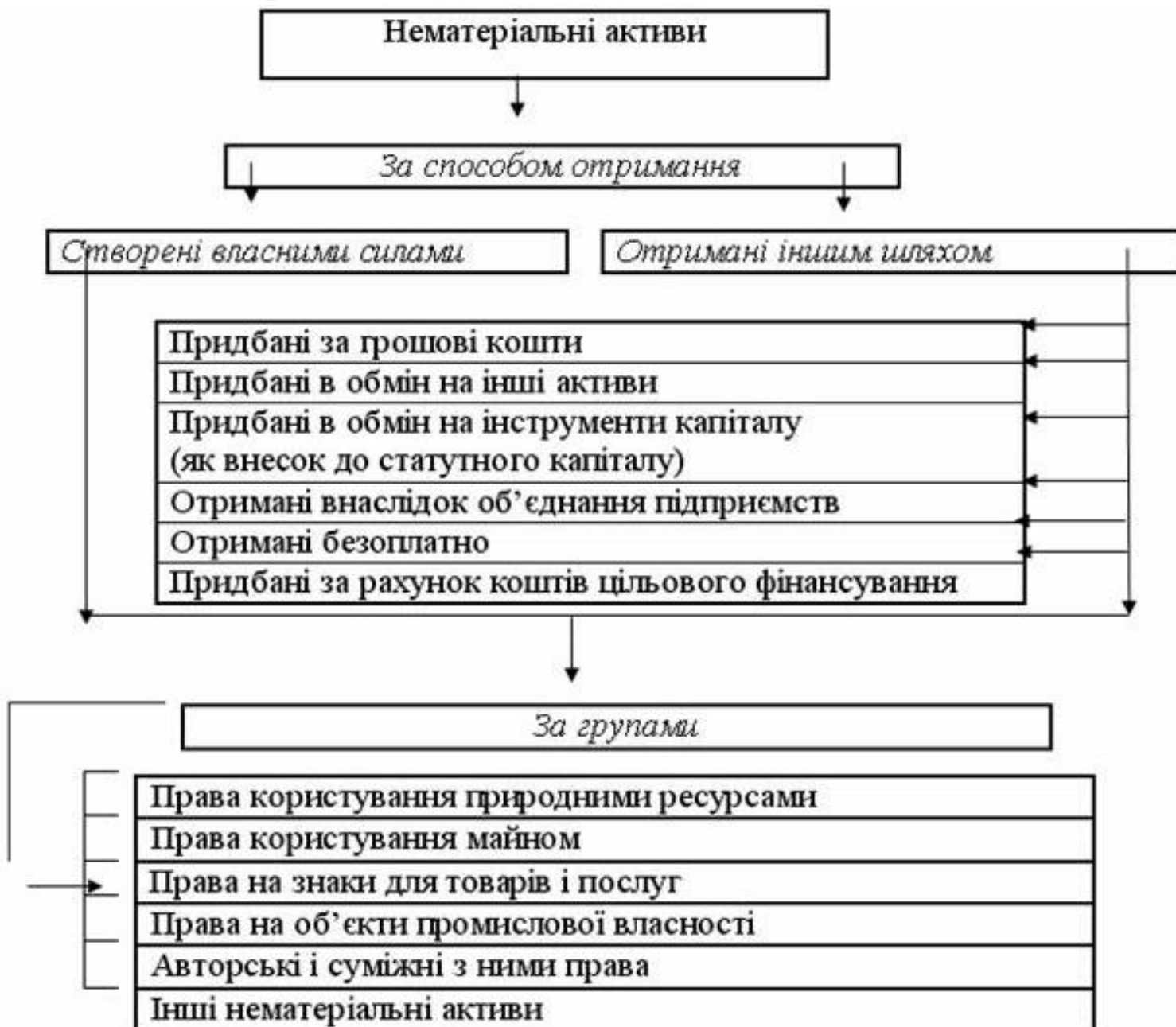
НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

(НМА) – це ті ресурси підприємства, які не мають матеріальної форми та очікується, що вони можуть приносити економічні вигоди більше року. Їх можна придбати, створити власними силами, отримати безоплатно або шляхом обміну на інші

Імовірність отримати економічні вигоди від використання нематеріального активу (НМА) є необхідною умовою його визнання — це встановлюють вітчизняні та міжнародні стандарти обліку.

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

ТИПОВИЙ СКЛАД НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА:

- *Права на користування природними ресурсами.*
- *Права на користування майном.*
- *Права на знаки для товарів та послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові знаки).*
- *Права на об'єкти промислової власності.*
- *Авторські та суміжні з ними права.*
- *Інші нематеріальні активи.*

Нематеріальні активи – це багатогранне поняття. По-перше, це частина майна підприємства, яка не має матеріально уречевленої форми.

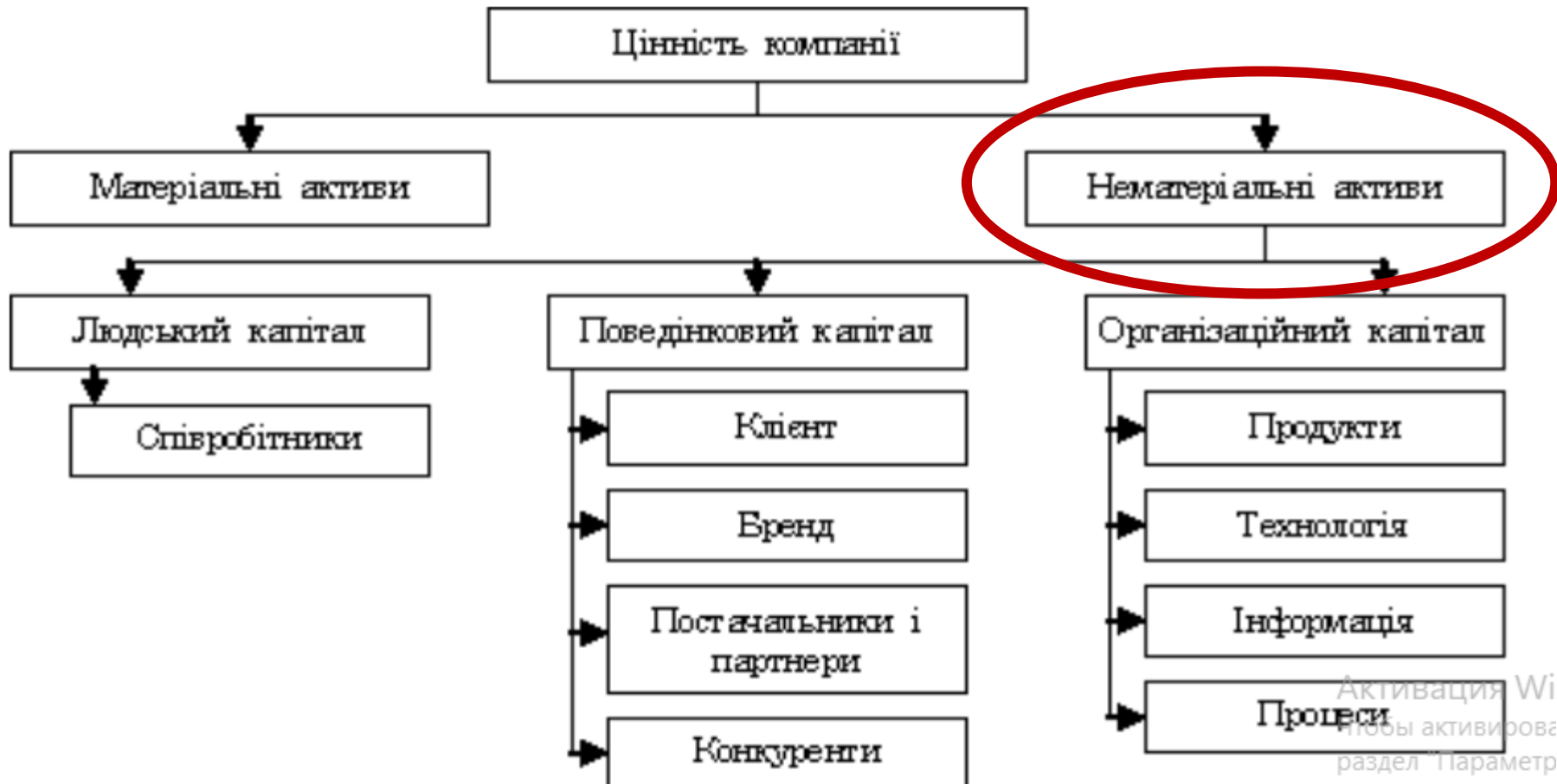
По-друге, це активи довгострокового користування з терміном понад рік.

По-третє, вони є засобом отримання вигоди для підприємства, створюючи конкуренту перевагу на ринку, приносять дохід.

РОЛЬ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У СТВОРЕННІ ЦІННОСТІ ПІДРИЄМСТВА

Активация Wi
и любы активирове
раздел "Параметр

7.2. Групування нематеріальних активів згідно ПСБО 8

Відповідно до П(С)БО 8 нематеріальні ресурси на підприємствах групують так:

- *права користування природними ресурсами* (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);
- *права користування майном* (право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);
- *права на комерційні позначення* (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- *права на об'єкти промислової власності* (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- *авторське право та суміжні з ним права* (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;
- *інші нематеріальні активи* (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Оскільки нематеріальні активи неоднорідні за своїм складом, характером використання чи експлуатації, у процесі виробництва та мають різний ступінь впливу на фінансовий стан і результати господарської діяльності підприємства, для їх оцінювання неможливо використати традиційні підходи, застосовувані щодо рухомого та нерухомого майна.

ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ВАРТІСТЬ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ:

- 1. Правові** (строк дії охоронного документа, його надійність, обсяг прав, що передаються);
- 2. Витратні** (витрати на створення об'єкта правової охорони, на реєстрацію прав та підтримку чинності охоронних документів, на маркетинг та рекламу, на страхування ризиків, пов'язаних з об'єктами інтелектуальної власності; на розв'язання правових конфліктів, податок на операції, пов'язані з використанням об'єктів інтелектуальної власності, та інфляційний фактор);
- 3. Прибуткові** (очікувані ліцензійні платежі та очікуваний економічний ефект від використання об'єктів інтелектуальної власності).

7.3. Групи та строки амортизації нематеріальних активів

**АМОРТИЗАЦІЯ
НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ**

При визначенні строку корисного використання об'єкта НМА слід ураховувати:

- строки корисного використання подібних активів;
- моральний знос, що передбачається;
- правові або інші подібні обмеження щодо строків його використання;
- очікуваний спосіб використання НМА підприємством;
- залежність строку корисного використання НМА від строку корисного використання інших активів підприємства.

ВИЗНАЧЕНІ СТРОКИ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

група 1 - права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище) (строк дії права користування - відповідно до правовстановлюючого документа);

група 2 - права користування майном (право користування земельною ділянкою, крім права постійного користування земельною ділянкою відповідно до закону, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо) (строк дії права користування - відповідно до правовстановлюючого документа);

група 3 - права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті (строк дії права користування - відповідно до правовстановлюючого документа);

група 4 - права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, в тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті (строк дії права користування - відповідно до правовстановлюючого документа, але не менш як 5 років);

група 5 - авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (баз даних), фонограми, відеограми, передач (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті (строк дії права користування - відповідно до правовстановлюючого документа, але не менш як 2 роки);

група 6 - інші нематеріальні активи (право на ведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо) (строк дії права користування - відповідно до правовстановлюючого документа).

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Значення нематеріальних ресурсів в діяльності підприємства за сучасних умов господарювання.
2. Поняття нематеріальних ресурсів. Їх видова класифікація.
3. Охарактеризуйте об'єкти авторського та суміжного прав.
4. Охарактеризуйте об'єкти права промислової власності.
5. Охарактеризуйте нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності.
6. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності.
7. Поняття нематеріальних активів. Їх види згідно із П(С)БО 8 "Нематеріальні активи".
8. Нарахування амортизації нематеріальних активів.
9. Оцінювання нематеріальних активів підприємства.
10. Особливості амортизації нематеріальних активів підприємства

ТЕМА 8

ТРУДОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

ПЛАН

- 8.1. Персонал підприємства. Склад та структура.
- 8.2. Чисельність працівників.
- 8.3. Показники руху кадрів.
- 8.4. Показники ефективності використання праці.
- 8.5. Сутність та організація оплати праці.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум/В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .
5. Гусєва О. Ю. Напрямок реалізації концепції цифрової економіки України. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. №1(23). С. 97-102.

8.1. Персонал підприємства. Склад та структура.

Трудові ресурси - ➔

це частина
працездатного
населення, що за своїми
віковими, фізичними,
освітніми даними
відповідає певній сфері
діяльності.

Трудові ресурси можуть бути:

- реальними (ті люди, які вже працюють);
- потенційними (ті, що колись можуть бути залучені до конкретної праці).

Персонал підприємства - це сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та мають досвід практичної діяльності.
Персонал підприємства поділяють на:

персонал основної діяльності

персонал неосновної діяльності

Залежно від виконуваних функцій

- **Робітники** - це персонал, безпосередньо зайнятий у процесі створення матеріальних цінностей, а також зайнятий ремонтом, переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням матеріальних послуг та ін. Робітники залежно від відношення до процесу створення продукції поділяються на:
  - основні (які безпосередньо беруть участь у процесі виготовлення продукції або надання послуг);
  - допоміжні (які виконують функцію обслуговування основного виробництва).

- **Службовці** – це працівники, що здійснюють підготовку і оформлення документації, господарське обслуговування, облік і контроль.
  - **Спеціалісти** – це працівники, які займаються інженерно-технічними, економічними та іншими роботами.
  - **Керівники** – це працівники, що обіймають посади керівників підприємства та його структурних підрозділів.
-

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЛУ

Професія характеризує вид трудової діяльності.

Спеціальність виділяється в межах певної професії і характеризує відносно вузький вид робіт.

Кваліфікація характеризує якість, складність праці і є сукупністю спеціальних знань і навичок, які визначають ступінь підготовленості працівника до виконання професійних функцій обумовленої складності.

За рівнем кваліфікації робітники поділяються на чотири групи:

- висококваліфіковані (особливо складні та відповідальні роботи);
- кваліфіковані (складні роботи);
- малокваліфіковані (нескладні роботи);
- некваліфіковані (допоміжні та обслуговуючі роботи).

8.2. Чисельність працівників.

Види чисельності працюючих:

Середньооблікова чисельність – кількість працівників за певний період, яка визначається як сума середньомісячної чисельності поділена на кількість місяців у розрахунковому періоді.

Явочна чисельність – кількість працівників, що з'явилися на робочі місця у визначений час.

Облікова чисельність – кількість всіх постійних, тимчасових і сезонних працівників, котрих прийнято на роботу терміном на один і більше днів незалежно від того, перебувають вони на роботі, знаходяться у відпустках, відрядженнях, на лікарняному листку тощо.

Ч_я → Ч_о

$$Ч_о = Ч_я * К_{кч},$$

де Ч_о – чисельність облікова, осіб;

Ч_я – чисельність явочна, осіб;

К_{кч} - коефіцієнт коригування чисельності. ($K_{кч} = N_{фрч} / K_{фрч}$, де N_{фрч} – номінальний фонд робочого часу; K_{фрч} – корисний фонд робочого часу)

Показники руху кадрів

Рух (оборот) працівників на підприємстві характеризують такі показники:

- коефіцієнт обороту за прийомом ($k_{оп}$) - це відношення чисельності всіх прийнятих працівників за даний період ($Чпр$) до середньооблікової чисельності працівників ($Чсп$)
- коефіцієнт обороту за вибуттям ($k_{ов}$) - це відношення усіх вибулих працівників ($Чвив$) до середньооблікової чисельності працівників ($Чсп$)
- коефіцієнт плинності кадрів ($k_{пл}$) - це відношення вибулих з підприємства працівників з неповажних причин (з ініціативи працівника, через прогули, порушення трудової дисципліни тощо) ($Чвиб_{нп}$) до середньооблікової чисельності ($Чсп$)

8.4. Показники ефективності використання праці

Продуктивність праці

- є результуючим показником роботи підприємства, що характеризує ефективність використання його трудових ресурсів.
- її зростання виражається в збільшенні продукції, що випускається, в одиницю робочого часу. Збільшення випуску продукції в одиницю робочого часу може відбуватися:
  - за рахунок зростання інтенсивності праці;
  - за рахунок зростання продуктивності праці.
  - на підприємстві: визначається як кількість живої праці, що витрачається, на виробництво одиниці продукції або як здатність будь-якої конкретної праці виробляти певну кількість продукції в одиницю робочого часу.
  - суспільна: визначається витратами живої і упередметненої праці на одиницю продукції.

РІЗНИЦЯ:

збільшення випуску продукції в одиницю часу за рахунок зростання інтенсивності праці супроводжується збільшенням фізичної і розумової праці працівника в одиницю робочого часу. При зростанні продуктивності праці також забезпечується збільшення випуску продукції в одиницю робочого часу, але без збільшення витрат фізичної і розумової праці, тобто живої праці за ту ж одиницю робочого часу. Це в основному досягається за рахунок науково-технічного прогресу (механізації, автоматизації трудомістких процесів, прогресивних методів організації праці і ін.).

Показники продуктивності праці

- виробіток продукції в одиницю часу ($W_{в.пр}$), кількість обсягу продукції, що створюється витратою 1-єї одиниці праці:

$$W_{в.пр} = \frac{O}{T},$$

- Трудомісткість часу (W_t), тобто кількість часу, що затрачується на виробництво одиниці продукції (показник, зворотний виробіток $W_t = \frac{T}{O}$)

де O - об'єм продукції, що випускається, в різних одиницях вимірювання (натуральних або вартісних);

T - витрати живої праці на виробництво продукції, люд.-год., люд.-дні, середньооблікова чисельність працівників.

- Середньоденний виробіток ($W_{в.пр.д}$):

$$W_{в.пр.д} = O / (Ч * Д),$$

де $Д$ - кількість днів, відпрацьованих за рік.

- Середньогодинний виробіток ($W_{в.пр.год}$):

$$W_{в.пр.год} = O / (Ч * Д * ТР),$$

де $ТР$ - тривалість робочого дня, год.

8.5. Сутність та організація оплати праці.

Оплата праці працівників

ціна трудових ресурсів, задіяних на підприємстві.

Зарплата - винагорода, розрахована, як правило, в грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Розрізняють:

номінальну зарплату - це нарахована та отримана працівником заробітна плата за його працю за певний період;

реальну зарплату - це кількість товарів і послуг, які можна придбати за номінальну зарплату; це покупна спроможність номінальної зарплати.

Принципи оплати праці:

- 1) справедливість, тобто рівна оплата за рівну працю;
- 2) облік складності виконуваної роботи та рівня кваліфікації праці;
- 3) облік шкідливих умов і ступеня тяжкості праці;
- 4) стимулювання за якість праці і сумлінне ставлення до нього;
- 5) матеріальне покарання за допущений брак і безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків, що призвело до будь-яких негативних наслідків;
- 6) випередження темпів зростання продуктивності праці в порівнянні з темпами зростання середньої зарплати;
- 7) індексація заробітної плати відповідно до рівня інфляції;
- 8) застосування прогресивних форм і систем оплати праці, які найбільшою мірою відповідають потребам підприємства.

Функції оплати праці:

- 1) відтворювальна, що передбачає рівень оплати праці, який забезпечує нормальне відтворення робочої сили відповідної кваліфікації та водночас дає змогу застосовувати обґрунтовані норми праці, що забезпечують необхідний результат господарської діяльності;
- 2) стимулююча, яка розглядає оплату праці як спонукальний мотив до ефективної праці на робочому місці.

Основні елементи організації оплати праці на підприємстві :

- 1) формування фонду оплати праці (ФОП);
- 2) нормування праці;
- 3) встановлення тарифної системи;
- 4) визначення форм і систем оплати праці.

1. Формування ФОП

Основна зарплата - це винагорода за виконану роботу відповідно до норм праці. Вона визначається тарифними ставками, відрядними розцінками, посадовими окладами в розмірі, що не перевищує і не нижче встановлених законодавством норм.

Додаткова зарплата - винагорода за працю понад установлені норми, і за трудові успіхи і винаходи, за особливі умови праці. Вона включає: доплати, надбавки, гарантовані та компенсаційні виплати, пов'язані з виконанням виробничих функцій і залежать від кінцевих результатів.

2. Нормування праці

визначення максимально допустимої кількості часу для виконання роботи або операції при даних організаційно-технічних умовах.

Виходячи з необхідних витрат часу на виконання окремих робіт або їх елементів, розрізняють наступні види норм: норма чисельності, норма часу, норма виробітку, нормовані завдання.

Нормування праці необхідно для правильної і раціональної організації оплати праці, мета якої - забезпечення відповідності між її величиною і трудовим внеском працівника в загальні результати господарської діяльності підприємства, тобто встановлення відповідності між мірою праці і мірою споживання.

3. Організація оплати праці: тарифна система

розуміється сукупність економічних методів та інструментів, на основі яких диференціюється зарплата по галузях і видам діяльності в залежності від характеру, якості, складності, умов праці, природно-кліматичних та інших особливостей.

Тарифна система включає:

- тарифні сітки;
- тарифні ставки;
- схеми посадових окладів;
- тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники).

Тарифна сітка - перелік тарифних розрядів і відповідних тарифних коефіцієнтів. Вони дозволяють диференціювати зарплату в залежності від категорій працівників і виду виконуваних робіт. Ставлення тарифної ставки вищого розряду до першого називають діапазоном тарифної сітки. Перший розряд - некваліфіційні роботи.

Тарифна ставка (оклад) - встановлюється підприємством з урахуванням державного і договірної регулювання. Сума винагороди за виконану роботу протягом року, дня, місяця в залежності від її складності, якості виконання, системи оплати праці та умов роботи - це основна зарплата працівника певної кваліфікації в певних умовах.

Для керівних працівників і фахівців замість тарифної сітки застосовуються **схеми посадових окладів**, в яких відображена диференціація окладів залежно від кваліфікації (головний, провідний спеціаліст, фахівці I-ой і II-ой категорій).

Тарифні сітки та схеми посадових окладів формуються на основі тарифної ставки працівника I-го розряду і міжкваліфікаційних співвідношень, розмірів тарифних ставок.

Тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники) видаються централізовано. Вони є нормативними документами, дозволяють визначити кваліфікаційні та тарифні групи, до яких повинен бути віднесений працівник (робота).

У тарифно-кваліфікаційних довідниках викладені вимоги для кожної професії і розряду, вказана складність роботи, ступінь самостійності працівників, основні вимоги до кваліфікації, рівень теоретичних і практичних знань і навичок

Основні важелі державного регулювання оплати праці:

- 1) мінімальна зарплата;
- 2) індексація заробітної плати;
- 3) коефіцієнт диференціації зарплати різних галузей діяльності (встановлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці);
- 4) державні норми і гарантії в оплаті праці (оплата надурочних, святкових, нічних, вимушеного простою, гарантія оплати праці неповнолітніх, оплата щорічних відпусток, переведення на більш легку роботу);
- 5) встановлення умов визначення частини доходу, що направляється на оплату праці;
- 6) формування порядку оподаткування підприємств і доходів працівників.

Мінімальна заробітна плата

законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може встановлюватися оплата за виконану працівником місячну норму робіт (Кодекс законів про працю України, Закон України "Про оплату праці").

З 1 січня 2019 року *місячна мінімальна зарплата в Україні* складає **4173 грн.**

Форми і системи оплати праці

- При **відрядній формі** оплата праці проводиться за нормами і розцінками, встановленими за розрядом працівника. Кваліфікаційний (тарифний) розряд працівника передбачає виконання роботи певної складності.
- Основними умовами застосування відрядної оплати праці є наявність кількісних показників роботи, які безпосередньо залежать від конкретного працівника і піддаються точному обліку, а також необхідність стимулювання зростання випуску продукції та існування реальних можливостей підвищення виробітку на конкретному робочому місці.
- При погодинній формі оплата праці робітників здійснюється за годинними (денними) тарифними ставками з урахуванням відпрацьованого часу та рівня кваліфікації, який визначається тарифним розрядом.

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Сутність оборотних активів підприємства.
2. Підходи до визначення сутності оборотних активів підприємства
3. Види запасів підприємства
4. Види дебіторської заборгованості підприємства
5. Сутність, стадії принципи кругообороту оборотних активів підприємства
6. Алгоритм розрахунку показників стану та структури оборотних активів підприємства
7. Показники оборотності оборотних активів: алгоритми розрахунку та економічний сенс
8. Рентабельність оборотних активів підприємства
9. Особливості та умови застосування агресивної політики формування оборотних активів підприємством
10. Особливості та умови застосування консервативної політики формування оборотних активів підприємством

ТЕМА 9

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ АБО ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВА

ПЛАН

- 9.1. Загальна характеристика витрат та поточних витрат підприємства.
- 9.2. Класифікація поточних витрат підприємства
анізаційно-економічні умови функціонування
сучасних підприємств.
- 9.3. Собівартість продукції та її види.
- 9.4. Методика планування поточних витрат
підприємства

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум / В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .

9.1. Загальна характеристика витрат та поточних витрат підприємства

Витрати – це грошове відображення затрат виробничих факторів, необхідних для здійснення підприємством своєї господарської діяльності, направленої на отримання прибутку та максимізацію добробуту власника.

- До витрат не відносять:
- попередню (авансову) оплату запасів, робіт, послуг;
- погашення одержаних позик (не плутати з виплатою процентів);
- витрати, що відображають зменшення власного капіталу

Поточні витрати визначаються як зменшення економічної вигоди у вигляді вибуття активів чи збільшенням зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власником).

- Витрати визначаються одночасно зі зменшенням активів, чи збільшенням зобов'язань, вони повинні бути прямо пов'язаними з прибутком (економічною вигодою), що одержує підприємство у певному періоді.

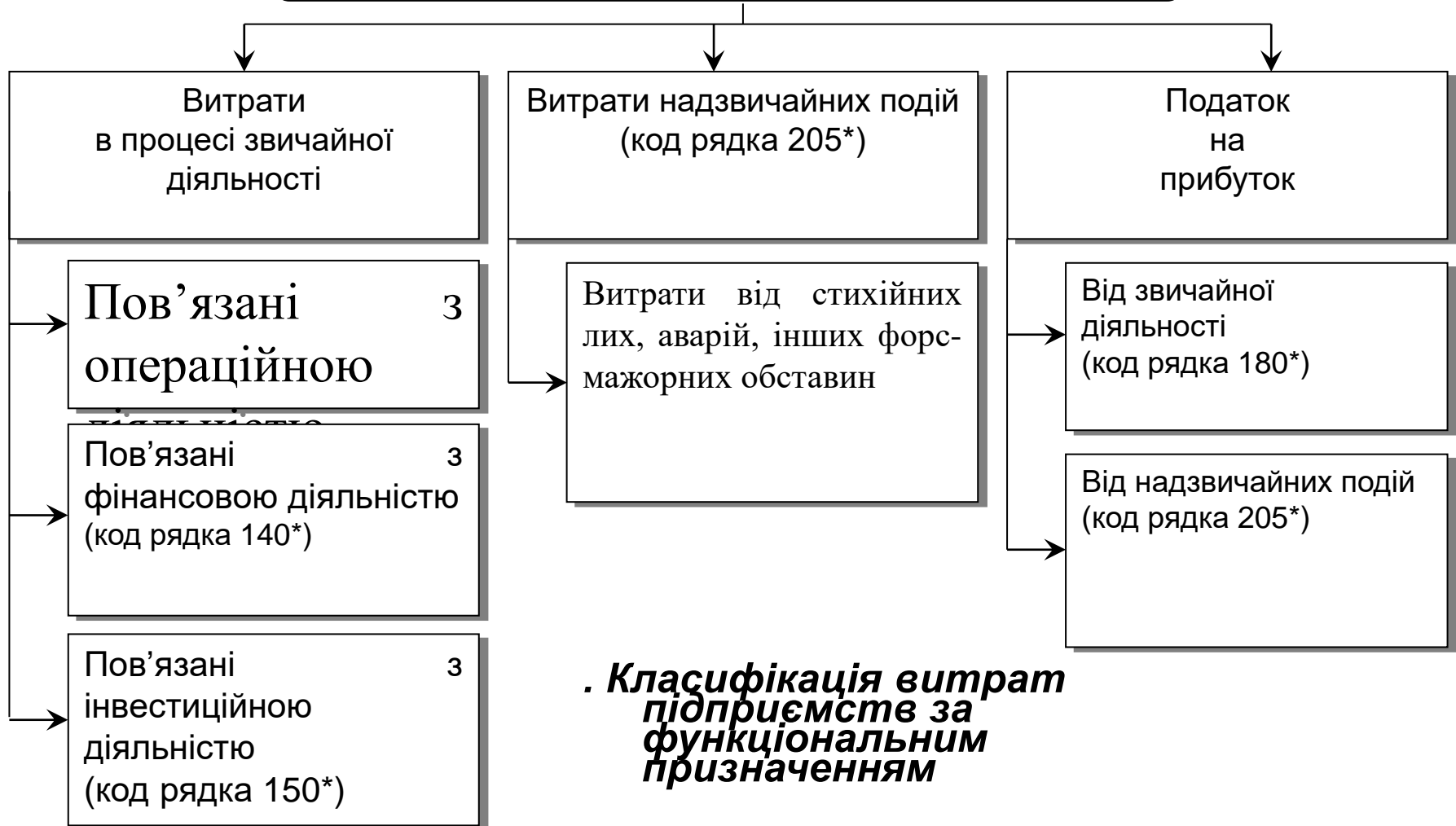
Виділяють *економічний та бухгалтерський* підходи до визначення складу та суми поточних затрат.

- При економічному підході до поточних витрат включають затрати втрачених можливостей, тобто суму грошей, яку можна було б зберегти при найбільш вигідному способі використання ресурсів, реалізації більш оптимальних господарських рішень. При цьому визначають кінцевий втрачений прибуток, який підприємство недоотримало.

I. Класифікація витрат

Витрати підприємства

Операційні витрати за функціональним

призначенням поділяються на наступні складові:

- **витрати у складі собівартості** реалізованої продукції, які формуються у виробничих підрозділах підприємства;
- **адміністративні витрати**, які обліковуються у структурних підрозділах, котрі виконують загальногосподарські функції;
- **витрати на збут**, які формуються у підрозділах, що виконують функції просування продукції до покупця;
- **інші операційні витрати**, які формуються у підрозділах, що не займаються безпосередньо виробництвом та реалізацією продукції .

За функціональним призначенням інвестиційні витрати поділяються на

- витрати від участі в капіталі – збитки від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства;
- собівартість реалізованих фінансових інвестицій;
- собівартість реалізованих необоротних активів;
- собівартість реалізованих майнових комплексів.

За функціональним призначенням фінансові витрати поділяються на:

- відсотки за користування кредитами, за облігаціями випущеними,
- доходи за фінансовою орендою;
- інші витрати, пов'язані з залученням позикового капіталу.

За способом віднесення на собівартість об'єкта віднесення витрат

Прямі – складові витрат, які розраховуються прямими методами на об'єкт віднесення витрат. Витрати пов'язані з виробництвом окремих видів продукції – на сировину, основні матеріали, покупні вироби, напівфабрикати, які можуть бути безпосередньо віднесені до собівартості продукції.

Непрямі – компоненти витрат, що нероздільно пов'язані з двома чи більшим об'єктом віднесення витрат і тому розподіляються на один об'єкт витрат пропорційно до економічно обґрунтованої бази

9.2. Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень

Економічні елементи характеризують спожиті ресурси за їх економічним змістом, незалежно від форми та місця використання, тобто сукупність однорідних витрат у грошовому відображенні за їх видами.

Під елементами витрат розуміють економічно однорідні види витрат:

- Матеріальні витрати;
- Витрати на оплату праці;
- Витрати на соціальні заходи;
- Амортизація основних фондів та нематеріальних активів;
- Інші витрати.

Матеріальні витрати включають вартість витрачених у виробництві:

- Сировини, матеріалів;
- Купівельних напівфабрикатів та комплектуючих;
- Палива та енергії;
- Запасних частин;
- Тарн та тарних матеріалів;
- Допоміжних та інших матеріалів.

До складу елемента “ Витрати на оплату праці ” включають:

- Основну заробітну плату за окладами та тарифами;
- Премії та заохочення за результати поточної діяльності;
- Доплати на надбавки, компенсаційні виплати;
- Оплата відпусток та іншого невідпрацьованого часу за об'єктивними причинами.

До складу елемента “Відрахування на соціальні заходи ” включають:

- Відрахування на пенсійне забезпечення – 33,2%;
- Відрахування на соціальне страхування - 1,5%;
- Страхові внески на випадок безробіття – 1,3%;
- Відрахування у фонд соціального страхування у випадках травматизму на виробництві - 0,7%
- Комунальні платежі .

До складу елемента “ Амортизація ” включають:

- Суму нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів.

До складу елемента “ Інші операційні витрати ” включають:

- Витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу вищевказаних елементів, зокрема витрати на :
  - Відрядження;
  - На послуги зв'язку;
  - Плата за розрахунково - касове, депозитарне обслуговування;
  - Орендні платежі.

Калькуляційні статті відображають формування витрат за напрямками діяльності та місцем виникнення.

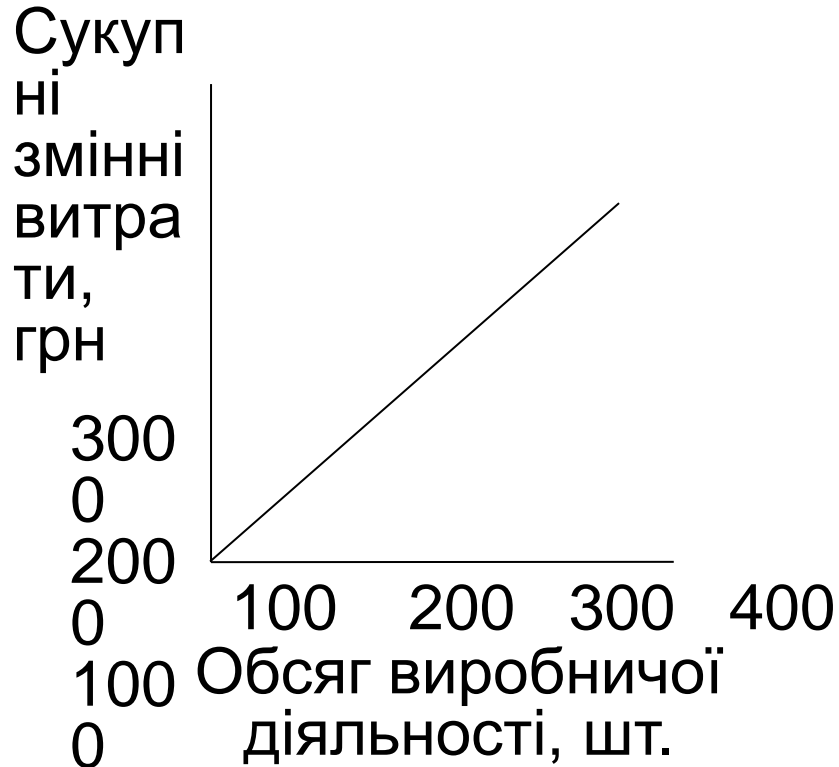
Витрати, що пов'язані з виробництвом продукції, групуються за наступними калькуляційними статтями:

- сировина та матеріали;
  - покупні напівфабрикати , послуги виробничого характеру сторонніх організацій та підприємств;
  - паливо та електроенергія на технологічні потреби;
  - зворотні відходи (віднімаються);
  - основна та додаткова заробітна плата;
-
- відрахування на соціальні заходи;
  - витрати на утримання та експлуатацію обладнання;
  - загально виробничі витрати;
  - втрати від браку;
  - інші виробничі витрати;
  - супутня продукція.

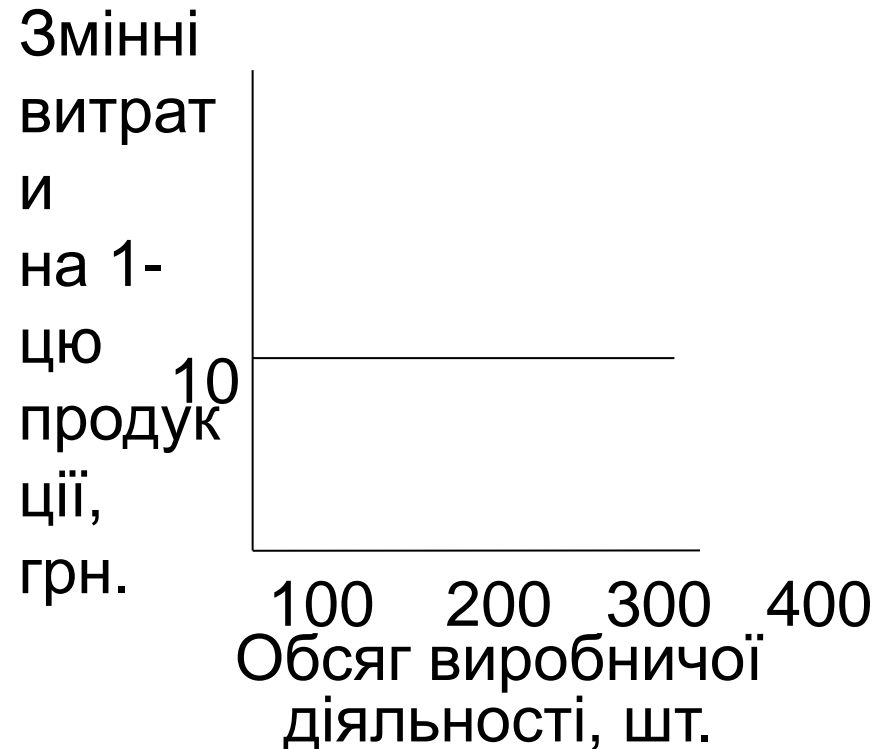

Графіки динаміки змінних витрат

Сукупні змінні витрати

Змінні витрати на одиницю продукції

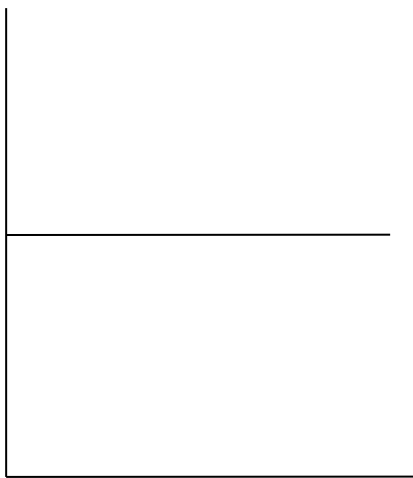
Графіки динаміка постійних витрат

витрат

Сукупні постійні витрати

Сукупні постійні витрати, грн

350
250
150
0

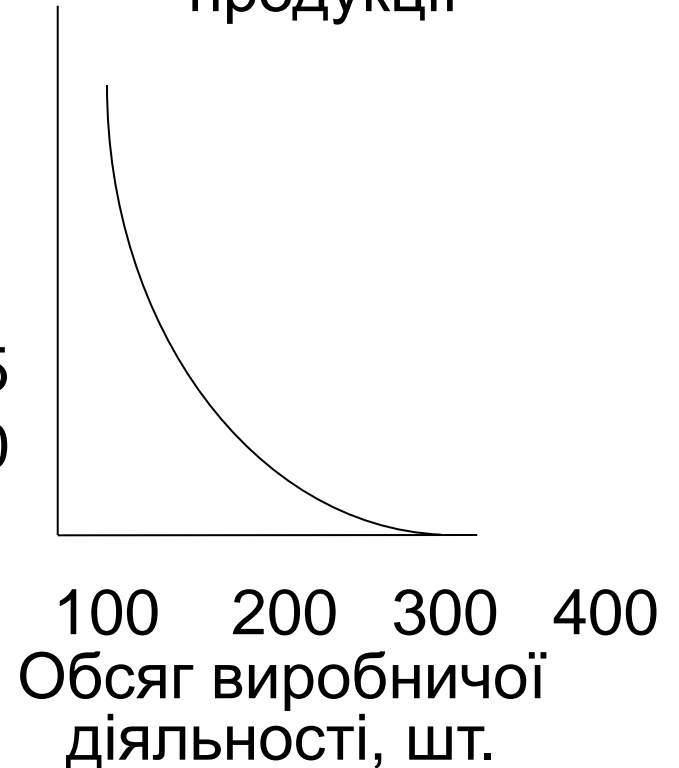

100 200 300 400
Обсяг виробничої діяльності, шт.

Постійні витрати на 1-цю продукцію, грн

15
10
5

Постійні витрати на одиницю продукції

100 200 300 400
Обсяг виробничої діяльності, шт.

Поточні витрати визначаються як зменшення економічної вигоди у вигляді вибуття активів чи збільшенням зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власником).

- Витрати визначаються одночасно зі зменшенням активів, чи збільшенням зобов'язань, вони повинні бути прямо пов'язаними з прибутком (економічною вигодою), що одержує підприємство у певному періоді.

До змінних загальновиробничих витрат відносяться витрати на обслуговування і управління виробництва, які змінюються прямо пропорційно зміні обсягів виробництва.

Змінні загально виробничі витрати розподіляються на кожний об'єкт витрат з використанням бази розподілу – годин праці, заробітної плати, прямих затрат тощо, виходячи з фактичної потужності виробництва у звітному періоді.

Постійні загальновиробничі витрати – це витрати на управління виробництвом і обслуговування, які залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягу діяльності.

Класифікація витрат для здійснення процесу контролю та регулювання

1. За можливістю контролю

Контрольовані

Неконтрольовані

2. За впливом на результати діяльності

Ефективні

Неефективні

3. За принципами організації

Планові витрати

Позапланові витрати

9.3. Собівартість продукції та її види.

Особливості формування собівартості продукції на промисловому підприємстві

- **Собівартість промислової продукції** це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво та реалізацію.
- Витрати на виробництво формують виробничу собівартість, а витрати на виробництво та збут – повну собівартість продукції.
- **Виробнича собівартість** – це грошове відображення поточних витрат підприємства безпосередньо на виробництво продукції (робіт, послуг) у межах встановлених нормативів.
- Складається з прямих витрат на оплату праці, прямих матеріальних витрат, та розподілених загальновиробничих витрат.

Індивідуальна собівартість характеризує витрати конкретного підприємства на випуск продукції.

Фірмова – включає витрати на виробництво продукції за групою підприємств, що входять до об'єднання, фірми, корпорації.

Середньогалузева характеризує середні по галузі витрати на виробництво одиниці продукції.

Роль поточних витрат та собівартості продукції при здійсненні фінансово-економічних розрахунків:

1. Витрати утворюють нижню межу встановленої ціни на виготовлену продукцію (надані послуги);
2. Облік складових витрат дозволяє визначити найбільш значимі ресурсні елементи, здійснювати постійний контроль за їх формуванням;
3. Аналіз витрат дозволяє виробнику порівняти власні витрати з середньогалузевими, витратами конкурентів;
4. Величина витрат визначає рівень рентабельності виготовлення продукції, надання послуг;
5. Групування витрат за калькуляційними статтями, обчислення собівартості є якісною характеристикою та узагальнюючим показником ефективності досліджуваного виробництва.

Планова собівартість відображає максимально допустимий розмір витрат та включає витрати, які при наявному рівні техніки, технології та організації виробництва є необхідними та найбільш оптимальними.

Розрахункова собівартість використовується при обґрунтуванні інвестиційних проектів впровадження нових технологій чи виробництв.

Звітна чи фактична собівартість відображає фактичні витрати ресурсів на виробництво та реалізацію продукції.

Мета планування собівартості продукції:

Економічно обґрунтоване визначення величини поточних витрат, необхідних у плановому періоді для виробництва та збуту кожного виду продукції

Планова собівартість окремих виробів, товарної, валової, реалізованої продукції використовується для визначення потреби у фінансових ресурсах, планування прибутку, визначення економічної ефективності інвестиційних проектів, діяльності підприємства.

Мета обліку собівартості продукції:

Своєчасне, повне та достовірне визначення фактичних витрат на усі види діяльності підприємства, на окремі вироби, а також контроль за використанням матеріальних, трудових та грошових ресурсів підприємства.

Непрямі витрати включаються до складу собівартості окремих видів продукції за допомогою зазначених нижче методів.

1. Метод розрахунку кошторисних ставок – цей метод використовується для розподілу витрат на експлуатацію устаткування відповідно до рівня завантаженості обладнання.

2. Метод пропорційного віднесення непрямих витрат до суми витрат на основну заробітну плату робітників, зайнятих у виробництві продукції та витрат на утримання та експлуатацію устаткування – умовно-змінних витрат.

3. Метод пропорційного віднесення непрямих витрат до суми основної заробітної плати робітників, зайнятих у виробництві продукції.

4. Метод пропорційного віднесення непрямих витрат до обсягів діяльності по ланках виробництва.

Особливості врахування змінних та постійних витрат у процесі калькулювання.

- Ключове питання оцінки собівартості виробленої продукції є вибір періоду для віднесення постійних витрат –
- період їх фактичної появи (за методом поглинання витрат) чи
- період реалізації продукції(за методом прямих витрат).

Метод прямих витрат -

- Метод – передбачає віднесення змінних витрат на вироблену продукцію, а постійних витрат – на реалізовану. В результаті формується так званий маржинальний прибуток.
- Під *маржинальним прибутком* ("сумою покриття", "прибутком бруто")розуміють різницю між відпускною ціною реалізованої продукції(без податків) та змінними витратами на виробництво та реалізацію продукції.

9.4. Методика планування поточних витрат підприємства

Основні етапи планування поточних витрат підприємства

1. Організація обліку витрат та формування інформаційної бази їх аналізу, планування, прийняття управлінських рішень.
2. Аналіз витрат підприємства з метою визначення раціональності їх здійснення, кількісної оцінки факторів, що впливають на суму та рівень витрат по кожному структурному підрозділу, виду продукції, підприємству в цілому.
3. Обґрунтування норм використання ресурсів, трудовитрат, обслуговування, які закладаються як основа для планування витрат за окремими калькуляційними статтями.
4. Планування виробничої собівартості продукції підприємства, яке передбачає складання кошторису витрат на виробництво продукції.
5. Планування загального обсягу та структури поточних витрат підприємства, які включають витрати від усіх видів діяльності підприємства.
6. Складання планової (нормативної) калькуляції по кожній калькуляційній одиниці.
7. Облік, контроль та оперативне управління витратами підприємства.

Аналіз поточних витрат здійснюється у наступній послідовності:

- Аналіз динаміки розмірів та рівня поточних витрат. Аналіз витрат здійснюється за їх функціональним призначенням .
- Аналіз динаміки витрат за калькуляційними статтями та економічними елементами.
- Аналіз динаміки витрат та собівартості продукції залежно від зміни у обсягах діяльності
- Кількісна оцінка факторів, що впливають на формування поточних витрат підприємства
- Оцінка ефективності управління процесом формування поточних витрат підприємства.

Функціонально-факторний аналіз

передбачає одночасне та взаємопов'язане дослідження результатів діяльності – доходів і прибутку та вартості їх отримання – витрат живої та уречевленої праці. Механізм управління результатами господарської діяльності у взаємозв'язку цих показників отримав назву "*взаємозв'язок витрат, обсягів реалізації, прибутків*" (*Cost-Volume-Profit / CVP*).

Відносні показники, що характеризують витрати підприємства

- Коефіцієнт (або рівень) витратомісткості діяльності (КМд),

$$KM_{\partial} = \frac{BЗ}{OP}$$

- Коефіцієнт витратовіддачі (КВВ) -

$$KBV = \frac{OP}{BЗ}$$

- Коефіцієнт (або рівень) рентабельності витрат, КРВ

$$KPB = \frac{ЧП}{BЗ}$$

- ВЗ – загальна сума витрат;
- ОР – обсяг реалізації;
- ЧП – чистий прибуток підприємства

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Загальна характеристика витрат та поточних витрат підприємства
2. Класифікація поточних витрат підприємства
3. Собівартість продукції та її види.
4. Механізм та особливості калькулювання продукції промислових підприємств
5. Методика планування поточних витрат підприємства
6. Роль поточних витрат та собівартості продукції при здійсненні фінансово-економічних розрахунків
7. Функціонально-факторний аналіз собівартості
8. Сутність та принципи розрахунку індивідуальної собівартості
9. Сутність та принципи розрахунку галузевої собівартості
10. Характеристика постійних та змінних витрат

ТЕМА 10

ДОХОДИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ

ПЛАН

- 10.1. Сутність та види доходів підприємства.
- 10.2. Сутність та функції прибутку підприємства.
- 10.3. Етапи формування чистого прибутку підприємства.
- 10.4. Показники аналізу фінансових результатів підприємства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства. Навчально-методичні матеріали в системі Moodle - <http://dl.dut.edu.ua/course/view.php?id=1969>
2. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум/В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 51 с.
3. Мельник В. О., Гусєва О. Ю. Економіка підприємства : підручник (під грифом МОН) . – Суми : Університетська книга. – 2013. – 864 с.
4. Драбовський А.Г. Економіка підприємства: навчальний посібник/ М.І. Петренко, А.Г. Драбовський, В.М. Петренко. – Вінниця: «Меркьюрі-Поділля». – 2018 . – Т. 1. – С. 432 .
5. Гусєва О. Ю. Напрямок реалізації концепції цифрової економіки України. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. №1(23). С. 97-102.

10.1. Сутність та види доходів підприємства

Дохід підприємства є результатом здійснення всіх видів діяльності суб'єктом господарювання за певний проміжок часу при використанні наявних ресурсів та врахуванні фінансово-господарських ризиків.

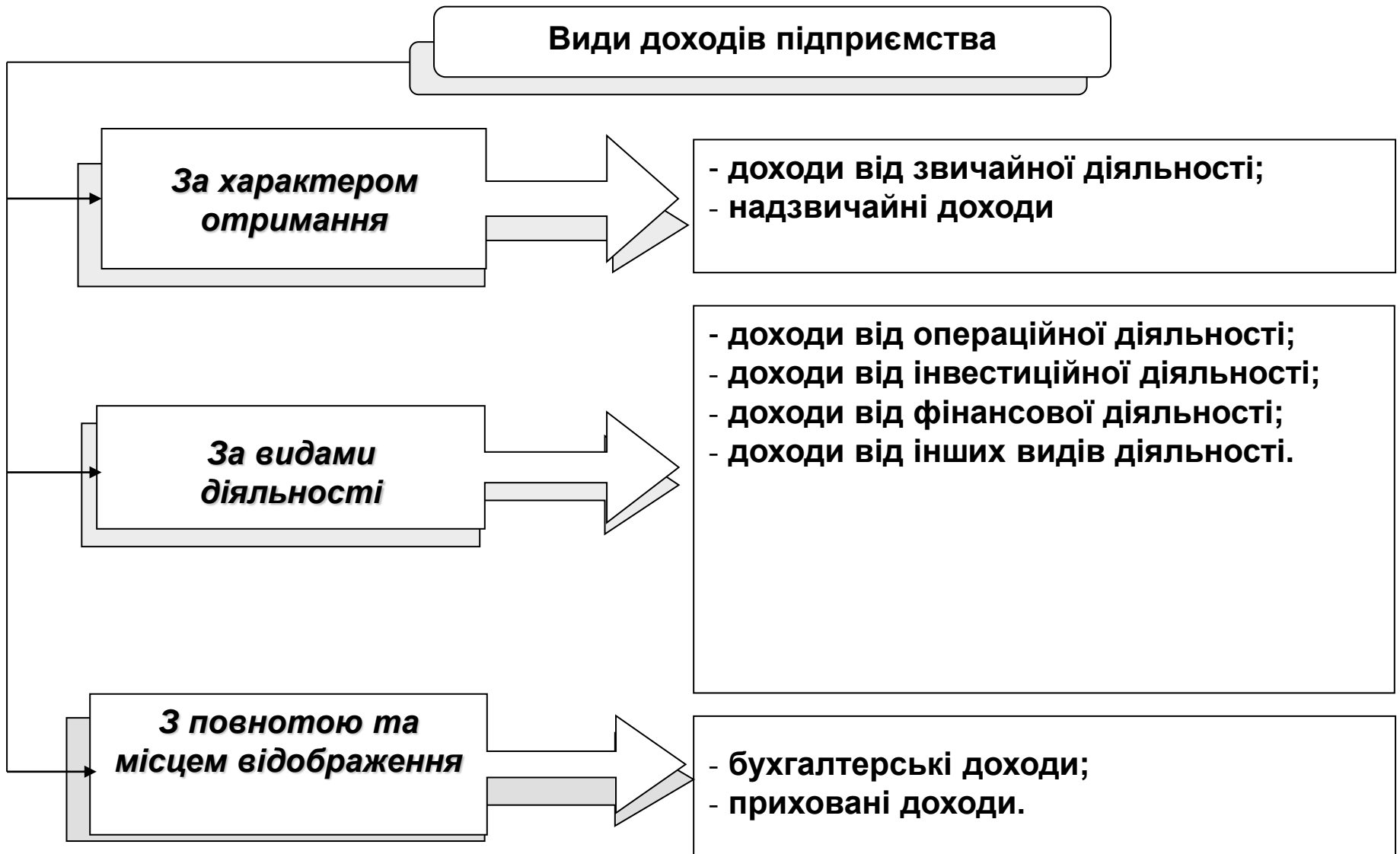
Отримання підприємством доходу:

- свідчить про відповідність продукції (товарів, робіт, послуг) попиту на ринку де працює підприємство;
- забезпечує покриття витрат, які виникли в процесі господарсько-фінансової діяльності підприємства;
- спричиняє виникнення об'єкта розрахунку та джерела забезпечення виконання зобов'язань підприємства перед державою;
- забезпечує фінансування розширеного відтворення на підприємстві.

Бухгалтерський підхід щодо визначення сутності доходу передбачає оцінку доходу окремо за кожною операцією. Згідно з П(С)БО №15.

Дохід – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активу підприємства або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

ВИДИ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

ВИДИ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

доходи (виручка) від реалізації продукції та інші операційні доходи (доходи від реалізації іноземної валюти; доходи від продажу оборотних активів (крім фінансових інвестицій); доходи, одержані від операційної оренди активів; доходи від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті; суми одержаних штрафів, пені, неустойок та інших санкцій за порушення господарських договорів; доходи від списання кредиторської заборгованості

ВІД ФІНАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

доходи, отримані в процесі проведення інвестиційної та фінансової діяльності. Це, зокрема, доходи від участі в капіталі та інші фінансові доходи. Дохід від участі в капіталі відображає доходи, одержані від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства. Вони передбачають зростання частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування (внаслідок одержання асоційованим, дочірнім та спільним підприємством прибутків). До інших фінансових доходів належать доходи, що виникають у процесі фінансової діяльності підприємства. До них відносять: – дивіденди одержані; – відсотки одержані; – інші доходи від фінансових операцій.

НАДЗВИЧАЙНІ ДОХОДИ

це можуть бути такі доходи: відшкодування, одержані від страхових організацій з метою покриття надзвичайних витрат; суми, перераховані підприємству на фінансування втрат з інших джерел тощо

ВИДИ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

- Собівартість ↓

Матеріальні витрати

Витрати на оплату праці

Соціальні нарахування

Амортизація

-Адміністративні витрати

- Витрати на збут

- Інші операційні витрати

ВІД ФІНАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

витрати підприємства, які виникають в результаті виплати процентів та інших платежів, пов'язаних із залученням позикового капіталу. Вони охоплюють проценти за кредит та інші фінансові витрати. Процентом за кредит є процентні платежі, нараховані та виплачені за користування банківськими кредитами. Інші фінансові витрати включають витрати, пов'язані з випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів, нарахуванням відсотків згідно з кредитними угодами (крім банківських кредитів), фінансового лізингу та ін.

НАДЗВИЧАЙНІ ВИТРАТИ

1	ВИТРАТИ НА ПРИДБАННЯ СИРОВИНИ	тис.грн.	120000
2	ВИТРАТИ НА ПРИДБАННЯ ДОПОМІЖНИХ МАТЕРІАЛІВ	тис.грн.	55000
3	ЧИСЕЛЬНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ	осіб	12
4	СЕРЕДНЯ ЗАРПЛАТА ОДНОГО ПРАЦІВНИКА	тис.грн.	11,2
5	СОЦІАЛЬНІ НАРАХУВАННЯ (22 %)	тис.грн.	29,6
6	АМОРТИЗАЦІЯ ЗА ОДИН МІСЯЦЬ	тис.грн.	34000
7	КІЛЬКІСТЬ ВИГОТОВЛЕНОЇ ПРОДУКЦІЇ	шт	8
8	СОБІВАРТІСТЬ ОДИНИЦІ ПРОДУЦІЇ	тис.грн.	26145,5
9	МІНІМАЛЬНА ЦІНА РЕАЛІЗАЦІЇ	тис.грн.	28000

$$C-CTЬ = 120000 + 55000 + (12 * 11,2) + (29,6 + 34000) / 8 = 209164 / 8 = 26145,5 \text{ тис.грн.}$$

10.2. Сутність та функції прибутку підприємства

Прибуток як економічний показник визначається як різниця між ціною та собівартістю продукції (роботи, послуги); між обсягом виручки від реалізації та сумою витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Прибуток як економічна категорія характеризує:

кінцевий результат діяльності підприємства, отримання якого є необхідною умовою його розширеного відтворення;

гармонізацію економічних інтересів держави, підприємства як господарюючого суб'єкта, його працівників і власників, що визначає пропорції в розподілі та споживанні прибутку.

Значення **прибутку** проявляється через виконання ним таких **функцій**: оціночної, розподільчої, стимулюючої.

Реалізація прибутком **оціночної функції** відбувається засобом його використання як оціночного показника, що характеризує ефект господарської діяльності підприємства чи окремої її складової. Така оцінка здійснюється в межах ретроспективного, звітного та перспективного періодів.

Значення **прибутку** проявляється через виконання ним таких **функцій**: оціночної, розподільчої, стимулюючої.

Реалізація прибутком **оціночної функції** відбувається засобом його використання як оціночного показника, що характеризує ефект господарської діяльності підприємства чи окремої її складової. Така оцінка здійснюється в межах ретроспективного, звітного та перспективного періодів.

Розподільча функція прибутку

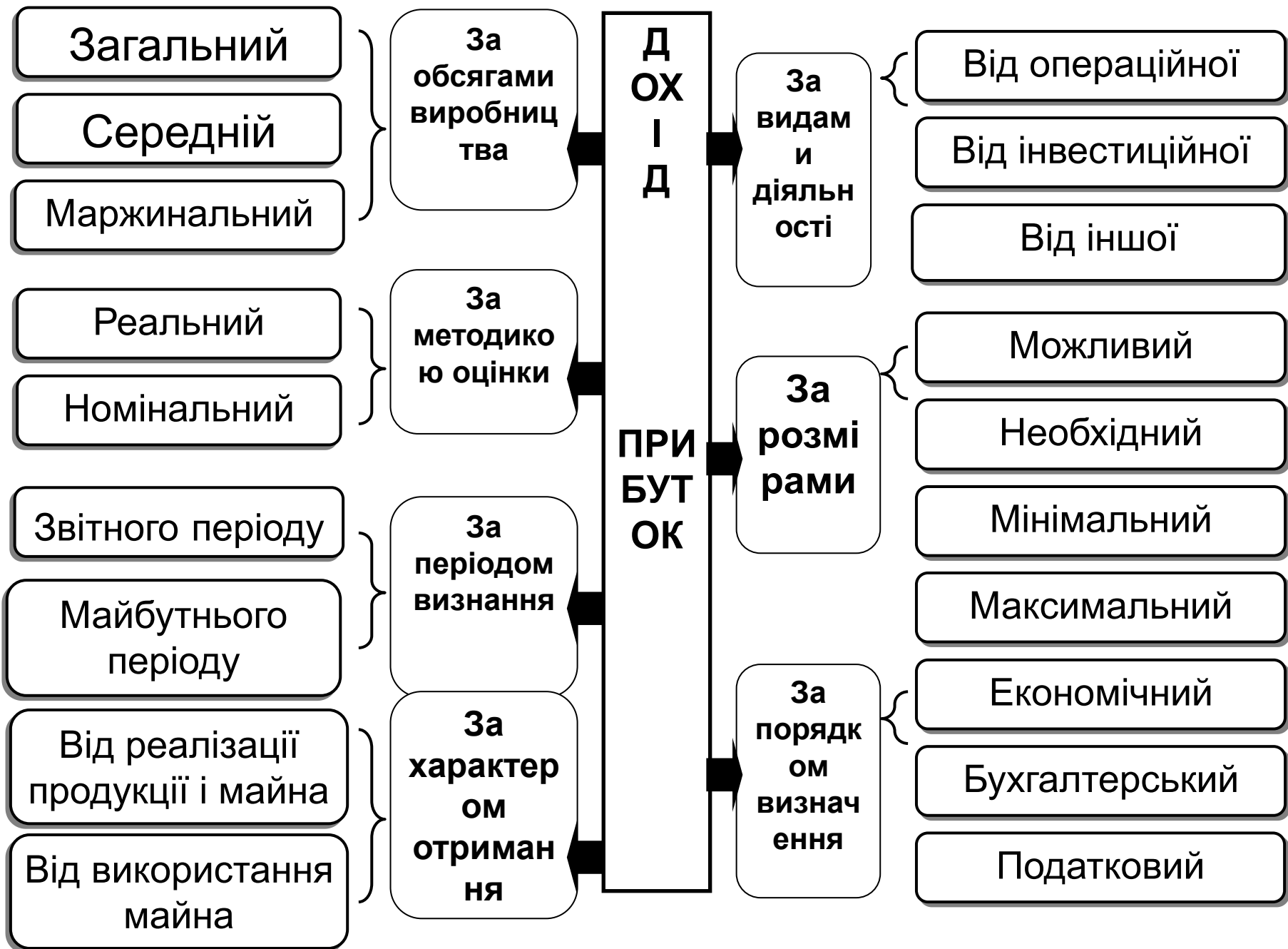
передбачає його використання як інструмента розподілу чистого доходу суспільства на частини:

- 1) що акумулюється в бюджетах різних рівнів;
- 2) що залишається в розпорядженні підприємства.

Виконання прибутком **стимулюючої функції**

ґрунтується на використанні прибутку як джерела формування різноманітних фондів: фонду виробничого розвитку(капіталізована частина прибутку) ,

фонду матеріального заохочення працівників, фонду виплати дивідендів тощо.

Склад доходів підприємства

<p>Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)</p>	<p>Сума оплати покупцями продукції за умови передачі їм ризиків і вигод, що пов'язані з правом власності на об'єкт купівлі-продажу; можливості достовірної оцінки доходу і витрат.</p>
<p>Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)</p>	<p>Різниця між доходом від реалізації продукції та відповідними податками, зборами, що входять до ціни товару. Останніми є податок на додану вартість, акцизний збір, мито, тощо</p>

Інші
операційні
доходи

Дохід від операційної оренди активів, дохід від операційних курсових різниць, відшкодування раніше списаних активів, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій); дохід від списання кредиторської заборгованості; отримані штрафи, пеня, неустойки, дохід від безоплатно отриманих оборотних активів; дохід від реалізації тари, дохід, визнаний в результаті виявлення надлишків товарно-матеріальних цінностей тощо

Дохід від участі в капіталі	Дохід від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства
Інші фінансові доходи	Дивіденди, відсотки та інші доходи, які отримані від фінансових інвестицій (крім доходів від участі в капіталі)
Інші доходи	Дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів; дохід від не операційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства

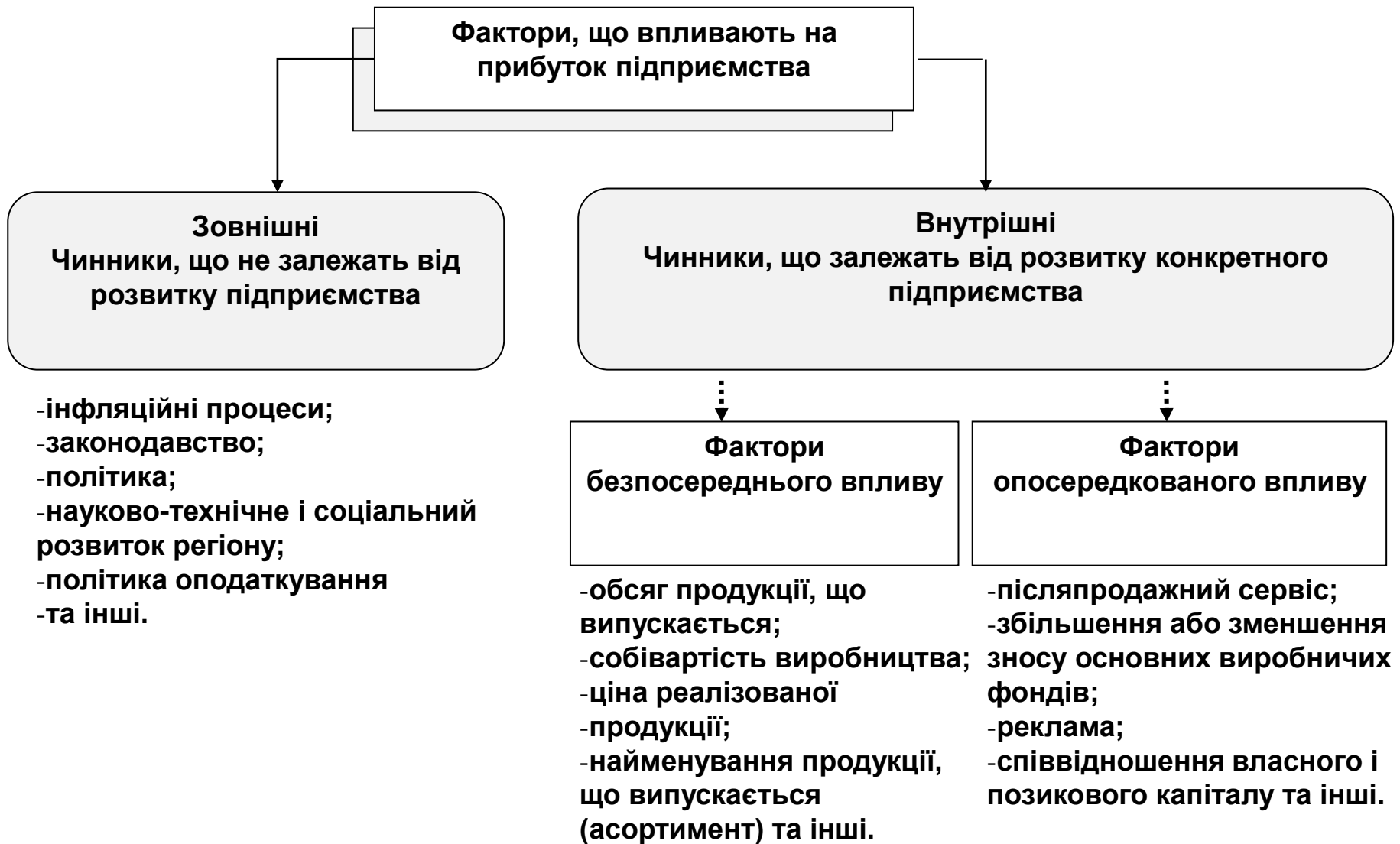
Класифікація прибутку підприємства

Залежно від порядку визначення	Валовий прибуток = Виручка від реалізації – податки, що входять до складу ціни – собівартість реалізованої продукції.
	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування. Чистий прибуток

10.3. Етапи формування чистого прибутку підприємства

Алгоритм формування чистого прибутку підприємства

10.4. Показники аналізу фінансових результатів підприємства

Етапи аналізу фінансових результатів діяльності.

- 1. Формування інформаційної бази аналізу
- 2. Аналіз динаміки загального обсягу фінансових результатів діяльності підприємства.
- 3. Аналіз змін в обсязі доходів та прибутків за джерелами їх формування..
- 4. Кількісна оцінка впливу факторів .
- 5. CVP- аналіз. Оцінка взаємозв'язку фінансових результатів (доходів, прибутків, витрат)
- 6. Оцінка втрачених можливостей підприємства щодо отримання доходів і прибутків.

Алгоритми розрахунку основних показників рентабельності

- Рентабельність майна підприємства (**РСА, %**)
$$P_{СА} = \frac{\Pi}{СА} \times 100$$

- Рентабельність основних засобів (**РОЗ, %**)
$$P_{ОЗ} = \frac{\Pi}{ОФ_{ср}} \times 100$$

- Рентабельність власного капіталу підприємства (**Рвк, %**)
$$P_{вк} = \frac{\Pi}{ВК} \times 100$$

- Рентабельність реалізації (**Рчд, %**)
$$P_{чд} = \frac{\Pi}{ЧД} \times 100$$

- Рентабельність персоналу підприємства (**Рвк, %**)
$$P_{перс} = \frac{\Pi}{ЧП_{собр}} \times 100$$

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

2017

2016

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	6 117 115	6 327 113
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3 977 332)	(3 830 125)
Валовий:			
прибуток	2090	2 539 783	2 496 988
збиток	2095	( )	( )
Інші операційні доходи	2120	524 980	254 623
Адміністративні витрати	2130	(936 788)	(870 112)
Витрати на збут	2150	(430 099)	(477 605)
Інші операційні витрати	2180	(251 592)	(321 115)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2190	1 446 284	1 082 779
збиток	2195	( )	( )
Доход від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	39 314	57 862
Інші доходи	2240	0	0
Фінансові витрати	2250	(443 603)	(429 029)
Витрати від участі в капіталі	2255	(269)	(200)
Інші витрати	2270	( )	( )
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	1 041 726	711 412
збиток	2295	( )	( )
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(177 319)	(110 385)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	864 407	601 027
збиток	2355	( )	( )

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТ И ПАТ «УКРТЕЛЕК ОМ» ЗА 2017 РІК

ДЕРЖСТАТ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
СТАТИСТИКИ у м. Києві

Підприємство
Територія 20 р. №8

ПІАТ "Укртелеком"
Україна
Акціонерне товариство
Діяльність у сфері провідного електрозв'язку
24 358
м.Київ, бул. Тараса Шевченка, б. 18
тис.грн.без десяткового знака

Середня кількість працівників1
Адреса, телефон
Одиниця виміру:
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

Додаток
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ
за КОАТУУ
за КОПФГ
за КВЕД

КОДИ
2018.01.01
21560766
8039100000
230
61.10

v

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2017 року

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31 грудня 2017 року

Форма № 1

код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	57 444	178 201
первісна вартість	1001	480 576	637 481
накопичена амортизація	1002	(423 132)	(459 280)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	665 579	516 418
Основні засоби	1010	8 839 758	8 627 127
первісна вартість	1011	8 839 758	9 070 786
знос	1012	-	(443 659)
Інвестиційна нерухомість	1015	180 100	319 746
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	180 100	319 746
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	618	349
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	555	85
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	9 744 054	9 641 926
II. Оборотні активи			
Запаси, у тому числі:	1100	143 940	124 993

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	4 681 562	4 681 562
Капітал у дооцінках	1405	8 885 075	8 291 743
Додатковий капітал	1410	411 370	411 370
Резервний капітал	1415	222 812	222 812
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(4 872 412)	(3 965 923)
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	9 328 407	9 641 564
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	712 465	595 278
Довгострокові кредити банку	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	282 026	329 848
Цільове фінансування	1525	-	-

розрахунками з оплати праці	1630	46 214	44 866
одержаними авансами	1635	68 050	87 617
розрахунками з учасниками	1640	1 898	1 898
із внутрішніх розрахунків	1645	869	1 128
Поточні забезпечення	1660	252 832	249 249
Доходи майбутніх періодів	1665	1 901	2 518
Інші поточні зобов'язання	1690	16 504	19 797
Усього за розділом III	1695	2 729 547	3 170 960
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	13 052 445	13 737 650

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Керівник

Головний бухгалтер

 _____ Ю.П.Курмаз

 _____ І.В. Куц

Рентабельність доходів і витрат

- Рентабельність одиниці реалізованої продукції (P_i , %)

$$P_i = \frac{(Ц_i - C_i)}{C_i} \times 100$$

- Рентабельність поточних витрат (***РПВ***, %)

$$P_{ПВ} = \frac{\Pi}{ПВ} \times 100$$

Обґрунтування планового обсягу прибутку підприємства здійснюється з використанням таких методів

- прямого розрахунку,
- цільового формування,
- нормативного,
- екстраполяції,
- "СVP",
- імітаційного моделювання.

**Фінансовий результат
до оподаткування**

-

Податкові платежі з прибутку відповідно
до чинного законодавства

=

Чистий прибуток

Відрахування у фонди,
передбачені чинним
законодавством і статутом

Фонд
нагромадження
(капіталізація
прибутку)

Фонд
споживання

Основні напрями розподілу прибутку підприємства

ПИТАННЯ для самоконтролю

1. Значення цифрової економіки в діяльності підприємств за сучасних умов господарювання.
2. Ключові елементи цифрової економіки у розвинутих країнах
3. Головні компоненти цифрової економіки згідно Міжнародній організації ОЕСД (Organisation for Economic Cooperation and Development)
4. Сутність цифровізації як фактору зростання економіки України
5. Основні технології цифрових трансформацій 4.0
6. Перелік соціальних та економічних ефектів від цифрової трансформації
7. Сценарії розвитку цифрової економіки України
8. Вплив цифровізації на фіннасово-економічний розвиток підприємств в Україні

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ.

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ.

Ситуаційне завдання 1. На підставі чинного законодавства, визначити для кожної форми власності засновницькі документи. Заповнюючи таблицю, проставити “+”, якщо документ необхідний для реєстрації, “-”, якщо документ не подається.

Таблиця 1.1

Засновницькі документи при створенні суб’єктів господарювання різних форм власності

Форми власності Документи	Приватне підприємство	Господарські товариства				
		ТОВ	АТ	ТзДВ	КТ	ПТ
Заява про реєстрацію						
Рішення засновників про створення						
Статут						
Засновницький договір						

Ситуаційне завдання 2. Вказати, який мінімальний розмір статутного фонду повинні мати наступні підприємства.

Відповідь оформити у вигляді таблиці.

Таблиця 1.2.

Мінімальні розміри статутного фонду для різних організаційно-правових форм господарювання в Україні

Організаційно-правова форма господарювання	Мінімальний розмір статутного фонду	Законодавчий або нормативний документ
Акціонерне товариство		
Товариство з обмеженою відповідальністю		
Товариство з додатковою відповідальністю		
Повне товариство		
Командитне товариство		

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Самостійний господарюючий суб'єкт з правами юридичної особи, який на основі використання трудовим колективом майна виробляє і реалізує продукцію, виконує роботи та надає послуги - це:

- а) галузь;
- б) сфера;
- в) підприємство;
- г) сектор.

2. До сучасних наукових спрямувань економіки підприємства не відноситься:

- а) наука про використання активів та капіталу підприємства;
- б) наука про прийняття управлінських рішень;
- в) наука, орієнтована на потреби споживачів;
- г) наука про використання людського потенціалу.

3. Економіка підприємства як наука про використання активів та капіталу підприємства відповідає на наступні питання:

- а) з яких власних та позикових фінансових джерел найвигідніше сформувати капітал підприємства;
- б) куди, в які активи вкласти цей капітал;
- в) як сформувати прогресивний та високопрофесійний керівний склад підприємства;
- г) за якими критеріями це керівництво буде визначати стратегію, тобто генеральну програму розвитку підприємства;
- д) відповіді а+б;
- е) відповіді в+г.

4. Економіка підприємства як наука про прийняття управлінських рішень не відповідає на такі питання:

- а) з яких власних та позикових фінансових джерел найвигідніше сформувати капітал підприємства;
- б) як сформувати прогресивний та високопрофесійний керівний склад підприємства;
- в) за якими критеріями це керівництво буде визначати стратегію, тобто генеральну програму розвитку підприємства;
- г) не має вірної відповіді.

5. Конкретне підприємство та його підрозділи є :

- а) мета вивчення;
- б) предмет вивчення;
- в) об'єкт вивчення;
- г) суб'єкт вивчення.

6. Що є предметом вивчення економіки підприємства?

- а) конкретне підприємство та його підрозділі;
- б) фінансово-економічна діяльність підприємства;
- в) управлінські рішення;
- г) капітал підприємства.

7. До основних напрямів діяльності відносяться:

- а) виробнича, комерційна та фінансова діяльність;
- б) управлінська, стратегічна та некомерційна діяльність;
- в) економічна та інвестиційна діяльність;
- г) не має вірної відповіді.

8. Суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України - це:

- а) малі підприємства;
- б) мікропідприємства;
- в) великі підприємства;
- г) середні підприємства.

9. Суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України - це:

- а) малі підприємства;
- б) мікропідприємства;
- в) великі підприємства;
- г) середні підприємства.

10. Суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України – це:

- а) малі підприємства;
- б) мікропідприємства;
- в) великі підприємства;
- г) середні підприємства.

11. До важелів прямого регулювання діяльності підприємств не відноситься:

а) державна реєстрація підприємств, контроль за розміщенням та будівництвом підприємств, контроль якості продукції (ліцензування, сертифікація);

б) розміщення державного замовлення, регулювання фонду споживання та система оподаткування доходів населення;

в) дотримання чинного трудового і соціального законодавства та контроль за порядком ціноутворення і цінами на окремі товари;

г) контроль за екологічною безпекою виробництва та додержання національних стандартів бухгалтерського обліку та звітності.

12. До важелів непрямого регулювання діяльності підприємств не відноситься:

а) розміщення державного замовлення, регулювання фонду споживання та система оподаткування доходів населення;

б) диференціація умов оподаткування різних видів діяльності та стимулювання розвитку малого бізнесу;

в) стимулювання інвестиційної діяльності та стимулювання науково-дослідної діяльності;

г) контроль за екологічною безпекою виробництва та додержання національних стандартів бухгалтерського обліку та звітності.

13. За метою і характером діяльності підприємства бувають:

а) приватні та колективні;

б) комерційні та некомерційні

в) комунальні та державні;

г) національні та іноземні.

14. За формою власності підприємства бувають:

а) приватні та колективні;

б) комерційні та некомерційні;

в) комунальні та державні;

г) а+в.

15. За обсягом діяльності та кількістю працюючих підприємства бувають:

а) приватні та колективні;

б) комерційні та некомерційні;

в) комунальні, державні та змішані;

г) малі, середні та великі.

16. За юридичним статусом і формою господарювання підприємства бувають:

- а) приватні, колективні та комунальні;
- б) комерційні та некомерційні;
- в) національні та іноземні;
- г) одноосібне, кооперативне та орендне.

17. За технологічною і територіальною цілісністю підприємства бувають:

- а) приватні, колективні та комунальні;
- б) комерційні та некомерційні;
- в) материнські, дочірні та філії;
- г) одноосібне, кооперативне та орендне.

18. Залежно від способу утворення підприємства бувають:

- а) приватні, колективні та комунальні;
- б) унітарні та корпоративні;
- в) материнські, дочірні та філії;
- г) одноосібне, кооперативне та орендне;

19. Сукупність ознак, що дає комплексну характеристику відносин, що виникають з приводу створення, функціонування та ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності та істотно відрізняють цю групу юридичних осіб від усіх інших - це:

- а) організаційна форма підприємства;
- б) правова форма підприємства;
- в) організаційно-правова форма підприємства;
- г) не має відповіді.

20. Підприємства, що здійснюють свою діяльність з метою отримання прибутку і розвиваються за її рахунок, називаються:

- а) колективними;
- б) комерційними;
- в) кооперативних;
- г) виробничими.

21. Підприємство, капітал якого належить підприємцям двох або кількох держав, а його реєстрація здійснюється в країні одного із засновників, називається:

- а) іноземним;
- б) змішаним;
- в) спільним;
- г) національним.

22. Товариство, учасники якого несуть відповідальність за свою господарську діяльність у межах їх внесків (у вигляді майна, грошей, продуктів інтелектуальної власності та ін.) - це:

- а) товариство з додатковою відповідальністю;
- б) товариством з обмеженою відповідальністю;
- в) повним;
- г) командитне товариство.

23. Підприємство, партнери якого відповідають за його зобов'язаннями перед кредиторами своїми внесками до статутного фонду, а при недостатності цих сум - додатково належним їм майном у однаковому для всіх учасників кратному розмірі – це:

- а) товариство з додатковою відповідальністю;
- б) товариством з обмеженою відповідальністю;
- в) повним;
- г) командитне товариство.

24. Товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном – це:

- а) товариство з додатковою відповідальністю;
- б) товариством з обмеженою відповідальністю;
- в) повне;
- г) командитне товариство.

25. Підприємство, що поряд з одним або більшістю учасників, які несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, включає також одного або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства – це:

- а) командитне товариство;
- б) товариством з обмеженою відповідальністю;
- в) товариство з додатковою відповідальністю;
- г) повне.

ТЕМА 2. КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ.

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ.

Ситуаційне завдання 1. Визначте чинники мікросередовища, що впливають на діяльність підприємства ПАТ «Укртелеком» та ПрАТ «Київстар». Результати оформити у вигляді схеми (рис.2.1).

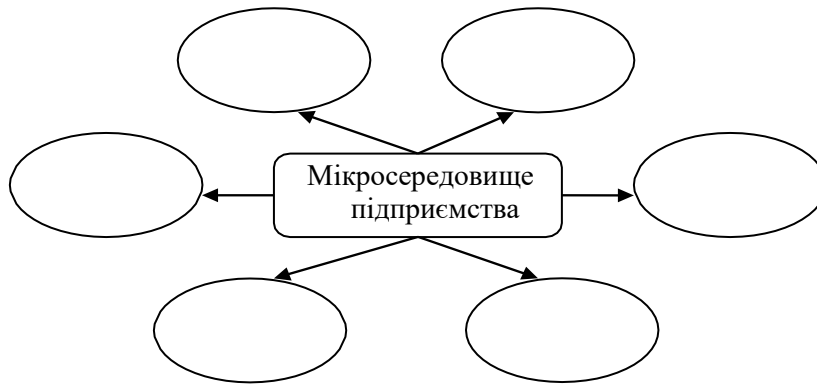

Рис. 2.1. Складові мікросередовища підприємства

Ситуаційне завдання 2. Розглянути та охарактеризувати середовище непрямого впливу на підприємство ПАТ «Укртелеком» та ПрАТ «Київстар». Визначити зовнішні загрози та можливості, що виникають у процесі господарської діяльності підприємства на сучасному етапі розвитку ринкових відносин в Україні. Заповнити схему.

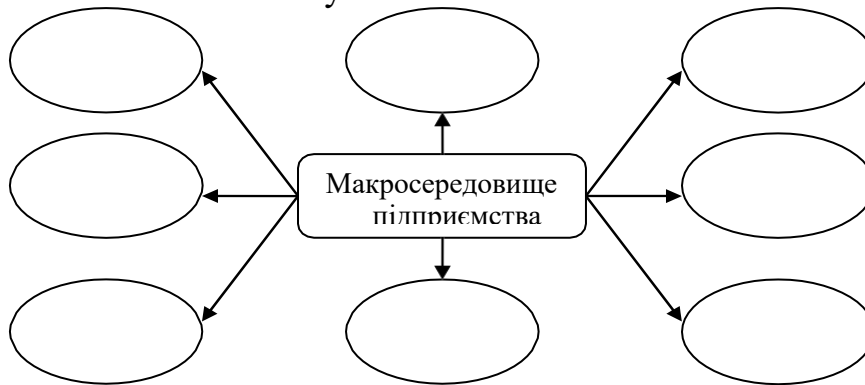

Рис. 2.2. Чинники макросередовища, що впливають на діяльність підприємства

Ситуаційне завдання 3. Власник перукарні “Чародійка” на момент створення підприємства мав достатні фінансові ресурси. Однак через рік роботи підприємство збанкрутувало.

Визначити чинники зовнішнього середовища, які негативно вплинули на діяльність підприємства. Які з них належать до чинників прямої дії, а які – до чинників непрямої дії?

Визначити чинники внутрішнього середовища, які вплинули на банкрутство підприємства.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання 1. Проаналізувати зовнішнє і внутрішнє середовище підприємств ПАТ «Укртелеком» та ПрАТ «Київстар». Визначити: у зовнішньому середовищі можливості і загрози, а у внутрішньому середовищі – сильні і слабкі сторони підприємства. Зробити висновки.

Практичне завдання 2. Оцінити структуру активів та капіталу ПАТ «Укртелеком» та ПрАТ «Київстар». Зробити висновки.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Посилення подібності національних ринків з орієнтацією на усередненого міжнародного споживача та єдиний світовий ринок є тенденцією, впливаючою на діяльність сучасних підприємств:

- а) мікро-рівня
- б) макро-рівня
- в) мега-рівня
- г) мезо-рівня

2. Інтеграція та перехресчування управлінських функцій з метою посилення організаційних структур підприємств є тенденцією, впливаючою на діяльність сучасних підприємств:

- а) мікро-рівня
- б) макро-рівня
- в) мега-рівня
- г) мезо-рівня

3. Поступове взаємопроникнення технологічних і культурних стандартів, яке при цьому не захоплює державного суверенітету – це:

- а) глобалізація
- б) конвергенція
- в) інтернаціоналізація
- г) регіоналізація

4. Тип економіки, у якій на перенасичених іміджами ринках, сутнісною логікою діяльності підприємств стає створення якомога яскравіших комбінацій, що спричиняють виклик має назву:

- а) шерингова економіка
- б) економіка знань
- в) економіка глем-капіталізму
- г) економіка мильного бульбаху

5. Звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату обсяги його активів, зобов'язань і власного капіталу – це:

- а) звіт про фінансові результати
- б) баланс
- в) звіт про рух грошових коштів
- г) звіт про капітал

6. Згідно з логікою формування балансу підприємства:

- а) активи = власний капітал – зобов'язання
- б) активи = власний капітал
- в) активи = (власний капітал – зобов'язання) + відстрочені платежі
- г) активи = власний капітал + зобов'язання

7. Відмінністю активів від інших ресурсів є те, що вони:

- а) повинні мати тільки матеріально-речеву форму
- б) купуються або створюються на підприємстві з метою подальшого отримання прибутку або інших економічних вигод
- в) купуються або створюються на підприємстві з метою використання тільки у виробничому процесі
- г) немає вірної відповіді

8. Засоби чи ресурси, які контролюються підприємством, є результатом попередніх подій та дозволяють розраховувати на майбутні економічні вигоди – це:

- а) власний капітал
- б) позиковий капітал
- в) сукупний капітал
- г) активи

9. Загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які інвестуються у формування активів підприємства – це його:

- а) капітал
- б) оборотні активи
- в) необоротні активи
- г) сукупні активи

10. З огляду на аналітично-управлінський аспект капітал підприємства – це:

- а) джерело доходу власників
- б) основний фактор виробництва
- в) одна з головних позицій підтримки конкурентоспроможності підприємства
- г) джерело компенсації ризиків управління активами

11. До джерел капіталу з фіксованою платою за користування відноситься:

- а) короткострокова кредиторська заборгованість за товари або послуги
- б) короткострокові банківські кредити
- в) короткострокова заборгованість з оплати праці працівникам
- г) короткострокова заборгованість за виданими авансами

12. До основних елементів позикового капіталу не відноситься:

- а) нерозподілений прибуток
- б) короткострокові банківські кредити
- в) довгострокові банківські кредити
- г) поточна кредиторська заборгованість

13. До джерел формування власного капіталу не відноситься:

- а) нерозподілений прибуток
- б) статутний капітал
- в) резервний капітал
- г) аванси або субсидії

14. Інвестиційна нерухомість відноситься до:

- а) оборотних активів
- б) необоротних активів
- в) нематеріальних активів
- г) немає вірної відповіді

15. За логікою формування балансу підприємства:

- а) активи завжди дорівнюють пасивам
- б) активи можуть перевищувати пасиви
- в) активи можуть бути меншими за пасиви
- г) активи завжди менше пасивів

16. У загальному розумінні леверидж (фінансовий) - це:

- а) співвідношення позикового капіталу і оборотних активів і вплив цього відношення на рентабельність власного капіталу
- б) співвідношення позикового капіталу і власного капіталу компанії і вплив цього відношення на рентабельність власного капіталу
- в) співвідношення позикового капіталу і необоротних активів і вплив цього відношення на рентабельність власного капіталу
- г) співвідношення власного капіталу і необоротних активів і вплив цього відношення на рентабельність власного капіталу

17. Якщо підприємство працює прибутково, то його власний капітал зростає на:

- а) суму прибутку
- б) суму непокритих зобов'язань
- в) суму чистого доходу
- г) немає вірної відповіді

18. Діяльність підприємства, пов'язана зі зміною власного або позикового капіталу відноситься до такого виду діяльності за ПСБО, як:

- а) інвестиційна діяльність
- б) операційна діяльність
- в) фінансова діяльність
- г) інша операційна діяльність

19. Діяльність підприємства, пов'язана з капітальними інвестиціями відноситься до такого виду діяльності за ПСБО, як:

- а) фінансова діяльність
- б) немає вірної відповіді
- в) фінансова діяльність
- г) інша операційна діяльність

20. Код виду діяльності підприємства, який підбирається на самому початку його діяльності при первинній реєстрації має назву:

- а) ПСБО
- б) ТОВ
- в) ПАО
- г) КВЕД

21. Одержані дивіденди або одержані відсотки належать до такого виду доходів, як:

- а) доходи від операційної діяльності
- б) доходи від іншої діяльності
- в) доходи від фінансової діяльності
- г) надзвичайні доходи

22. Суми одержаних штрафів або пені чи неустойки належать до такого виду доходів, як:

- а) доходи від операційної діяльності
- б) доходи від іншої діяльності
- в) доходи від фінансової діяльності
- г) надзвичайні доходи

23. Витрати підприємства, які виникають в результаті виплати процентів або інших платежів, пов'язаних із залученням позикового капіталу відносяться до:

- а) адміністративних витрат
- б) витрат на збут
- в) витрат від фінансової діяльності
- г) операційних витрат

24. Витрати підприємства, які пов'язані з виготовлення та утриманням цінних паперів відносяться до:

- а) адміністративних витрат
- б) витрат на збут
- в) витрат від фінансової діяльності
- г) операційних витрат

25. До елементів собівартості відноситься такий перелік витрат, як:

а) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, соціальні нарахування, амортизація

б) матеріальні витрати, витрати на оплату відсотків по кредитах, соціальні нарахування, амортизація

в) витрати на формування капіталу, витрати на оплату праці, соціальні нарахування, амортизація

г) витрати на утримання цінних паперів, витрати на оплату праці, соціальні нарахування, амортизація

ТЕМА 3: «ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ»

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ.

Практичне завдання 1. Побудувати організаційну структуру управління, що відповідає місії та цілям підприємства ПАТ «Укртелеком».

Розділити завдання та функції між функціональними підрозділами апарату управління, використовуючи наступну таблицю.

Таблиця 3.1

Завдання та функції підрозділів апарату управління у _____

Назва підрозділу	Основні завдання та функції підрозділів

Практичне завдання 2. Розрахувати фінансові показники діяльності підприємства. Заповнити таблицю. Зробити висновки. У розрахунках податку на прибуток врахувати, що ставка податку на прибуток складає 18 %.

Таблиця 3.2.

Фінансові показники діяльності ПАТ «Укртелеком»

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп зміни, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6327113	6117115		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3830125	3577332		
Валовий прибуток (збиток):				
Інші операційні доходи	254623	524980		
Адміністративні витрати	870112	936788		
Витрати на збут	477605	430099		
Інші операційні витрати	321115	251592		
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
Інші фінансові доходи	57862	39314		
Фінансові витрати	429029	443603		
Витрати від участі в капіталі	200	269		
Фінансовий результат до оподаткування:				
Податок на прибуток від звичайної діяльності				
Фінансові результати від звичайної діяльності				
Чистий прибуток (збиток)				

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Цілісна функціонуюча система організації економічної діяльності підприємства, заснована на визначеній формі власності, що використовує відповідні методи і важелі підприємницької діяльності –це

- а) управлінська діяльність;
- б) економічний механізм функціонування підприємства;
- в) комерційний розрахунок;
- г) немає відповіді.

2. Основний метод, на якому будується економічний механізм функціонування підприємства, визначається еквівалентністю обміну і називається:

- а) економічний аналіз;
- б) фінансовий аналіз;
- в) комерційний розрахунок;
- г) немає відповіді.

3. Як економічна категорія комерційний розрахунок це:

а) це система економічних відносин, що виникають між підприємством і державою, підприємствами, між підприємством і його працівниками, з при-воду формування доходів і витрат підприємства;

б) сукупність економічних методів управління підприємством з боку держави;

в) сукупність принципів і економічних методів діяльності підприємства;

г) спосіб розрахунку прибутку та пошук резервів його збільшення.

4. Як метод господарювання комерційний розрахунок це:

а) це система економічних відносин, що виникають між підприємством і державою, підприємствами, між підприємством і його працівниками, з при-воду формування доходів і витрат підприємства;

б) складова частина економічного механізму функціонування підприємства, способом розрахунків прибутку та пошуків резервів його збільшення шляхом максимізації доходів і мінімізації витрат.

в) сукупність економічних методів управління підприємством з боку держави;

г) сукупність принципів і економічних методів діяльності підприємства;

5. Метою комерційного розрахунку як методу господарювання являються:

- а) самофінансування.
- б) матеріальна зацікавленість працівників.
- в) отримання максимального прибутку при мінімальних витратах живої і матеріалізованої праці.
- г) скорочення витрат при здійсненні діяльності.

6. Що з перерахованого не відноситься до принципів комерційного розрахунку?

- а) плановість;
- б) матеріальна відповідальність і зацікавленість;
- в) економічна самостійність;
- г) контроль за діяльністю.

7. Принцип комерційного розрахунку, який припускає створення умов для реалізації його економічного суверенітету як хазяїнючого суб'єкта – це:

- а) матеріальна відповідальність
- б) матеріальна зацікавленість
- в) економічна самостійність;
- г) контроль за діяльністю.

8. Що таке процес формування стратегії підприємства?

а) процес розробки логічних взаємовідносин рівнів управління і функціональних областей, які дозволяють найефективніше досягти цілей управління.

б) процес оцінки сильних і слабких сторін підприємства, виявлення його потенційних можливостей і визначення цілей майбутнього періоду.

в) процес розробки цілей розвитку і функціонування підприємства на певний період часу, а також способів використання засобів для досягнення поставленої мети.

г) процес визначення і постановки генеральної мети підприємства, а також формування спільних цілей на довгостроковий період.

9. Стратегія - це

а) процес розробки цілей розвитку і функціонування підприємства.

б) документ, що визначає напрям господарської діяльності підприємства на довгостроковий період.

в) проект, що забезпечує конкурентоспроможність і виживаність підприємства, як в довгостроковому, так і в короткостроковому періоді його господарської діяльності.

г) генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для підприємства проблеми, його місію, головні цілі і розподіл ресурсів для її досягнення.

10. Що характерно для процесу розробки стратегії підприємства?

а) процес розробки стратегії завершується комплексом заходів і конкретних дій, покликаних забезпечити виживаність і конкурентоспроможність підприємства.

б) процес розробки стратегії нескінченний, оскільки має на меті довгострокову перспективу і знаходиться залежно від безлічі зовнішніх чинників, не залежних від діяльності підприємства.

в) процес розробки стратегії залежить від таких внутрішніх чинників, як темпи і характер інфляції; економічна політика уряду; форма конкурентної боротьби і міри її жорсткості.

г) процес розробки стратегії закінчується встановленням загальних напрямів, просування по яких повинне забезпечити приріст рівня конкурентного статусу підприємства і, як наслідок, - рівня конкурентної переваги підприємства.

11. Що з перерахованого вірно дійсності?

а) в ході формування економічної стратегії необхідно передбачати усі можливості, що відкриваються при складанні конкретного стратегічного проекту.

б) в ході формування економічної стратегії оперують повною, об'єктивною і точною інформацією про різні альтернативи, що призводить до вироблення генеральної комплексної програми дій.

в) в ході формування економічної стратегії враховуються такі зовнішні чинники, як виробничі і фінансові ресурси.

г) в ході формування економічної стратегії виробляється так звана "зона невизначеності" - безліч варіантів розвитку підприємства, кожен з яких оптимальний при певному поєднанні зовнішніх умов.

12. Яка стратегія має на своїй меті встановлення і зміцнення довгострокової конкурентоспроможності підприємства на цільовому ринку?

а) корпоративна стратегія;

б) ділова стратегія;

в) функціональна стратегія;

г) операційна стратегія.

13. Функціональна стратегія:

а) це стратегія фірми в цілому;

б) здійснюється в масштабі підприємства по вибраних функціональних напрямках: маркетингу, збуту, персоналу, фінансам і т.д.;

в) реалізується в масштабі окремих підрозділів фірми: відділу збуту, відділу реклами, центрів виникнення витрат і т.д.;

г) має на своїй меті встановлення і зміцнення довгострокової конкурентоспроможності підприємства на цільовому ринку.

14. Стратегія, яка реалізується в масштабі окремих підрозділів фірми: відділу збуту, відділу реклами, центрів виникнення витрат і т.д. –це:

- а) корпоративна стратегія;
- б) ділова стратегія;
- в) функціональна стратегія;
- г) операційна стратегія.

15. В умовах централізованого управління економікою в Україні основним методом господарювання був:

- а) комерційний розрахунок;
- б) бартерний розрахунок;
- в) господарський розрахунок;
- г) ринковий розрахунок.

16. Рентабельність самофінансування є одним з принципів комерційного розрахунку. Рентабельна робота передбачає отримання прибутку підприємством. Отже, розрізняють такі види прибутку згідно з ПСБО:

а) Прибуток від операційної діяльності; Прибуток від неопераційної діяльності до оподаткування; Прибуток від звичайної діяльності; Прибуток від надзвичайної діяльності; Чистий прибуток

б) Прибуток від операційної діяльності; Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування; Прибуток від звичайної діяльності; Прибуток від надзвичайної діяльності; Чистий прибуток

в) Прибуток від виробничої діяльності; Прибуток від невиробничої діяльності; Прибуток від звичайної діяльності; Прибуток від надзвичайної діяльності; Чистий прибуток

г) Прибуток від операційної діяльності; Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування; Прибуток від надзвичайної діяльності; Чистий прибуток

17. Згідно Звіту про фінансові результати діяльності підприємства, різниця між чистим доходом від реалізації продукції та собівартістю реалізованої продукції – це:

- а) чистий прибуток
- б) прибуток від операційної діяльності
- в) валовий прибуток
- г) прибуток від звичайної діяльності

18. Адміністративні витрати та витрати на збут згідно ПСБО відносяться до такого виду витрат, як:

- а) фінансові витрати
- б) інвестиційні витрати
- в) витрати майбутніх періодів
- г) операційні витрати

19. Пряме регулювання комерційного розрахунку здійснюється через:
- а) систему податків, зборів, пільг (пільгове кредитування, субсидування і датування виробництва тощо)
  - б) державні замовлення, контракти, чи заборони обмеження діяльності
  - в) установлення мінімальної (обов'язкової для підприємств усіх форм власності) заробітної плати
  - г) установлення мінімальної (обов'язкової для підприємств усіх форм власності) заробітної плати

20. Принцип рентабельності має на увазі:

- а) самооплатність і самофінансування
- б) беззбитковість діяльності
- в) можливість отримання субвенцій
- г) можливість покриття збитків за рахунок державної допомоги

ТЕМА 4: «ФУНКЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ»

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Цифрова економіка –це:

- а) це напрямок економічної теорії, який займається дослідженням впливу психологічних факторів на рішення людей у різноманітних економічних ситуаціях;
- б) це трансформація всіх сфер економіки завдяки перенесенню інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу з метою їх подальшого використання;
- в) економічна система, заснована на принципах вільного підприємництва, у якій роль основного регулятора економічних відносин відіграє ринок;
- г) сукупність відносин, які складаються в системі виробництва, розподілу, обміну та споживання.

2. Згідно Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки цифрова економіка базується на:

- а) наявності тісних економічних зв'язків між господарюючими суб'єктами країни;
- б) приватній власності та ціновому механізмі розв'язання основних проблем економічної організації;
- в) інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, швидкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну економіку, трансформуючи її від економіки, що споживає ресурси, до економіки, що їх створює;
- г) державній власності на ресурси і виготовлені блага.

3. Впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо – це

- а) цифровізація;
- б) автоматизація;
- в) диспетчеризація;
- г) трансформація.

4. До класичних технологій цифрових трансформацій не відносяться:

- а) blockchain та digital Twins;
- б) автоматизація (АСУ ТП) та диспетчеризація;
- в) сховище даних та мобільні технології;
- г) промислові мережі та хмарні обчислення.

5. До нових технологій цифрових трансформацій не відносяться:

- а) blockchain, wearable та digital Twins;
- б) дрони, коботи, 3D друк;
- в) сховище даних та мобільні технології;
- г) штучний інтелект та кібербезпека.

6. До економічних ефектів цифровізації відносяться на рівні країни відноситься: 1) суттєвий внесок в економічне зростання; 2) підвищення доступності і якості медичного обслуговування; 3) приріст продуктивності праці; 4) зниження рівня бідності; 5) прискорення темпів росту малого і середнього бізнесу; 6) ріст числа робочих місць у суміжних галузях у 3-5 разів; 7) зниження вартості і підвищення доступності масової онлайн освіти; 8) зниження негативної взаємодії на навколишнє середовище; 9) скорочення рівня злочинності та підвищення доступності фінансових сервісів.

- а) 1,2,3,4,5;
- б) 1,3,5,6;
- в) 2,4,6,9;
- г) 6,7,8,9.

7. До соціальних ефектів цифровізації на рівні країни відносяться: 1) суттєвий внесок в економічне зростання; 2) підвищення доступності і якості медичного обслуговування; 3) приріст продуктивності праці; 4) зниження рівня бідності; 5) прискорення темпів росту малого і середнього бізнесу; 6) ріст числа робочих місць у суміжних галузях у 3-5 разів; 7) зниження вартості і підвищення доступності масової онлайн освіти; 8) зниження негативної взаємодії на навколишнє середовище; 9) скорочення рівня злочинності та підвищення доступності фінансових сервісів.

- а) 1,2,3,4,5;
- б) 1,3,5,6;
- в) 2,4,7,8,9;
- г) 6,7,8,9.

8. Яке з тверджень вірно?

а) трансформація може стати головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030Е, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі;

б) існують два сценарії розвитку цифрової економіки України залежно від оцінки критичності та необхідності здійснення швидких та глибоких змін у традиційному економічному укладі: інерційний (еволюційний) та цільовий (форсований, що передбачає перехід до цифрової економіки за 3-5 років);

в) цифрова економіка ламає звичні моделі галузевих ринків та зменшує конкурентоспроможність їх учасників;

г) у дослідженні “Global Center for Digital Business Transformation” відзначається, що в найближчі п’ять років цифрова революція витіснить з ринку 80% компаній, які зараз займають лідируюче положення в галузі, якщо вони не сприятимуть цифровій трансформації.

9. Яке з тверджень вірно?

а) цифровізація може стати головним інструментом для досягнення стратегічної цілі України — збільшення ВВП у 8 разів, до 1 трлн дол. у 2030Е, та забезпечення добробуту, комфорту та якості життя українців на рівні, вищому за середній показник у Європі.

б) в найближчі 6 років цифрова революція витіснить з ринку 70 % компаній, які зараз займають лідируюче положення в галузі, якщо вони не сприятимуть цифровій трансформації;

в) існує тільки 1 сценарій розвитку цифрової економіки України залежно від необхідності здійснення швидких та глибоких змін у традиційному економічному укладі;

г) не має вірних тверджень.

10. Яке з тверджень не вірно?

а) спеціальні цифрові платформи дадуть змогу бізнес-партнерам взаємодіяти один з одним, оминаючи архаїчні процедури паперового узгодження, підписувати контракти за допомогою смартфонів та електронних ключів (цифрового електронного підпису). Українські ключі буде гармонізовано з міжнародними (європейськими), що дасть змогу користуватися електронними сервісами в Європі й інших куточках світу.

б) за останні 10 років українці практично повністю можуть відмовитись від використання готівки (cash). Це стосується як великих міст, так і регіонів. Так звана cashless-економіка стрімко збільшить швидкість обігу грошей, наростить ділову активність;

в) цифрова економіка ламає звичні моделі галузевих ринків та зменшує конкурентоспроможність їх учасників;

г) всі твердження не вірні.

11. Набір пов'язаних і впорядкованих між собою дій і функцій підприємства, які необхідні для виробництва певного результату, що має цінність для зовнішнього або внутрішнього споживача – це:

- а) бізнес стратегія
- б) бізнес-проект
- в) бізнес-процес
- г) бізнес- план

12. Дворівневий підхід до класифікації бізнес-процесів підприємства поділяє їх на такі види:

- а) основні та другорядні
- б) основні та підтримуючі
- в) виробничі та невиробничі
- г) операційні та фінансові

13. Трирівневий підхід до класифікації бізнес-процесів підприємства поділяє їх на такі види:

- а) основні, допоміжні та підтримуючі
- б) управлінські, виробничі та фінансові
- в) управлінські, виробничі та маркетингові
- г) управлінські, основні та забезпечуючі

14. Модернізація та ремонт обладнання, а також ІТ-забезпечення та зв'язок за трирівневим підходом до класифікації бізнес-процесів підприємства відносяться до:

- а) управлінських бізнес-процесів
- б) забезпечуючих бізнес-процесів
- в) основних бізнес-процесів
- г) допоміжних бізнес-процесів

15. Етап цифровізації, який якісно їх не змінює, але прискорює реалізацію бізнес-процесів підприємства, має назву:

- а) цифрова трансформація
- б) цифрова адаптація
- в) цифровізація
- г) автоматизація

16. Етап цифровізації, який передбачає не тільки оновлення програмного забезпечення на підприємстві, але й фундаментальні зміни в підходах до управління або розвитку корпоративної культури - це:

- а) цифровий реверс
- б) авторматизація
- в) цифрова трансформація
- г) цифрова автоматизація

17. За рівнем складності від більш простих до найскладніших завдання, які виконують працівники підприємства, ранжуються таким чином:

- а) повторювані завдання; завдання рівня підрозділу; адміністративні завдання; завдання рівня підприємства; експертні завдання
- б) повторювані завдання; завдання рівня підрозділу; адміністративні завдання; експертні завдання; завдання рівня підприємства
- в) повторювані завдання; адміністративні завдання; завдання рівня підрозділу; завдання рівня підприємства; експертні завдання
- г) повторювані завдання; адміністративні завдання; експертні завдання; завдання рівня підрозділу; завдання рівня підприємства

18. В кінцевому підсумку, головна мета цифровізації бізнес-процесів полягає в тому, щоб основний робочий час працівників підприємства витрачався здебільшого на виконання:

- а) адміністративних завдань
- б) завдань рівня підприємства
- в) завдань рівня підрозділу
- г) експертних завдань

19. Очікуваний ефект від цифровізації бізнесу, який полягає у покращенні узгодженості бізнес-процесів всередині підприємства, спрямований на виконання:

- а) адміністративних і експертних завдань
- б) завдань рівня підрозділу та підприємства
- в) завдань рівня підприємства та експертних завдань
- г) адміністративних і повторюваних завдань

20. Технології цифровізації, які дозволяють організувати максимально персоналізовану взаємодію зі споживачами та власними співробітниками, забезпечать підприємству таку перевагу, як:

- а) використання сучасних технологій для роботи з великими даними
- б) розширення стратегічного партнерства з іншими компаніями
- в) посилення гнучкості і швидкості бізнес-процесів
- г) покращення клієнтського досвіду

ТЕМА 5: «МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ТА ОСНОВНІ ПІДПРИЄМСТВА»

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ.

Ситуаційне завдання 1. Проаналізувати динаміку стану та структури необоротних активів ПАТ «УКРТЕЛЕКОМ» за 2018-2019 рр (табл.1-4). Зробити висновки.

Таблиця 5.1

Динаміка стану необоротних активів ПАТ «УКРТЕЛЕКОМ» за минулий рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів, тис.грн.		Абсолютне відхилення, тис.грн. (+,-)	Темп росту, %
		на початок року	на кінець року		
1	Нематеріальні активи	178201	159017		
2	Незавершені капітальні інвестиції	516418	267134		
3	Основні засоби	8627127	8862053		
4	Інвестиційна нерухомість	319746	308111		
5	Інші необоротні активи		315459		

Таблиця 5.2

Динаміка структури необоротних активів ПАТ «УКРТЕЛЕКОМ» за минулий рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів				Відхилення (+,-)
		на початок року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	на кінець року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	
1	Нематеріальні активи	178201		159017		
2	Незавершені капітальні інвестиції	516418		267134		
3	Основні засоби	8627127		8862053		
4	Інвестиційна нерухомість	319746		308111		
5	Інші необоротні активи			315459		
	Усього необоротні активи	9621906	100,0	9912077	100,0	-

Таблиця 5.3

Динаміка стану необоротних активів ПАТ «УКРТЕЛЕКОМ» за звітний рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів, тис.грн.		Абсолютне відхилення, тис.грн. (+,-)	Темп росту, %
		на початок року	на кінець року		
1	Нематеріальні активи	159017	161099		
2	Незавершені капітальні інвестиції	267134	319615		
3	Основні засоби	8862053	7504452		
4.	Інвестиційна нерухомість	308111	3209989		
5.	Інші необоротні активи	315459	97028		

Таблиця 5.4

Динаміка структури необоротних активів ПАТ «УКРТЕЛЕКОМ» за звітний рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів				Відхилення (+,-),
		на початок року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	на кінець року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	
1	Нематеріальні активи	159017		161099		
2	Незавершені капітальні інвестиції	267134		319615		
3	Основні засоби	8862053		7504452		
4	Інвестиційна нерухомість	308111		3209989		
5	Інші необоротні активи	315459		97028		
	Усього необоротні активи	9912077	100,0	11292486	100,0	-

Ситуаційне завдання 2. Проаналізувати динаміку стану та структури необоротних активів ПАТ «КІЇВСТАР» за 2018-2019 рр (табл.5.5-5.8). Зробити висновки.

Таблиця 5.5.

Динаміка стану необоротних активів ПрАТ «КІЇВСТАР» за минулий рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів, тис.грн.		Абсолютне відхилення, тис.грн. (+,-)	Темп росту, %
		на початок року	на кінець року		
1	Нематеріальні активи	4090031	8302717		
2	Незавершені капітальні інвестиції	725705	552810		
3	Основні засоби	7148400	8112573		
4.	Інші необоротні активи	413248	1060163		

Таблиця 5.6

Динаміка структури необоротних активів ПрАТ «КІЇВСТАР» за минулий рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів				Відхилення (+,-),
		на початок року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	на кінець року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	
1	Нематеріальні активи	4090031		8302717		
2	Незавершені капітальні інвестиції	725705		552810		
3	Основні засоби	7148400		8112573		
4	Інші необоротні матеріальні активи	413248		1060163		
	Усього необоротні активи	12819734	100,0	18402885	100,0	

Таблиця 5.7

Динаміка стану необоротних активів ПрАТ «КІЇВСТАР» за звітний рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів, тис.грн		Абсолютне відхилення, тис.грн.(+,-)	Темп росту, %
		на початок року	на кінець року		
1	Нематеріальні активи	8302717	8158678		
2	Незавершені капітальні інвестиції	552810	569400		
3	Основні засоби	8112573	12044185		
4.	Інші необоротні активи	1060163	1136870		

Таблиця 5.8

Динаміка структури необоротних активів ПрАТ «КІЇВСТАР» за звітний рік.

№	Вид необоротних активів	Обсяг необоротних активів				Відхилення (+,-)
		на початок року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	на кінець року, тис.грн.	частка у загальному обсязі необоротних активів, %	
1	Нематеріальні активи	8302717		8158678		
2	Незавершені капітальні інвестиції	552810		569400		
3	Основні засоби	8112573		12044185		
4	Інші необоротні активи	1060163		1136870		
	Усього необоротні активи	18402885	100,0	22482542	100,0	-

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання 1. За даними ПАТ «Укртелеком» оцінити стан та ефективність використання основних засобів підприємства. Зробити висновки. Дані для показників оцінки стану основних засобів підприємств представлені в таблиці 5.9.

Таблиця 5.9.

ПАТ «Укртелеком»

Актив	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	178201	159017	161099
первісна вартість	637481	655414	716271
накопичена амортизація	459280	496397	555172
Незавершені капітальні інвестиції	516418	267134	319615
Основні засоби:	8627127	8862053	7504452
первісна вартість	9070786	9819768	8879907
знос	443659	957715	1375455
Інвестиційна нерухомість:	319746	308111	3209989
первісна вартість	319746	308111	3209989
знос			
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	349	279	279
Довгострокова дебіторська заборгованість	85	24	24
Інші необоротні активи		315459	97028
Усього за розділом I	9641926	9912077	11292486

Чистий дохід від реалізації продукції ($ЧД_P$) у 2018 році – 5936564 тис.грн.
 Чистий дохід від реалізації продукції ($ЧД_P$) у 2019 році – 5776061 тис.грн.
 Чистий прибуток ($П_ч$) у 2018 році – 506970 тис.грн.
 Чистий прибуток ($П_ч$) у 2019 році – 817332 тис.грн.
 Чисельність працівників ($Ч_{CP}$) у 2018 році – 21021 чол.
 Чисельність працівників ($Ч_{CP}$) у 2019 році – 19452 чол.

Таблиця 5.10

Показники стану та рівня забезпеченості основними засобами

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Коефіцієнт зносу (Кз) основних засобів (ОФ)	$Знос/ОФ_P$				
	нематеріальних активів (НМА)	$Знос/НМА_P$				
2	Коефіцієнт придатності (Кпр) основних засобів	$ОФ_з/ОФ_P$				
	нематеріальних активів	$НМА_з/НМА_P$				
3	Фондооснащеність (Фосн)	$ОФ_{CP}/Ч_{CP}$				

де $ОФ_P$ – первісна вартість основних засобів;
 $ОФ_з$ – залишкова вартість основних засобів;
 $ОФ_{CP}$ – середньорічна вартість основних засобів;
 $НМА_P$ – первісна вартість нематеріальних активів;
 $НМА_з$ – залишкова вартість нематеріальних активів;
 $Ч_{CP}$ – чисельність працівників підприємства.

Таблиця 5.11.

Показники ефективності використання основних засобів

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Тривалість одного обороту основних засобів ($toф$)	$ОФ_{CP}/Знос$				
2	Фондовіддача основних засобів ($Ф_о$)	$ЧД_P/ОФ_{CP}$				
3	Фондоємність основних засобів	$ОФ_{CP}/ЧД_P$				
4	Рентабельність основних засобів	$П_ч/ОФ_{CP} * 100$				
5	Інтегральний показник ефективності фондів	$I_{INT} = \sqrt{I_{Ф_о} * I_{Pф}}$				

Практичне завдання 2. За даними ПрАТ «Київстар» оцінити стан та ефективність використання основних засобів підприємства. Зробити висновки. Дані для показників оцінки стану основних засобів підприємств представлені в таблиці 5.12.

Таблиця 5.12

ПрАТ «Київстар»

АКТИВ	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	4 090 031	8 302 717	8 158 678
первісна вартість	8 767 064	12 704 637	13 301 479
накопичена амортизація	(4 677 033)	(4 401 920)	(5 142 801)
Незавершені капітальні інвестиції	725 705	552 810	569 400
Основні засоби	7 148 400	8 112 573	12 044 185
первісна вартість	19 738 899	21 733 672	27 183 937
знос	(12 590 499)	(13 621 099)	(15 139 752)
інші фінансові інвестиції	156 167	155 269	171 269
Відстрочені податкові активи	286 183	219 353	402 140
Інші необоротні активи	413 248	1 060 163	1 136 870
Усього за розділом I	12 819 734	18 402 885	22 482 542

Чистий дохід від реалізації продукції ($ЧДР$) у 2018 році – 19 069 391 тис.грн.

Чистий дохід від реалізації продукції ($ЧДР$) у 2019 році – 22 245 793 тис.грн.

Чистий прибуток ($Пч$) у 2018 році – 6 802 455 тис.грн.

Чистий прибуток ($Пч$) у 2019 році – 8 961 220 тис.грн.

Чисельність працівників ($Ч_{CP}$) у 2018 році – 2674 чол.

Чисельність працівників ($Ч_{CP}$) у 2019 році – 2992 чол.

Таблиця 5.13.

Показники стану та рівня забезпеченості основними засобами

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхи- лення (+,-)	Темп росту, %
1	Коефіцієнт зносу ($Кз$)					
	основних засобів ($ОФ$)	$Знос/ОФ_{П}$				
	нематеріальних активів ($НМА$)	$Знос/НМА_{П}$				
2	Коефіцієнт придатності ($Кпр$)					
	основних засобів	$ОФ_{З}/ОФ_{П}$				
	нематеріальних активів	$НМА_{З}/НМА_{П}$				
3	Фондооснащеність ($Фосн$)	$ОФ_{CP}/Ч_{CP}$				

де $ОФ_{П}$ – первісна вартість основних засобів;
 $ОФ_3$ – залишкова вартість основних засобів;
 $ОФ_{CP}$ – середньорічна вартість основних засобів;
 $НМА_{П}$ – первісна вартість нематеріальних активів;
 $НМА_3$ – залишкова вартість нематеріальних активів;
 $Ч_{CP}$ – чисельність працівників підприємства.

Таблиця 5.14.

Показники ефективності використання основних засобів

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Тривалість одного обороту основних засобів ($toф$)	$ОФ_{CP}/Знос$				
2	Фондовіддача основних засобів ($Ф_0$)	$ЧДР/ОФ_{CP}$				
3	Фондоємність основних засобів	$ОФ_{CP}/ЧДР$				
4	Рентабельність основних засобів	$Пч/ОФ_{CP}*100$				
5	Інтегральний показник ефективності основних фондів	$I_{INT} = \sqrt{I_{Ф_0} * I_{Pф}}$				

Практичне завдання 3. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань прямолінійним методом, якщо відомо: вартість обладнання – 145634 тис.грн, строк корисного використання 5 років.

Практичне завдання 4. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань методом зменшення залишкової вартості. Первісна вартість обладнання 530 тис.грн. Залишкова вартість обладнання на початок звітного року складає 456 тис.грн. Ліквідаційна вартість обладнання 420 тис.грн. Строк використання обладнання 6 років.

Практичне завдання 5. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань методом прискореного зменшення залишкової вартості. Інформація для розрахунків: балансова вартість фасувального устаткування 415 тис.грн. Термін служби устаткування - 6 років. Норми прискореної амортизації : 1-й рік експлуатації - 15%, 2-ою, - 30%, 3-ий - 20%.

Практичне завдання 6. Розрахувати суму амортизаційних відрахувань кумулятивним методом. Обладнання було введено в експлуатацію в 2018 році. Первісна вартість обладнання 830 тис.грн. Ліквідаційна вартість обладнання 740 тис.грн. Строк використання обладнання 6 років.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Необоротні активи – це активи, очікувана тривалість використання яких перевищує один операційний цикл за умов, що тривалість цього операційного циклу:

- а) менше ніж один рік
- б) більше ніж пів року
- в) один рік та більше
- г) більше двох років

2. Засоби виробництва, що беруть участь у виробничому процесі протягом тривалого часу, переносять свою вартість на собівартість виробленої за їх допомогою продукції частинами, в міру їх зносу, зберігають свою натуральну форму та можуть відновлюватись як повністю (шляхом реновації), так і частинами (за допомогою ремонту) – це:

- а) оборотні активи
- б) основні засоби
- в) необоротні активи
- г) нематеріальні активи

3. Яка тривалість використання активів є ключовим критерієм для віднесення їх до складу необоротних?

- а) фактична
- б) минула
- в) індикативна
- г) очікувана

4. Однією з ключових ознак необоротних активів є те, що вони?

- а) переносять свою вартість на собівартість виробленої за їх допомогою продукції (послуг) одноразово у повному обсязі
- б) переносять свою вартість на собівартість виробленої за їх допомогою продукції (послуг) частинами, в міру їх зносу
- в) переносять свою вартість на витрати майбутніх періодів
- г) переносять свою вартість на собівартість виробленої за їх допомогою продукції (послуг), змінюючи при цьому свою матеріально-речову форму

5. До виробничого циклу підприємства не входить такий етап, як:

- а) оплата замовниками готової продукції
- б) оплата постачальникам за сировину і матеріали
- в) відвантаження готової продукції замовникам
- г) постачання сировини і матеріалів нашому підприємству для виготовлення продукції

6. Ситуація, коли фінансовий цикл підприємства виявляється довшим ніж операційний та фінансовий цикли виникає, коли :

а) підприємство здійснює оплату постачальникам з відстрочкою, і оплата готової продукції замовниками робиться також з відстрочкою

б) оплата постачальникам за сировину і матеріали здійснюється авансом, а покупці також роблять передплату

в) підприємство отримує повну передплату від покупця за замовлену на виготовлення продукцію (послуги)

г) підприємство здійснює передплату постачальнику, а покупці сплачують за отриману продукцію (послуги) з відстрочкою

7. Ситуація, коли тривалість операційного і фінансового циклів співпадає, а тривалість фінансового циклу при цьому є меншою, порівняно з першими двома циклами, виникає, коли :

а) підприємство здійснює оплату постачальникам з відстрочкою і оплата готової продукції замовниками робиться також з відстрочкою

б) оплата постачальникам за сировину і матеріали здійснюється авансом, а покупці також роблять передплату

в) підприємство отримує повну передплату від покупця за замовлену на виготовлення продукцію (послуги), а терміни оплати покупцем співпадають з моментом відвантаження їх продукції

г) підприємство здійснює передплату постачальнику, а покупці сплачують за отриману продукцію (послуги) з відстрочкою

8. Незавершені капітальні інвестиції відносяться до такої групи необоротних активів, як:

а) матеріальні активи

б) нематеріальні активи

в) фінансові активи

г) нефінансові активи

9. За роллю у виробничому процесі необоротні активи поділяються на:

а) власні та позикові

б) виробничі та невиробничі

в) активні та пасивні

г) основні та обслуговуючі

10. До найбільш розповсюджених видів необоротних активів сучасних підприємств відносяться:

а) незавершені капітальні інвестиції

б) довгострокові біологічні активи

в) нематеріальні активи

г) немає вірної відповіді

11. Машини, обладнання, автомобілі, інструменти, прилади, електронно-обчислювальні машини є типовими прикладами такої групи необоротних активів, як:

- а) предмети прокату
- б) інші необоротні матеріальні активи
- в) основні засоби
- г) незавершені капітальні інвестиції

12. До головних критеріїв визнання необоротних активів на підприємстві не відносяться:

- а) призначення
- б) контрольованість
- в) строк корисного використання
- г) вартість придбання

13. Різниця між первісною вартістю необоротного активу та сумою його накопиченої амортизації за весь термін експлуатації - це:

- а) первісна вартість необоротного активу
- б) справедлива вартість необоротного активу
- в) залишкова вартість необоротного активу
- г) відновна вартість необоротних активів

14. Зазвичай, для аналізу динаміки стану необоротних активів використовуються показники обсягу їх:

- а) первинної вартості
- б) залишкової вартості
- в) відновної вартості
- г) ліквідаційної вартості

15. Знецінення наявних на підприємстві основних засобів через появу нових, технологічно більш сучасних – це:

- а) частковий фізичний знос
- б) повний фізичний знос
- в) моральний знос першої форми
- г) моральний знос другої форми

16. Мінімально допустимі строки корисного використання 2 роки згідно Податкового кодексу України (ПКУ) встановлено для таких необоротних активів, як:

- а) комп'ютерні програми, інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори
- б) інструменти, прилади та меблі
- в) транспортні засоби
- г) тимчасові споруди

17. Метод прискореного зменшення залишкової вартості застосовується лише при нарахуванні амортизації лише таким групам необоротних активів, як:

- а) машини та обладнання (4 група) і транспортні засоби (5 група)
- б) машини та обладнання (4 група) і інструменти, прилади, інвентар (6 група)
- в) транспортні засоби (5 група) і інструменти, прилади, інвентар (6 група)
- г) тільки машини та обладнання (4 група)

18. Метод, за яким річну суму амортизації розраховують як добуток залишкової вартості об'єкта необоротних активів на початок звітного року (або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації) та річної норми амортизації має назву:

- а) кумулятивний
- б) виробничий
- в) прямолінійний
- г) метод зменшення залишкової вартості

19. На яку з вказаних груп необоротних активів Податковим кодексом України (ПКУ) не передбачено встановлення мінімальних термінів корисного використання:

- а) довгострокові біологічні активи
- б) інвентарна тара
- в) земля
- г) тварини

20. На діючому підприємстві для економічного для бухгалтерського обліку сума амортизації розраховується щомісяця по:

- а) групам основних засобів, яких може бути 16
- б) окремо по групам основних засобів і інших необоротних матеріальних активах
- в) згрупованим видам необоротних активів: матеріальні, нематеріальні, фінансові
- г) кожному конкретному основному засобу

ТЕМА 6: «ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА»

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання 1. За даними таблиці 6.1 та 6.2 розрахувати показники ефективності використання оборотних активів ПАТ «Укртелеком». Результати оформити в таблицю 6.3. Зробити висновки.

Таблиця 6.1.

ПАТ «Укртелеком»

Актив	Код рядка	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	124993	121969	104103
Виробничі запаси	1101	82708	74151	59703
Товари	1104	42285	47818	39464
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	531696	367159	320834
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	63181	90485	77867
за виданими авансами				
з бюджетом	1135	5959	8343	18537
у тому числі з податку на прибуток	1136	493	3113	493
з нарахованих доходів	1140	4216	1053	1293
із внутрішніх розрахунків	1145			9718
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	993167	183593	205013
Поточні фінансові інвестиції	1160	219816	171675	195415
Гроші та їх еквіваленти	1165	272289	339589	391413
Витрати майбутніх періодів	1170	19444	9065	22338
Інші оборотні активи	1190	14505	58116	70164
Усього за розділом II	1195	2249266	1351047	1416695

Таблиця 6.2

ПАТ «Укртелеком»

Показник	Минулий рік	Звітний рік
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5936564	5776061
Чистий фінансовий результат: прибуток	506970	725324

Таблиця 6.3.

Показники ефективності використання оборотних активів ПАТ «Укртелеком»

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Коефіцієнт оборотності (фондовіддачі) оборотних активів	$ЧДр/ОАср$				
2	Тривалість одного обороту оборотних активів в днях	$(ОАср*Дк)/ЧДр$				
3	Коефіцієнт фондомісткості оборотних активів	$ОАср/ЧДр$				
4	Коефіцієнт оборотності запасів	$ЧДр/Зср$				
5	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$ЧДр/ДЗср$				
6	Термін погашення дебіторської заборгованості	$(ДЗср*Дк)/ЧДр$				
7	Коефіцієнт оборотності грошових коштів	$ЧДр/ГКср$				
8	Тривалість одного обороту грошових коштів в днях	$(ГКср*Дк)/ЧДр$				
9	Рентабельність оборотних активів	$Пч/ОАср*100$				
10	Відношення оборотних активів до чистого доходу від реалізації	$ОАср/ЧДр*100$				

Практичне завдання 2. За даними таблиці 6.4 та 6.5 розрахувати показники ефективності використання оборотних активів ПрАТ «Київстар». Результати оформити в таблицю 6.6.Зробити висновки.

Таблиця 6.4.

ПрАТ «Київстар»

Актив	Код рядка	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	49 778	61 702	65 974
Виробничі запаси	1101	37 423	53 262	50 660
Товари	1104	12 355	8 440	15 314
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1 183 076	888 946	720 096
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	81 707	83 000	69 583
за виданими авансами				
з бюджетом				
з нарахованих доходів	1140	89 244	20 993	4 198
Поточні фінансові інвестиції	1160	1 679 402		
Гроші та їх еквіваленти	1165	5 348 387	5 201 943	898 072
Витрати майбутніх періодів	1170	85 172	109 647	98 043
Інші оборотні активи	1190	410 192		
Усього за розділом II	1195	8928856	6406452	1910465

Таблиця 6.5

ПрАТ «Київстар»

Показник	Минулий рік	Звітний рік
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	19069391	22245793
Чистий фінансовий результат: прибуток	6802455	8961220

Таблиця 6.6.

Показники ефективності використання оборотних активів ПАТ «Київстар»

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Коефіцієнт оборотності (фондовіддачі) оборотних активів	$ЧДр/ОАср$				
2	Тривалість одного обороту оборотних активів в днях	$(ОАср*Дк)/ЧДр$				
3	Коефіцієнт фондомісткості оборотних активів	$ОАср/ЧДр$				
4	Коефіцієнт оборотності запасів	$ЧДр/Зср$				
5	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$ЧДр/ДЗср$				
6	Термін погашення дебіторської заборгованості	$(ДЗср*Дк)/ЧДр$				
7	Коефіцієнт оборотності грошових коштів	$ЧДр/ГКср$				
8	Тривалість одного обороту грошових коштів в днях	$(ГКср*Дк)/ЧДр$				
9	Ренатбельність оборотних активів	$Пч/ОАср*100$				
10	Відношення оборотних активів до чистого доходу від реалізації	$ОАср/ЧДр*100$				

Практичне завдання 3. У першому кварталі підприємство; реалізувало продукції на 250 тис.грн., середньоквартальні залишки оборотних коштів склали 25 тис.грн. В другому кварталі об'єм реалізації продукції збільшився на 10 %, а час одного обороту оборотних коштів буде скорочений на 1 День. Визначити:

- 1) коефіцієнт оборотності оборотних коштів час одного обороту в днях в першому кварталі;
- 2) коефіцієнт оборотності оборотних коштів і їх абсолютну величину в другому кварталі;

Практичне завдання 4. Визначити оборотність дебіторської заборгованості підприємства і період її погашення, якщо оборотні кошти в Звітному році склали 345 тис.грн., доля дебіторської заборгованості в оборотних коштах - 12,5%, а випуск продукції склав 2674 тис.грн.

Практичне завдання 5. Дебіторська заборгованість підприємства в звітному, році склали 124 тис.грн. Період її погашення, - 13 днів. Як змінився б середній термін комерційного кредиту, якби дебіторська заборгованість була понижена на 38 тис.грн.?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу – це:

- а) необоротні активи;
- б) основні засоби;
- в) оборотні активи;
- г) не має відповіді.

2. Яке з тверджень вірно?

а) основні засоби – це активи, без яких неможливе ведення господарської діяльності підприємства, та які обслуговують господарський процес і забезпечують його безперервність.

б) оборотні активи – це ті активи, без яких неможливе ведення господарської діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що оборотні активи обслуговують господарський процес і забезпечують його безперервність.

в) необоротні активи - це ті активи, без яких неможливе ведення господарської діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що оборотні активи обслуговують господарський процес і забезпечують його безперервність.

- г) не має відповіді.

3. Предмети праці, що призначені для обробки, переробки й виготовлення готової продукції, або використання у виробництві для господарських потреб – це:

- а) грошові кошти;
- б) запаси;
- в) витрати;
- г) інші оборотні активи;

4. Запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу, які входять до складу продукції, що виготовляється, або є необхідними компонентами при її виготовленні – це:

- а) незавершене виробництво;
- б) готова продукція;
- в) товари;
- г) виробничі запаси.

5. Продукція, що не пройшла всіх установлених технологічним процесом стадій виробництва й потребує доопрацювання або укомплектування – це:

- а) допоміжні матеріали;
- б) готова продукція;
- в) товари;
- г) напівфабрикати.

6. Запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, є незавершеним виробництвом – це:

- а) незавершене виробництво;
- б) готова продукція;
- в) товари;
- г) виробничі запаси.

7. Продукція, яка придбана підприємством для наступного продажу – це:

- а) незавершене виробництво;
- б) готова продукція;
- в) товари;
- г) виробничі запаси.

8. Заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). До активів включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів – це:

- а) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- б) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- в) дебіторська заборгованість за виданими авансами;
- г) дебіторська заборгованість з нарахованих доходів.

9. Заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету – це:

- а) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- б) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- в) дебіторська заборгованість за виданими авансами;
- г) дебіторська заборгованість з нарахованих доходів.

10. Нараховані дивіденди, проценти, роялті тощо, що підлягають надходженню – це:

- а) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- б) дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків;
- в) дебіторська заборгованість за виданими авансами;
- г) дебіторська заборгованість з нарахованих доходів.

11. Заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків – це:

- а) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- б) дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків;
- в) дебіторська заборгованість за виданими авансами;
- г) дебіторська заборгованість з нарахованих доходів.

12. За джерелами формування оборотні активи бувають:

- а) запаси та витрати, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші активи;
- б) власні, додатково залучені, позикові;
- в) постійні та змінні;
- г) нормовані та ненормовані

13. За формами існування оборотні активи бувають:

- а) запаси та витрати, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші активи;
- б) власні, додатково залучені, позикові;
- в) постійні та змінні;
- г) нормовані та ненормовані

14. За характером участі в операційному процесі оборотні активи бувають:

- а) високоліквідні, середньоліквідні та низьколіквідні;
- б) власні, додатково залучені, позикові;
- в) ті, що обслуговують виробничий цикл підприємства та ті, що обслуговують фінансовий цикл підприємства;
- г) нормовані та ненормовані

15. За періодом функціонування оборотні активи бувають:

- а) запаси та витрати, дебіторська заборгованість, грошові кошти та інші активи;
- б) власні, додатково залучені, позикові;
- в) постійні та змінні;
- г) нормовані та ненормовані

16. За функціональним призначенням оборотні активи бувають:

- а) високоліквідні, середньоліквідні та низьколіквідні;
- б) власні, додатково залучені, позикові;
- в) оборотні виробничі фонди та фонди обігу;
- г) нормовані та ненормовані

17. За принципами організації оборотні активи бувають:

- а) високоліквідні, середньоліквідні та низьколіквідні;
- б) власні, додатково залучені, позикові;
- в) оборотні виробничі фонди та фонди обігу;
- г) нормовані та ненормовані

18. До фондів обігу не відноситься:

- а) готова продукція на складі;
- б) готова продукція відвантажена;
- в) грошові кошти та їх еквіваленти у національних та іноземних валютах;
- г) сировина, матеріали, купівельні напівфабрикати та допоміжні матеріали.

19. До оборотних фондів не відноситься:

- а) готова продукція на складі та відвантажена, грошові кошти та їх еквіваленти у національних та іноземних валютах;
- б) сировина, матеріали та допоміжні матеріали;
- в) купівельні напівфабрикати, тара та запасні частини;
- г) малоцінні та швидкозношувані предмети.

20. Як розраховується коефіцієнт оборотності оборотних активів у разях?

а) $K_{об} = (OA_{cp} * D) / ЧДр$;

б) $K_{об} = ЧДр / OA_{cp}$;

в) $K_{об} = (OA_{cp} * D) / Пч$;

г) $K_{об} = Пч / OA_{cp} * 100\%$;

де OA_{cp} – середній (за рік, квартал тощо) залишок оборотних активів за звітний період;

$ЧДр$ – чистий дохід від реалізації продукції (послуг) за звітний період;

D – кількість днів у періоді (як правило, 360 або 90); $Пч$ – чистий прибуток.

21. Як розраховується період обороту оборотних активів у днях

а) $K_{об} = (OA_{cp} * D) / ЧДр$;

б) $K_{об} = ЧДр / OA_{cp}$;

в) $K_{об} = (OA_{cp} * D) / Пч$;

г) $K_{об} = Пч / OA_{cp} * 100\%$;

де OA_{cp} – середній (за рік, квартал тощо) залишок оборотних активів за звітний період;

$ЧДр$ – чистий дохід від реалізації продукції (послуг) за звітний період;

D – кількість днів у періоді (як правило, 360 або 90)

$Пч$ – чистий прибуток.

22. Як розраховується рентабельність оборотних активів?

а) $K_{об} = (OA_{cp} * D) / ЧДр$;

б) $K_{об} = ЧДр / OA_{cp}$;

в) $K_{об} = (OA_{cp} * D) / Пч$;

г) $K_{об} = Пч / OA_{cp} * 100\%$;

де OA_{cp} – середній (за рік, квартал тощо) залишок оборотних активів за звітний період;

$ЧДр$ – чистий дохід від реалізації продукції (послуг) за звітний період;

D – кількість днів у періоді (як правило, 360 або 90)

$Пч$ – чистий прибуток.

23. Яке з тверджень вірно?

а) чим менше коефіцієнт оборотності запасів ($K_{обз}$), тим менше коштів вкладено в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи загалом й стійкішим є фінансово-економічне становище підприємства;

б) чим вище коефіцієнт оборотності запасів ($K_{обз}$), тим менше коштів вкладено в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи загалом й стійкішим є фінансово-економічне становище підприємства;

в) чим менше коефіцієнт оборотності запасів ($K_{обз}$), тим більше коштів вкладено в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи загалом й стійкішим є фінансово-економічне становище підприємств;

г) чим вище коефіцієнт оборотності запасів (*Кобз*), тим більше коштів вкладено в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи загалом й стійкішим є фінансово-економічне становище підприємств.

24. Яке з тверджень вірно?

а) чим вище коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (*Кобдз*), тим швидше підприємство одержує оплату по рахунках;

б) Якщо різниця між коефіцієнтами оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства буде менш суттєвою – це буде свідчити про незбалансоване і недостатньо ефективне управління системою розрахунків і може призвести до втрати його платоспроможності.

в) чим менше коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (*Кобдз*), тим швидше підприємство одержує оплату по рахунках;

г) зниження коефіцієнту оборотності запасів свідчить про відносне зменшення виробничих запасів або про зниження попиту на готову продукцію і, як наслідок, - про уповільнення обороту запасів.

25. Яка політика передбачає, що грошові кошти, цінні папери, усі види запасів та дебіторської заборгованості зведені до мінімуму?

а) консервативна;

б) помірна;

в) агресивна;

г) не має відповіді.

ТЕМА 7: «НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА»

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ.

Ситуаційне завдання 1. На балансі підприємства числяться нематеріальні активи, вказані в таблиці 7.1. Якою буде сума амортизаційних відрахувань, якщо встановлена норма амортизаційних відрахувань у розмірі 18%.

Таблиця 7.1

Виписка з балансу підприємства

Найменування нематеріальних активів	Вартість, тис.грн.
1. Ноу-хау	3,6
2. Методика оцінки якості продукції	2,2
3. Програма оцінки фінансового стану підприємства	1,9
4. Товарний знак	2,4
Разом:	

Ситуаційне завдання 2. Розрахувати норму амортизаційних відрахувань по нематеріальних активах, якщо:

1. Придбана програма комплексного автоматизованого обліку руху товарно-матеріальних цінностей за 2400 грн.
2. Витрати на навчання персоналу по використанню програми - 340 грн.
3. Корисний термін експлуатації встановити не можна.

Ситуаційне завдання 3. Розрахувати норму амортизаційних відрахувань по нематеріальних активах, якщо:

1. Придбана методика оцінки фінансового стану і запобігання банкрутству підприємства за 1950 грн.
2. Корисний термін експлуатації - 5 років.
3. Плата за навчання в семінарі з освоєння методики - 160 грн.

Ситуаційне завдання 4. Підприємство придбало за 6,4 тис.грн. програму автоматичного обліку по замкнутому циклу: купівля сировини - виробництво продукції - реалізація. Впровадження цієї програми дозволило скоротити 3 людини з середньомісячною зарплатою 146 грн. Визначити ефективність впровадження програми.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яке визначення не вірне? Нематеріальні активи - це:

- а) засоби праці тривалого використання, що не мають матеріальної (фізичної, натуральної) форми ;
- б) немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством із метою використання понад один рік (або один операційний цикл);
- в) сукупності оборотних фондів та фондів обігу; грошових коштів та їх еквівалентів, а також інших активів, що використовують в одному операційному циклі.
- г) ресурси підприємства, які не мають матеріальної форми та очікується, що вони можуть приносити економічні вигоди більше року. Їх можна придбати, створити власними силами, отримати безоплатно або шляхом обміну на інші

2. Дозвіл використовувати технічне досягнення або інші нематеріальні ресурси на певний час і за певну винагороду - це:

- а) Патент.
- б) Винахід.
- в) Ліцензія.
- г) Товарний знак.

3. Право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо – це:

- а) права користування майном права користування
- б) права користування природними ресурсами
- в) права на комерційні позначення
- г) права на об'єкти промислової власності

4. Право користування будівлею, право на оренду приміщень –це:

- а) права користування майном права користування
- б) права користування природними ресурсами
- в) права на комерційні позначення
- г) права на об'єкти промислової власності

5. Права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті –це:

- а) права користування майном права користування
- б) права користування природними ресурсами
- в) права на комерційні позначення
- г) авторське право та суміжні з ним права

6. Право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті –це:

- а) права користування майном права користування
- б) права на об'єкти промислової власності
- в) права на комерційні позначення
- г) авторське право та суміжні з ним права

7. Право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті- це:

- а) права користування майном права користування
- б) права на об'єкти промислової власності
- в) права на комерційні позначення
- г) авторське право та суміжні з ним права

8. Право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв – це:

- а) права користування майном права користування
- б) права на об'єкти промислової власності
- в) права на комерційні позначення
- г) інші нематеріальні активи

9. Форма платежу за користування ліцензією у вигляді періодичних виплат залежно від показників діяльності ліцензіата це:

- а) Паушальний платіж.
- б) Роялті.
- в) Комбінований платіж.
- г) Відсоток.

10. Що може бути об'єктом винаходу :

- а) Відкриття.
- б) Наукові теорії.
- в) Пристрій.
- г) Усе вищеперелічене.

11. Що з нижперечисленого відноситься до інтелектуальної власності:

- а) Програмне забезпечення ЕОМ.
- б) Корисні моделі.
- в) Промислові зразки.
- г) Ноу-хау

12. До об'єктів промислової і інтелектуальної власності не відносяться

- а) Товарний знак.
- б) Корисна модель.
- в) Ноу-хау.
- г) Раціоналізаторська пропозиція.

13. Якщо під товарним знаком пропонується послуга, то він називається:

- а) Корисна модель.
- б) Товарний знак.
- в) Знак обслуговування.
- г) Промисловий зразок.

14. У якій частині патенту знаходиться інформація про власника патенту :

- а) Патентна грамота.
- б) Патентний опис.
- в) Вказане в 1 і 2.
- г) Немає правильної відповіді.

15. Нематеріальні активи включають:

- а) Право на користування землею і природними ресурсами.
- б) Організаційні витрати на створення підприємства.
- в) Авторське право.
- г) Усе вищеперелічене.

16. Що з нижперечисленого відноситься до об'єктів промислової власності :

- а) Програмне забезпечення ЕОМ.
- б) Раціоналізаторська пропозиція.
- в) Товарний знак та винаходи.
- г) Не має відповіді

17. Незахищені охоронними документами і необнародовані знання науково-технічного, виробничого, управлінського, комерційного, фінансового і іншого характеру, які можуть бути використані для виробництва товарів і послуг - це

- а) Гудвилл.
- б) Ноу-хау.
- в) База знань.
- г) Банк знань.

18. Знос на нематеріальні ресурси

- а) Нараховується без урахування терміну їх корисного використання.
- б) Не нараховується.
- в) Нараховується з урахуванням терміну їх корисного використання.
- г) Немає правильної відповіді.

19. Ліцензія - це:

- а) Договір по передачі прав власності на нематеріальні ресурси.
- б) Дозвіл використовувати нематеріальний ресурс на певний час і за певну винагороду.
- в) Дозвіл на поширення інформації за певну винагороду.
- г) Немає правильної відповіді.

20. Технічне рішення, яке є новим і корисним для підприємства, - це

- а) Корисна модель.
- б) Промисловий зразок.
- в) Раціоналізаторська пропозиція.
- г) Найменування місця походження товару.

ТЕМА 8: ТРУДОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання 1. Використовуючи дані таблиці 8.1, визначите середньооблікову чисельність за січень і за I квартал, якщо в лютому середнесписочная чисельність працівників склала 219 чоловік, в березні - 208 чоловік. Визначите коефіцієнт плинності персоналу в січні.

Таблиця 8.1

Облікова чисельність працівників підприємства

Число місяця	Облікова чисельність	Число місяця	Облікова чисельність	Число місяця	Облікова чисельність
1	216	11	217	21	206
2	216	12	217	22	206
3	216	13	217	23	206
4	219	14	217	24	206
5	219	15	212	25	203
6	219	16	212	26	203
7	219	17	211	27	203
8	217	18	206	28	203
9	217	19	206	29	203
10	217	20	206	30	203

Практичне завдання 2. Визначити продуктивність праці працівників підприємства та її динаміку, використовуючи дані таблиці 8.2. За результатами розрахунку зробити висновки.

Таблиця 8.2

Інформація для аналізу продуктивності праці працівників підприємства

Показник	Поточний рік		% % зміни
	III квартал	IV квартал	
1. Обсяг реалізованої продукції, тис.грн.	943	945	
2. Чисельність працівників, чол. у тому числі основних виробничих робітників	63	61	
	38	38	

Практичне завдання 3. На основі приведених нижче даних розрахувати коефіцієнти руху персоналу підприємства (коефіцієнт прийому, звільнення, загального обороту робочої сили, плинності, стабільності кадрів) і ефективності його використання. Вкажіть основні економічні заходи поліпшення ситуації щодо стабілізації трудових ресурсів на підприємстві.

Таблиця 8.3

Інформація для розрахунків показників стану і ефективності
використання кадрів підприємства

Чисельність на початок періоду	Кількість працівників прийнятих на роботу за період	Кількість працівників звільнених за період			
		Всього	у тому числі		
			за порушення трудової дисципліни	за власним бажанням	з інших причин
99	30	40	3	31	6

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Частина працездатного населення, що за своїми віковими, фізичними, освітніми даними відповідає певній сфері діяльності –

- а) нематеріальні ресурси
- б) трудові ресурси
- в) необоротні активи
- г) фінансові ресурси

2. Яке з тверджень вірне? Персонал підприємства –це:

- а) частина працездатного населення, що за своїми віковими, фізичними, освітніми даними відповідає певній сфері діяльності
- б) сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та мають досвід практичної діяльності
- в) працівники, які займаються інженерно-технічними, економічними та іншими роботами
- г) працівники, що обіймають посади керівників підприємства та його структурних підрозділів

3. По характеру виконуваних функцій працівники підприємства класифікуються на:

- а) Персонал основної діяльності і персонал не основної діяльності.
- б) Керівники, фахівці, службовці і робітники.
- в) Висококваліфіковані, кваліфіковані і низько кваліфіковані.
- г) По професіях і спеціальностях.

4. Персонал, безпосередньо зайнятий у процесі створення матеріальних цінностей, а також зайнятий ремонтом, переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням матеріальних послуг та ін. – це:

- а) службовці
- б) робітники
- в) керівники
- г) спеціалісти

5. Працівники, що здійснюють підготовку і оформлення документації, господарське обслуговування, облік і контроль – це:

- а) службовці
- б) робітники
- в) керівники
- г) спеціалісти

6. Працівники, які займаються інженерно-технічними, економічними та іншими роботами –це:

- а) службовці
- б) робітники
- в) керівники
- г) спеціалісти

7. Працівники, що обіймають посади керівників підприємства та його структурних підрозділів – це:

- а) службовці
- б) робітники
- в) керівники
- г) спеціалісти

8. Явочна чисельність працівників – це:

- а) кількість працівників, що з'явилися на робочі місця у визначений час.
- б) загальна кількість працівників, необхідних підприємству з урахуванням заміни працівників, що йдуть у відпустку, відсутніх по хворобі і тому подібне
- в) кількість працівників апарату управління і допоміжного персоналу з урахуванням виконуваних ними функцій.
- г) кількість працівників, що виконують операції, пов'язані з виробництвом продукції.

9. Облікова чисельність працівників – це:

- а) кількість всіх постійних, тимчасових і сезонних працівників, котрих прийнято на роботу терміном на один і більше днів незалежно від того, перебувають вони на роботі, знаходяться у відпустках, відрядженнях, на лікарняному листку тощо.
- б) загальна кількість працівників, необхідних підприємству з урахуванням

заміни працівників, що йдуть у відпустку, відсутніх по хворобі і тому подібне

в) кількість працівників апарату управління і допоміжного персоналу з урахуванням виконуваних ними функцій.

г) кількість працівників, що виконують операції, пов'язані з виробництвом продукції.

10. Середньооблікова чисельність працівників – це:

а) кількість працівників за певний період, яка визначається як сума середньомісячної чисельності поділена на кількість місяців у розрахунковому періоді.

б) кількість всіх постійних, тимчасових і сезонних працівників, котрих прийнято на роботу терміном на один і більше днів незалежно від того, перебувають вони на роботі, знаходяться у відпустках, відрядженнях, на лікарняному листку тощо

в) кількість працівників, що з'явилися на робочі місця у визначений час.

г) кількість працівників, що виконують операції, пов'язані з виробництвом продукції.

11. Кількість обсягу продукції, що створюється витратою 1-єї одиниці живої праці – це:

а) середньоденний виробіток

б) виробіток продукції в одиницю часу

в) трудомісткість часу

г) середньогодинний виробіток

12. Винагорода, розрахована, як правило, в грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу – це

а) премія

б) зарплата

в) матеріальна допомога

г) не має відповіді

13. Нарахована та отримана працівником заробітна плата за його працю за певний період – це:

а) номінальна

б) реальна

в) відрядна

г) не має відповіді

14. Кількість товарів і послуг, які можна придбати за номінальну зарплату; це покупна спроможність номінальної зарплати

- а) номінальна
- б) реальна
- в) відрядна
- г) не має відповіді

15. До принципів оплати праці не відноситься:

- а) справедливість, тобто рівна оплата за рівну працю;
- б) облік складності виконуваної роботи та рівня кваліфікації праці;
- в) облік шкідливих умов і ступеня тяжкості праці;
- г) стимулювання за допущений брак і безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків.

16. До принципів оплати праці не відноситься:

- а) матеріальне покарання за допущений брак і безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків, що призвело до будь-яких негативних наслідків;
- б) випередження темпів зростання продуктивності праці в порівнянні з темпами зменшення середньої зарплати;
- в) індексація заробітної плати відповідно до рівня інфляції;
- г) застосування прогресивних форм і систем оплати праці, які найбільшою мірою відповідають потребам підприємства.

17. Яка функція оплати праці передбачає рівень оплати праці, який забезпечує нормальне відтворення робочої сили відповідної кваліфікації та водночас дає змогу застосовувати обґрунтовані норми праці, що забезпечують необхідний результат господарської діяльності?

- а) стимулююча
- б) виробнича
- в) відтворювальна
- г) не має відповіді

18. Яка функція оплати праці розглядає оплату праці як спонукальний мотив до ефективної праці на робочому місці

- а) стимулююча
- б) виробнича
- в) відтворювальна
- г) не має відповіді

19. Винагорода за виконану роботу відповідно до норм праці – це

- а) додаткова зарплата
- б) основна зарплата
- в) премія
- г) матеріальна допомога

20. Винагорода за працю понад установлені норми, і за трудові успіхи і винаходи, за особливі умови праці -

- а) додаткова зарплата
- б) основна зарплата
- в) премія
- г) матеріальна допомога

ТЕМА 9: «СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ АБО ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВА»

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання 1. Використовуючи ці таблиці 9.1 визначити поточні витрати підприємства і відсоток зниження поточних витрат на виробництво з розрахунку на 1 грн. доходу від реалізації продукції.

Таблиця 9. 1

Початкові дані для визначення поточних витрат.

Показники	Минулий рік	Звітний рік
Матеріальні витрати на виробництво продукції	9100	10000
Амортизаційні відрахування	760	800
Витрати на оплату праці	3740	3800
Інші поточні витрати	195	200
Дохід від реалізації продукції	17280	19200

Практичне завдання 2. За звітний період на підприємстві собівартість продукції склала 850 тис.грн., фактичний обсяг продукції - 935 тис.грн. За планом на майбутній рік передбачається зниження витрат на 1 грн. товарної продукції на 0,03 грн. Визначити витрати на 1 грн. продукції в звітному і плановому роках.

Практичне завдання 3. У звітному році собівартість продукції склала 450,2 тис.грн., що визначило витрати, на 1 грн. продукції - 0,89 грн. У плановому році витрати на 1 грн. продукції встановлені у розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції буде збільшений на 8 %. Визначте собівартість продукції планового року.

Практичне завдання 4. Обсяг продукції минулого року - 6400 тис.грн, а витрати на 1 грн. - 0,9 грн. Постійні витрати минулого року - 1500 тис.грн. За планом обсяг виробництва збільшиться на 10%, постійні витрати - на 4%. За рахунок впровадження нової техніки буде заощаджено 72 тис.грн.

Визначити:

1. обсяг продукції в плановому році;
2. суму постійних витрат в плановому році;
3. собівартість продукції за планом;
4. планові витрати на 1 грн. вартості продукції.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Грошове відображення затрат виробничих факторів, необхідних для здійснення підприємством своєї господарської діяльності, направленої на отримання прибутку та максимізацію добробуту власника- це:

- а) прибуток ;
- б) доходи;
- в) витрати.
- г) не має відповіді

2. До витрат не відносять:

- а) попередню (авансову) оплату запасів, робіт, послуг;
- б) погашення одержаних позик (не плутати з виплатою процентів);
- в) витрати, що відображають зменшення власного капіталу
- г) всі відповіді вірні

3. Операційні витрати за функціональним призначенням поділяються на наступні складові:

а) відсотки за користування кредитами, за облігаціями випущеними, доходи за фінансовою орендою, інші витрати, пов'язані з залученням позикового капіталу;

б) витрати від участі в капіталі, собівартість реалізованих фінансових інвестицій, собівартість реалізованих необоротних активів, собівартість реалізованих майнових комплексів

в) витрати у складі собівартості реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати,

- г) не має відповіді

4. Витрати, які формуються у виробничих підрозділах підприємства?

- а) адміністративні витрати
- б) витрати на збут
- в) витрати у складі собівартості
- г) інші операційні витрати

5. Витрати, які обліковуються у структурних підрозділах, котрі виконують загальногосподарські функції?

- а) адміністративні витрати
- б) витрати на збут
- в) витрати у складі собівартості
- г) інші операційні витрати

6. Витрати, які формуються у підрозділах, що виконують функції просування продукції до покупця?

- а) адміністративні витрати
- б) витрати на збут
- в) витрати у складі собівартості
- г) інші операційні витрати

7. Витрати, які формуються у підрозділах, що не займаються безпосередньо виробництвом та реалізацією продукції?

- а) адміністративні витрати
- б) витрати на збут
- в) витрати у складі собівартості
- г) інші операційні витрати

8. За функціональним призначенням інвестиційні витрати поділяються на:

а) відсотки за користування кредитами, за облігаціями випущеними, доходи за фінансовою орендою, інші витрати, пов'язані з залученням позикового капіталу;

б) витрати від участі в капіталі, собівартість реалізованих фінансових інвестицій, собівартість реалізованих необоротних активів, собівартість реалізованих майнових комплексів

в) витрати у складі собівартості реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати,

г) не має відповіді

9. За функціональним призначенням фінансові витрати поділяються на:

а) відсотки за користування кредитами, за облігаціями випущеними, доходи за фінансовою орендою, інші витрати, пов'язані з залученням позикового капіталу;

б) витрати від участі в капіталі, собівартість реалізованих фінансових інвестицій, собівартість реалізованих необоротних активів, собівартість реалізованих майнових комплексів

в) витрати у складі собівартості реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати,

г) не має відповіді

10. Матеріальні витрати включають вартість витрачених у виробництві:

- а) Сировини, матеріалів, запасних частин, допоміжних та інших матеріалів;
- б) Палива та енергії, тари та тарних матеріалів;
- в) Купівельних напівфабрикатів та комплектуючих;
- г) всі відповіді вірні

11. До складу елементу “ Витрати на оплату праці ” не включають:

- а) Основну заробітну плату за окладами та тарифами;
- б) Премії та заохочення за результати поточної діяльності;
- в) Доплати на надбавки, компенсаційні виплати;
- г) Комунальні платежі

12. До складу елементу “ Відрахування на соціальні заходи ” включають:

- а) Відрахування на пенсійне забезпечення та відрахування на соціальне страхування
- б) Страхові внески на випадок безробіття;
- в) Відрахування у фонд соціального страхування у випадках травматизму на виробництві
- г) всі відповіді вірні.

13. Суму нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів входить до складу елементу:

- а) Витрати на оплату праці
- б) Амортизація
- в) Відрахування на соціальні заходи
- г) Інші операційні витрати

14. Витрати на управління виробництвом і обслуговування, які залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягу діяльності - це:

- а) постійні загальновиробничі витрати
- б) змінні загальновиробничі витрати
- в) поточні витрати
- г) не має відповіді

15. За можливістю контролю витрати бувають:

- а) ефективні і неефективні
- б) планові і позапланові
- в) контрольовані і неконтрольовані
- г) не має відповіді

16. За впливом на результати діяльності витрати бувають:

- а) ефективні і неефективні
- б) планові і позапланові
- в) контрольовані і неконтрольовані
- г) не має відповіді

17. За принципами організації витрати бувають:

- а) ефективні і неефективні
- б) планові і позапланові
- в) контрольовані і неконтрольовані
- г) не має відповіді

18. Грошове відображення поточних витрат підприємства безпосередньо на виробництво продукції (робіт, послуг) у межах встановлених нормативів – це:

- а) собівартість промислової продукції
- б) виробнича собівартість
- в) індивідуальна собівартість
- г) середньогалузева собівартість

19. Яка собівартість відображає максимально допустимий розмір витрат та включає витрати, які при наявному рівні техніки, технології та організації виробництва є необхідними та найбільш оптимальними?

- а) індивідуальна собівартість
- б) фактична собівартість
- в) планова собівартість
- г) розрахункова собівартість

20. Яка собівартість використовується при обґрунтуванні інвестиційних проектів впровадження нових технологій чи виробництв?

- а) індивідуальна собівартість
- б) фактична собівартість
- в) планова собівартість
- г) розрахункова собівартість

ТЕМА 10: «ДОХОДИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ»

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання 1. За даними ПАТ «Укртелеком» оцінити показники рентабельності підприємства. Зробити висновки. Дані для розрахунків наведені в таблиці 10.1, 10. 2.

Таблиця 10.1.

Актив	Код рядка	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	178201	159017	161099
первісна вартість	1001	637481	655414	716271
накопичена амортизація	1002	459280	496397	555172
Незавершені капітальні інвестиції	1005	516418	267134	319615
Основні засоби:	1010	8627127	8862053	7504452
первісна вартість	1011	9070786	9819768	8879907
знос	1012	443659	957715	1375455
Інвестиційна нерухомість:	1015	319746	308111	3209989
первісна вартість	1016	319746	308111	3209989
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	349	279	279
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	85	24	24
Інші необоротні активи	1090		315459	97028
Усього за розділом I	1095	9641926	9912077	11292486
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	124993	121969	104103
Виробничі запаси	1101	82708	74151	59703
Готова продукція	1103			4936
Товари	1104	42285	47818	39464
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	531696	367159	320834
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	63181	90485	77867
за виданими авансами				
з бюджетом	1135	5959	8343	18537
у тому числі з податку на прибуток	1136	493	3113	493
з нарахованих доходів	1140	4216	1053	1293
із внутрішніх розрахунків	1145			9718
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	993167	183593	205013
Поточні фінансові інвестиції	1160	219816	171675	195415
Гроші та їх еквіваленти	1165	272289	339589	391413
Витрати майбутніх періодів	1170	19444	9065	22338
Інші оборотні активи	1190	14505	58116	70164
Усього за розділом II	1195	2249266	1351047	1416695
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	1846458	2046628	2401157

Баланс	1300	13737650	13309752	15110338
--------	------	----------	----------	----------

Таблиця 10. 2.

Пасив	Код рядка	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	4681562	4681562	4681562
Капітал у дооцінках	1405	8291743	8177384	9622781
Додатковий капітал	1410	411370	411370	411370
Резервний капітал	1415	222812	222812	222812
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-3965923	-5099285	-4127872
Усього за розділом I	1495	9641564	8393843	10810653
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	595278	561472	561472
Довгострокові кредити банків	1510		750533	639587
Інші довгострокові зобов'язання	1515		337255	681294
Довгострокові забезпечення	1520	329848	237848	231868
Усього за розділом II	1595	925126	1887108	2114221
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	2048009	822167	821667
Поточна кредиторська заборгованість:	1610	2550	113915	199988
за довгостроковими зобов'язаннями				
за товари, роботи, послуги	1615	490688	406920	357723
за розрахунками з бюджетом	1620	214455	109915	178531
за у тому числі з податку на прибуток	1621	54044		55679
за розрахунками зі страхування	1625	8185	12093	14211
за розрахунками з оплати праці	1630	44866	50813	53414
за одержаними авансами	1635	87617	89552	99072
за розрахунками з учасниками	1640	1898	1897	1897
із внутрішніх розрахунків	1645	1128	1337	1109
Поточні забезпечення	1660	249249	262165	284638
Доходи майбутніх періодів	1665	2518	12041	20256
Інші поточні зобов'язання	1690	19797	1145986	152958
Усього за розділом III	1695	3170960	3028801	2185464
Баланс	1900	13737650	13309752	15110338

Чистий дохід від реалізації продукції (*ЧД_р*) у 2018 році – 5936564 тис.грн.

Чистий дохід від реалізації продукції (*ЧД_р*) у 2019 році – 5776061 тис.грн.

Чистий прибуток (*П_ч*) у 2018 році – 506970 тис.грн.

Чистий прибуток (*П_ч*) у 2019 році – 817332 тис.грн.

Чисельність працівників (*Ч_{сп}*) у 2018 році – 21021 чол.

Чисельність працівників (*Ч_{сп}*) у 2019 році – 19452 чол.

Таблиця 10.3.

Показники рентабельності підприємства

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Рентабельність майна підприємства	$(Пч/СА)*100$				
2	Рентабельність основних засобів	$(Пч/ОФср)*100$				
3	Рентабельність власного капіталу	$(Пч/ВК)*100$				
4	Рентабельність позикового капіталу	$(Пч/ПК)*100$				
5	Рентабельність реалізації	$(Пч/ЧДр)*100$				
6	Рентабельність персоналу підприємства	$(Пч/Чср)*100$				
7	Рентабельність поточних витрат	$(Пч/ПВ)*100$				

де $СА$ – майно підприємства (валюта балансу);

$ОФср$ – середньорічна вартість основних засобів;

$ВК$ – власний капітал;

$ПК$ – позиковий капітал;

$ПВ$ – поточні витрати;

$Чср$ – чисельність працівників підприємства.

Практичне завдання 2. За даними ПрАТ «Київстар» оцінити стан та ефективність використання основних засобів підприємства. Зробити висновки. Дані для показників оцінки стану основних засобів підприємств представлені в таблиці 10.4., 10.5

Таблиця 10.4

ПАТ «Київстар»

Актив	Код рядка	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітного року
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	4090031	8302717	8158678
первісна вартість	1001	8767064	12704637	13301479
накопичена амортизація	1002	4677033	4401920	5142801
Незавершені капітальні інвестиції	1005	725705	552810	569400
Основні засоби:	1010	7148400	8112573	12044185
первісна вартість	1011	19738899	21733672	27183937
знос	1012	12590499	13621099	15139752
інші фінансові інвестиції	1035	156167	155269	171269
Відстрочені податкові активи	1045	286183	219353	402140
Інші необоротні активи	1090	413248	1060163	1136870
Усього за розділом I	1095	12819734	18402885	22482542
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	49778	61702	65974
Виробничі запаси	1101	37423	53262	50660
Товари	1104	12355	8440	15314
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1183076	888946	720096
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	81707	83000	69583
за виданими авансами				
з бюджетом	1135	1898	40221	54499
з нарахованих доходів	1140	89244	20993	4198
Поточні фінансові інвестиції	1160	1679402		
Гроші та їх еквіваленти	1165	5348387	5201943	898072
Витрати майбутніх періодів	1170	85172	109647	98043
Інші оборотні активи	1190	410192		
Усього за розділом II	1195	8928856	6406452	1910465
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	3223	111	597
Баланс	1300	21751813	24809448	24393604

Таблиця 10.5

Пасив	Код рядка	На початок минулого року	На кінець минулого року	На кінець звітнього року
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	887119	887119	887119
Додатковий капітал	1410	258294	258294	258294
Емісійний дохід	1411	102338	102338	102338
Резервний капітал	1415	132933	132933	132933
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	16217083	15778068	12752409
Вилучений капітал	1430	-370398	-370398	-370398
Усього за розділом I	1495	17125031	16686016	13660357
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Пенсійні зобов'язання	1505	9907	14973	23312
Інші довгострокові зобов'язання	1515	173298	211858	2273689
Довгострокові забезпечення	1520	127650	115290	213552
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	73149	34057	4597
Усього за розділом II	1595	310855	342121	2510553
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
за товари, роботи, послуги	1615	1718027	1471732	1146748
за розрахунками з бюджетом	1620	526604	672353	941535
за у тому числі з податку на прибуток	1621	300312	375672	616786
за розрахунками з оплати праці	1630	3203	5387	7127
за одержаними авансами	1635	600319	632099	692723
за розрахунками з учасниками	1640	459389	3730603	3484063
Поточні забезпечення	1660	155501	231857	103867
Доходи майбутніх періодів	1665	445215	550362	650784
Інші поточні зобов'язання	1690	407669	486 918	1195847
Усього за розділом III	1695	4315927	7781311	8222694
Баланс	1900	21751813	24809448	24393604

Чистий дохід від реалізації продукції (*ЧД_р*) у 2018 році – 19 069 391 тис.грн.

Чистий дохід від реалізації продукції (*ЧД_р*) у 2019 році – 22 245 793 тис.грн.

Чистий прибуток (*П_ч*) у 2018 році – 6 802 455 тис.грн.

Чистий прибуток (*П_ч*) у 2019 році – 8 961 220 тис.грн.

Чисельність працівників (*Ч_{ср}*) у 2018 році – 2674 чол.

Чисельність працівників (*Ч_{ср}*) у 2019 році – 2992 чол.

Таблиця 10.6.

Показники рентабельності підприємства

№ п/п	Показники	Формула для розрахунку	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (+,-)	Темп росту, %
1	Рентабельність майна підприємства	$(Пч/СА) * 100$				
2	Рентабельність основних засобів	$(Пч/ОФ_{ср}) * 100$				
3	Рентабельність власного капіталу	$(Пч/ВК) * 100$				
4	Рентабельність позикового капіталу	$(Пч/ПК) * 100$				
5	Рентабельність реалізації	$(Пч/ЧДр) * 100$				
6	Рентабельність персоналу підприємства	$(Пч/Ч_{ср}) * 100$				
7	Рентабельність поточних витрат	$(Пч/ПВ) * 100$				

де $СА$ – майно підприємства (валюта балансу);

$ОФ_{ср}$ – середньорічна вартість основних засобів;

$ВК$ – власний капітал;

$ПК$ – позиковий капітал;

$ПВ$ – поточні витрати;

$Ч_{ср}$ – чисельність працівників підприємства.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яке визначення не вірне? Нематеріальні активи - це:

а) засоби праці тривалого використання, що не мають матеріальної (фізичної, натуральної) форми ;

б) немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством із метою використання понад один рік (або один операційний цикл);

в) сукупності оборотних фондів та фондів обігу; грошових коштів та їх еквівалентів, а також інших активів, що використовують в одному операційному циклі.

г) ресурси підприємства, які не мають матеріальної форми та очікується, що вони можуть приносити економічні вигоди більше року. Їх можна придбати, створити власними силами, отримати безоплатно або шляхом обміну на інші

2. Дозвіл використовувати технічне досягнення або інші нематеріальні ресурси на певний час і за певну винагороду - це:

- д) Патент.
- е) Винахід.
- ж) Ліцензія.
- з) Товарний знак.

3. Право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо – це:

- а) права користування майном права користування
- б) права користування природними ресурсами
- в) права на комерційні позначення
- г) права на об'єкти промислової власності

4. Право користування будівлею, право на оренду приміщень –це:

- а) права користування майном права користування
- б) права користування природними ресурсами
- в) права на комерційні позначення
- г) права на об'єкти промислової власності

5. Права на торговельні марки, комерційні найменування тощо, крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті –це:

- а) права користування майном права користування
- б) права користування природними ресурсами
- в) права на комерційні позначення
- г) авторське право та суміжні з ним права

6. Право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті –це:

- а) права користування майном права користування
- б) права на об'єкти промислової власності
- в) права на комерційні позначення
- г) авторське право та суміжні з ним права

7. Право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті- це:

- а) права користування майном права користування
- б) права на об'єкти промислової власності
- в) права на комерційні позначення

г) авторське право та суміжні з ним права

8. Право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв – це:

- а) права користування майном права користування
- б) права на об'єкти промислової власності
- в) права на комерційні позначення
- г) інші нематеріальні активи

9. Форма платежу за користування ліцензією у вигляді періодичних виплат залежно від показників діяльності ліцензіата це:

- д) Паушальний платіж.
- е) Роялті.
- ж) Комбінований платіж.
- з) Відсоток.

10. Що може бути об'єктом винаходу :

- д) Відкриття.
- е) Наукові теорії.
- ж) Пристрій.
- з) Усе вищеперелічене.

11. Що з нижперечисленого відноситься до інтелектуальної власності:

- д) Програмне забезпечення ЕОМ.
- е) Корисні моделі.
- ж) Промислові зразки.
- з) Ноу-хау

12. До об'єктів промислової і інтелектуальної власності не відносяться

- д) Товарний знак.
- е) Корисна модель.
- ж) Ноу-хау.
- з) Раціоналізаторська пропозиція.

13. Якщо під товарним знаком пропонується послуга, то він називається:

- д) Корисна модель.
- е) Товарний знак.
- ж) Знак обслуговування.
- з) Промисловий зразок.

14. У якій частині патенту знаходиться інформація про власника патенту :

- д) Патентна грамота.
- е) Патентний опис.
- ж) Вказане в 1 і 2.
- з) Немає правильної відповіді.

15. Нематеріальні активи включають:

- д) Право на користування землею і природними ресурсами.
- е) Організаційні витрати на створення підприємства.
- ж) Авторське право.
- з) Усе вищеперелічене.

16. Що з нижперечисленого відноситься до об'єктів промислової власності :

- д) Програмне забезпечення ЕОМ.
- е) Раціоналізаторська пропозиція.
- ж) Товарний знак та винаходи.
- з) Не має відповіді

17. Незахищені охоронними документами і необнародовані знання науково-технічного, виробничого, управлінського, комерційного, фінансового і іншого характеру, які можуть бути використані для виробництва товарів і послуг - це

- д) Гудвилл.
- е) Ноу-хау.
- ж) База знань.
- з) Банк знань.

18. Знос на нематеріальні ресурси

- д) Нараховується без урахування терміну їх корисного використання.
- е) Не нараховується.
- ж) Нараховується з урахуванням терміну їх корисного використання.
- з) Немає правильної відповіді.

19. Ліцензія - це:

- д) Договір по передачі прав власності на нематеріальні ресурси.
- е) Дозвіл використовувати нематеріальний ресурс на певний час і за певну винагороду.
- ж) Дозвіл на поширення інформації за певну винагороду.
- з) Немає правильної відповіді.

20. Технічне рішення, яке є новим і корисним для підприємства, - це
- д) Корисна модель.
  - е) Промисловий зразок.
  - ж) Раціоналізаторська пропозиція.
  - з) Найменування місця походження товару.